

BÖRZSÖNYI HELIKON

Irodalmi, művészeti, természetbarát folyóirat

VII. évfolyam 1. szám, 2012. január

"Áldjon meg az Isten mindenkit, aki az áldatlan magyar ugart tördeli."

Úbedai kerámia

Tartalom:

3. o.: Vidám verseket kellene már írnom; (Ketykó István verse)
4. o.: Krém-színű; Szikla-lábon; (Pongrácz Ágnes verse)
- 6.-19. o.: Virágzó, hanyatló és pusztuló települések a Börzsöny-vidéken I.; (dr. Koczó József helytörténeti írásának első része)
20. o.: Kelet felé; Banditák; (Szűk Balázs versei)
- 22.-42. o.: Letkés község szakrális emlékei; (Csáky Károly képes helytörténeti írása)
- 44.-50. Egy tisztalelkű ember 7. rész: Öt évvel később; (Petrozsényi Nagy Pál regénye folytatásokban)
52. o.: Napforduló után; (Csáky Károly verse)
- 54.-56. o.: Öregkomám; (Kovács T. István írása)
- 58.-61. o.: Marci; (Ács Bódog írása)
- 62.-65. o.: A gyüttmentek dicsérete, avagy „nyúka” a bukorban; (Végh József írása)
66. o.: Tűzlény táncrea, álmos idők; (Székács László verse)
- 68.-70. o.: Gyerekkori történetek; (Kó-Szabó Imre írásai)
- 72.-75. o.: Kisoroszi népi hiedelmek; (B. Tóth Klára írása)
76. o.: Gyerekkori vasárnapok; (Hörömpő Gergely verse)
78. o.: Nézőpontok; Mementó; (Végh Tamás versei)
80. o.: Túnt korok vadásza; (H. Túri Klára verse)
82. o.: A javítás javítása; (Elbert Anita verse)
- 84.-86. o.: Különleges olvasmányaim: Tolnai Világlapja; (Kovács T. István írása)
- 88.-95. o.: Ólmeleg, tárkony, elvanság; És érezni, hogy jó; (Szávai Attila írásai)
96. o.: Kell a vers; (Borsi István verse)
98. o.: Levél; (Szájbely Zsolt írása)
- 100.-101. o.: Jóska néni, a művésznő; (Pribojszky Mátyás írása)
- 102.-103. o.: Könyvajánló;
- 104.-105. o.: Pályázat;
- 106.-108. o.: Programajánló;
- 109.-112. o.: Sajtóközlemény;
113. o.: Impresszum;

E havi számunkat a spanyolországi Úbeda város egyik kerámiaboltjában általam készített képekkel díszítettem. Úbeda andalúziai város, a Világörökség része. Nagy hagyománya van a mór-építészetnek, de a szép kerámiáknak is. Az épületekben sok helyen alkalmaznak kerámiaborítást, a templomok teteje mázas cserép (akár az itthoni Zsolnay), s mindenütt a remek kerámiákat használják a hétköznapi életben is. A képek apropója az, hogy egy hat fős (többnyire Nógrád megyei tagokból álló) csapattal magam is kinn jártam ebben a csodás városban ez év januárjának közepén. A Szerk.

KETTKÓ ISTVÁN

Levelek egy addiktológiáról: Ötödik levél

Vidám verseket kellene már írnom

*„ne szenvedj” költő a néhai depressziód tedd fiókod mélyére
ne vedd elő soha de ne is tépd szét hát ha egyszer szükséged lesz még rá
vidám verseket kellene már írnom
hullámzó tajtékos de vidám verseket
mert ha jól emlékszem még mindig gyönyörűek a melleid
hajad bár ritkul de így is szeretem illatát
szád sokszor joggal mogorva de szeretem az ízét
igaz legtöbbször én vettem el zamatát
szemeid még mindig fénylenek akár a csillagok
huszonegy év súlya nyomja vállaink
a gyerekek meg fölénk nőnek így van ez rendjén
mikor mondtam utoljára hogy szeretlek
bizony nem tudom már de „be vagy ültetve” szívembe mindörökre
akár a sebész szikéje vágta lelkemen végleges heget
mániákusan szép mosolyod igaz ritkán látom mostanában
de csak vidáman költő „ne szenvedj” mindenem
a néhai depressziód tedd fiókod mélyére
ne vedd elő soha de ne is tépd szét hát ha egyszer szükséged lesz még rá*

Balassagyarmat, 2003. január 21.

PONGRÁCZ ÁGNES

Krém-színű

...tudod, a Youtube-on még mindig Tom Waits-t
hallgatom...

a véreből sír fel az éj,
és lázas lesz köröttem minden apró-szellem,
amíg rekedt hangon énekel
a hitehagyott angyalok kara -
belül a bizsergés,
kívül a sötétség csendje -
égő tűszúrások képei bújnak hozzám
a takaróm alatt,
átkarolom a semmit,
- fájni tud...
perelhetnék a Mindenséggel,
de inkább hálát adok,
és várom,
hogymint érzem
azt a finoman fanyar gyöngyvirágillatot,
amit csak a te tested áraszt -
álomba ringatom magam:
újra ott vagyunk
- a széken
- a böglyökkel teli erdei réten
- a hátsóülésein
...a berkenyei szoba ajtajának a zárjában
elfordul a kulcs...

...tudod, a Youtube-on még mindig Tom Waits-t
hallgatom,
most éppen egy krém-színű keddről zenél nekem..
és igen..
...azt gondolom,
hogymint a krém-színű keddeidet is szeretni fogom...

Szikla-lábon

Vállamon a magány súlya,
nem mozdul a lassú átok,
alszik a szél, alszik a szél,
csillagfényben erdőn járok.

Dr. KOCZÓ JÓZSEF

Virágzó, hanyatló és pusztuló települések a Börzsöny-vidéken I.

Középkori lakott helyeink

A Börzsöny hegység meglehetősen zárt, gyakorlatilag teljesen lakatlan. Mivel terepviszonyai nehezek, feltártsága hazánk többi hegységénél alacsonyabb, eredetiségét, viszonylagos érintetlenségét sikerült mostanáig megőriznie. Települések csak a Központi-Börzsöny és az alacsonyabb Déli-Börzsöny közötti kis medencékben keletkeztek. A községek általában a hegység peremén, völgynyílásokban helyezkednek el. A Helembai-hegységre is jellemző, hogy a falvak a hegység peremén települtek. Az Alsó-Ipoly-völgyben általában a víz közelében, de az áradástól lehetőleg nem veszélyeztetve, a folyó és a Börzsöny, illetve a folyó és az Ipolymenti-hátság között jöttek létre a települések.

Dél-Hont középkori falvainak okleveles említése az 1138. évi, úgynevezett dömösi adománylevéllel kezdődik és Martirius/Márton érsek 1156. évi – tíz Hont megyei község tizedelési jogának átengedése az esztergomi káptalan számára – oklevelével folytatódik. A Börzsöny-vidék általunk vizsgált része a középkori Hont vármegyéhez tartozott, amelynek okleveles múltját az 1970/80-as években Bakács István és Györffy György dolgozta fel. Györffy György a vármegye Árpád-kori történeti földrajzáról készített tanulmányában 204 ismert lakott helyről tesz említést. (GYÖRFFY, 1987. 170. o.)

Vizsgált területünkön 65 középkori település létezését/feltételezését sikerült kimutatnunk írott forrás, helyi hagyomány, helynév és/vagy régészeti leletek alapján. Csak régészeti nyomai vannak Besenyő (Kemence) és Pusztafalu (Vámosmikola) településeknek, valamint Szob határában, Bészob területén talált XII-XIII. századbéli templomnak és a hozzátartozó azonosítatlan településnek. Salgófalut a hagyomány alapján említik ugyan írások, de ennek régészeti alátámasztásáról nincs tudomásunk. A 63 írott forrásban szereplő falu közül a XII. századból kilencet, a XIII. századból negyvennégyet, a XIV. századból nyolcat, a XV. századból kettőt említenek. Kóspallag fiatal, újkori település a XVIII. századból.

Jellemző, hogy a régészeti leletek alapján datálható megtelepedés időpontjától későbbi a fennmaradt írásos említés. A felszíni leletek, terepbejárások és néhány régészeti ásatás (Bakay Kornél Ipolytólgyesen, Papp László Letkésen, Erdélyi István és Bakay Kornél Szobon) eredményeként az okleveles említéseknel sokkal több településnyomra derült fény, s ezek X-XI. századi sűrű betelepülésre utalnak. A lelőhelyek egy részének lakottsága visszanyúlik a VIII.-IX. századba is. Az Árpád-kori lelőhelyeknek mintegy egyharmada a korszak első felére, többsége pedig a XII-XIII. századra keltezhető.

A lelőhelyek mindig patak partján, illetve az Ipoly mellett, az ártérből kiemelkedő dombokon találhatók. A Duna menti kevesebb lelőhely vélhetően a terület mai sűrű beépítettségével magyarázható. A késő bronzkor erődített lakótelepeit kivéve ez az első korszak, amikor a Börzsöny beljebb eső területei is több helyen sűrűn benépesülnek. Az Árpád-kori telepek azonban itt is mindig patak mellett, széles völgyekben vagy alacsony fekvésű, lapos fennsíkon helyezkednek el, a hegység magasabb részei továbbra is lakatlanok maradtak.

A rendszerint kis kiterjedésű, egymás közelében csoportosan elhelyezkedő lelőhelyek szórt települési rendszert jeleznek, ami a szabályozatlan talajváltó földműveléssel és az állattenyésztéssel hozható összefüggésbe. Ez a művelési mód folytonos költözködéssel, a telephelyek gyakori változásával járt. A régészek megállapítása szerint az Árpád-kori telepekre jellemző, hogy nagy többségük néhány méteres foltokban figyelhető meg, egymástól gyakran alig 100-200 m-re. Ez a jelenség szórt, szállásszerű településre vall, de az egyidejűsége vagy egymásutániságra utaló adatok hiányoznak. Nagyobb, faluszerű településnyomot a Börzsöny-vidéken 14 helyen találtak. Számításba kell venni azt is, hogy a ma is létező települések nagy része szintén középkori előzmény helyén van.

A szabályozott talajváltó művelés, a jobbágytelek rendszer általánossá válása a települési szerkezet átrendeződését eredményezte. Lényegében megszűntek a szétszórt települések, kialakult a falurendszer. A XIV-XVII. század közötti időben keletkezett, az Árpád-kori falvaktól több száz vagy ezer méter távolságra fekvő, kivétel nélkül kis kiterjedésű, kevés leletanyaggal képviselt, rövid életű településeket a régészek

nem tekintik önálló falvaknak. A földrajzi környezettől függően ezek majorsági, szőlőhegyi épületek, állattartó szállások, halász- vagy vadásztanyák lehetnek.

A településszerkezet átrendezésével párhuzamosan több falu is véglegesen lakatlanná vált. 21 késő középkori folytatás nélkül maradt Árpád-kori falu közül 9 a Börzsönyben, a hegység medencékkel tagolt déli részén: Almás, Csatár/Csitár, Hanta, Kovácsi, Nosztre, Toronyalja, illetve a hegység nyugati szélén: Besenyő, Novák, Salgó; 12 a Honti-medencében: Aba, Csárad, Csepel, Csitár, Damasa, Dióspataktó, Dopopocs, Gesztec, Kérd, Parassa, Pusztafalu, Szuha feküdt. Pusztán maradásukban feltehetően a természeti tényezők játszottak szerepet. A Börzsönyi falvak helye részben beerdősödött, itt épült fel két pálos kolostor: Nosztra és Toronyalja is. További 13 késő középkori faluról több-kevesebb biztonsággal megállapítható, hogy a törökkor előtt vált lakatlanná, esetleg még fennállhatott a XVI. század elején: Bogátszázd, Dávidréve, Ganád, Kántorszázd, Kürt, Mocsodfiamihályföldre, Olvár, Alsó- és Felső-Orsány, Pallag, Ságizsidó/Ság, Újlak, Varbók. Az 1540-es években már a török háborúk következtében pusztulhatott el Damásd és Tésa. A háborús idők rövidebb elmeneküléseitől eltekintve a magyarországi települések közül végig lakott maradt: Baráti, Bernece, Börzsöny, Kemence, Letkés, Mikola, Peröcsény és Szob. A XVII. században, még a hódoltság alatt újraterülpült Damásd. A végig lakott falvak ma is középkori helyükön állnak, a török hódoltság után újjátelepült falvak viszont rendszerint új helyen épültek fel.

A középkor sűrű településhálózatán belül várak is szép számmal találhatók. Területünkről oklevelekben hat várat említenek a középkorból: Hont, Drégely, Hídvég, Visk, Salgóvár és Damásd vára. A régészeti kutatás alapján ehhez még hozzávehetjük a Bernecebaráti-Templomhegy erődítését, a damásdi Zuvárat és a „toronyaljai” Bibervárat. Az erődítmények közül a bernecebaráti Templom-hegy az államalapítás idejéből származik. Az ispánsági várakkal több szempontból megegyező földvár rendeltetését eddig még nem sikerült kideríteni.

Vidékünkön két pálos kolostor (Nosztra és Toronyalja) és a sági premontrei rend monostora működött. A ritkaságok közé tartozik a Zebegény és Nagymaros között emelkedő Szent Mihály-hegy oldalába vájt bencés barlangkolostor. (NOVÁKI-SÁNDORFI-MIKLÓS, 1979. 90. o. és MRT 9. 15-16. o.)

Dél-Hont lakott helyeinek regisztere

Az alábbiakban írásos említések és régészeti leletek alapján, első írásos említésüknek megfelelő alfabetikus sorrendben adjuk meg Dél-Hont vizsgált területének (Magyarországon a Szobi kistérség, valamint Hont és Drégelypalánk; Szlovákiában a Helembától Ipolyhídvégig terjedő vidék) jelenlegi és elpusztult településeit (városok, falvak), a településekhez tartozó külterületeket (major, pusztaság, tag stb.). A már nem létező helységek feltüntetésében azt az elvet követtük, hogy akkor került be az adott falu kataszterünkbe, ha jelenleg létező település határában vagy határánál feküdt.

Magyarázat

Tipográfiai jelölések: kövér, álló betű: jelenleg is létező település; kövér, kurzív betű: elpusztult település; kurzív: egykori település nevét őrző helynév.

Lakott településre utaló fogalmak

oppidum: mezőváros; *possessio:* birtok; *predium /praedium/:* szabad nemesi birtok; későbbi jelentése: pusztaság terület, pusztaság telek; *terra:* föld; *villa:* nagy kiterjedésű mezőgazdasági birtok, ill. ennek központja; falu;

Kiváltságokkal, lakhellyel, műveléssel kapcsolatos fogalmak

forum: vásárhely; *mansio:* ház, házhely; *sessio:* telek; *tributum:* vámhely.

A helységek írásos említéseit Bakács István Hont vármegye Mohács előtt és Győrffy György Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza III., Hont vármegyét is bemutató kötete alapján közöljük, a vidékre vonatkozó tárgyi emlékek adatait elsődlegesen a Magyarország régészeti topográfiájának a Szobi járás régészeti lelőhelyeit bemutató kötete tartalmazza.

A települések bemutatását egyrészt első nagyszabású országleíró kiadványunk, Vályi András: **Magyar országnak leírása** című munkája alapján tesszük (1. ponttal jelzett dőlt betűs formában). Mellette szól, hogy több mint két évszázaddal előtti állapotokról szól, helyrajzot közöl, a megélhetésről is tájékoztat (mit termelnek, háziipar, piacozás). A lakosság nyelvhasználata tekintetében ugyanakkor nem egészen pontos, a vallásfelekezeti megoszlás közlésében nem teljesen korrekt: a protestánsokról nem szívesen ejt szót, például Ipolypásztó, Peröcsény esetében.

Vályi András által használt kifejezések értelmezése:

elegyes: vegyes lakosságú, többnyelvű

meglehetős: átlagos, „elmegy”

külömbfélék: sokfélék, eltérők

hasznos: a célnak megfelelő

középszerű: nem túl jó

első osztálybéli: kiváló, jó

második osztálybéli: közepes

A másik alapvető forrás Pesty Frigyes kéziratos helynévtárának Hont vármegyei anyaga. A mellette szóló legfőbb érv az, hogy a helyet általában jól ismerők (plébános, bíró, jegyző, községi előljárók, esküdtek) bemutatása, ismertetése révén, vagyis helyi tapasztalatok alapján alkothatunk képet a településekről. Nem teljes, ugyanis a magyarországi községek közül Ipolydamásd, Ipolytölgyes, Letkés, Márianosztra és Tésa, míg a szlovákiai falvak közül Ipolybél, Ipolyhídvég, Ipoly/Kiskeszzi, Pereszlény és Tesmag bemutatása hiányzik. Vélhetően e helyekről nem történt adatszolgáltatás a gyűjtéshez.

Pesty Frigyes kérdőpontjai közül az első ötre adott választ vettük be a települések adattárába (2. ponttal jelzett dőlt betűs szöveg). Ezek a következők:

A település politikai/közigazgatási hovatartozása

A község, város neve/i (helybéli használat és országos elterjedtség)

Volt-e régen más elnevezés vagy írásmódbeli eltérés

A hely első említése

Honnan történt betelepítése

Mit lehet tudni a helynév eredetéről köztudomás, hagyomány, írott vagy nyomtatott emlékek alapján.

(Az idézett szövegekben megtartottuk az eredeti szóhasználatot, helyesírást, ugyanakkor központozással próbáltuk a jelentést a mai elvárásoknak megfeleltetni.)

Az újabb keletű kézikönyvek közül felhasználtuk a Révai nagy lexikonnak digitális kiadását és a Wikipédia szabad enciklopédiát is. Figyelembe vettük a törökkor adóösszeírásait, továbbá Tari Edit Pest megye középkori templomairól összeállított munkáját. A helységek címerét a Wikipédia vagy a település honlapjáról töltöttük le.

TELEPÜLÉSIADATLAPOK

Aba: egykori település Ipolyságtól keletre, Hont, Drégelypalánk és Tesmag között az Ipoly bal partján (terra Aba, 1252; utolsó említése: 1347 – terra Aba). Hont várának birtoka, várjobbágyok lakták. 1252-ben az abai várjobbágyok 29 márkáért eladták földjüket Mikó zólyomi ispánnak, a Balassák ősenek. 1290-ben Mikó fia Biter comes hitbér és jegyajándék fejében átadta testvére, Péter özvegyének, Erzsébetnek és két leányának, akik Hontpázmány nembeliekhez mentek férjhez. Ma helynév őrzi emlékét: *Zaba*, *Zabai-dűlő* Hont község északkeleti határában. (BAKÁCS, 1971. 83. o., GYÖRFFY, 174. o.)

Almás: Árpád-kori település (villa Almas, 1280; utolsó említése: 1295 – Almáspataka) a mai Zebegegy belterülete alatt, a Duna mellett fekkent. A zebegegyi apátság birtoka. Az apátság határjárásában említik *Alamas pataka*-t, amely elválasztja Kovácsi és a zebegegyi monostor földjét. Nógrád vármegyéhez tartozott. Elnéptelenedése az Árpád-kor végére tehető. Többé nem szerepel írott forrásokban, sem magyar, sem török adóösszeírásokban. (MRT 9. 569. o.)

Bajta (Bajtava)

az esztergomi érsek faluja (villa Boytha, 1254-59). 1293-ban a Hontpázmány nembeli Kázmér fiai 40

ökröt és 20 marhát elhajtottak innen. 1312 előtt Csák Máté híve, Ibur fia István elfoglalta és elpusztította. 1312-ből az esztergomi káptalan birtoklásáról tesznek említést. A káptalan XVI. század elejéről fennmarad urbáriumuma szerint 22 egésztelkes jobbágy élt itt. Az esztergomi szandzsák 1570. évi adóösszeírásában *Bajta* néven 10 házzal faluként szerepel.

1.) *Bajta. Tót falu Hont Vármegyében, földes Ura az Esztergomi Érsekség, lakosai katolikusok, fekszik a' Báti járásban. Határja termékeny, legelője elég, fája tűzre, és épületre, szőlő hegyei jó borokat teremnek, jeles vagyonnyaihoz képest, első Osztálybéli.* (VÁLYI, I. 96. o.)

2.) *Bajta magyar község dunáninnyi terület Hont Vármegye báthi alsó járásában fekszik, a megye székhelye Ipolyság. Iratik Bajtha – közbevetett h-betűvel is, hagyomány szerint neve hajdan Maria Bajta, mely nevét a régebbi időben búcsújárások által látogatott s Maria születése tiszteletére szentelt templomtól vette. Most helybeli elterjedéssel csak a Bajta név bír.*

A község legkorábban, 1295-ik évben említetik mint akkor is már az esztergomi Érsek birtoka, most egészen kath. vallású népessége 440-re tétetik...

A község hegyekkel körülvéve egészen ezek oldalain és aljában fekszik, minden csin és rend nélkül épített ház sorai közt a déli hegy oldalról fakadó bő forrású és igen jó ivó vize az utcát éjszaki irányba végig csergedezi, és innét nem messzire nyugotnak irányulva a szomszéd Kövesd község határán keresztül a Garamba siet. Hihető, hogy e forrás csalta ide hajdan a Község első lakóit.

Általában hegyvölgyes határának közepén Keletről átszakasztott hegyek közt nyugotra vonul keresztül egy országút Ipolyságtól Esztergom felé. (PESTY, 1865. 49. o.)

Bajta kisközség Hont vármegye szobi járásában, 580 magyar lakossal. (1900) Már 1295-ben előfordul, mint az esztergomi érsek birtoka. A török háborúk alatt, Esztergom ostroma után a német katonaság elpusztította. Az ostrom megszűntével a lakosság újra megszállta, de 1595-ben megint olaszok, a következő évben pedig a Hatvan ostromáról visszatérő németek pusztították el. (RÉVAI, 2/452. o.)

Ma község 393 lakossal (2005) a Helembai-hegység északnyugati peremén Szlovákiában. (BAKÁCS, 1971. 86. o.; FEKETE, 1943. 129. o.; GYÖRFFY, 1987. 176. o.)

Hont vármegye Mohács előtt térképen a Börzsöny-vidék települései (BAKÁCS, 1971)

Bernecebaráti: 1928-tól egyesített település Ipolyságtól délnyugatra.

Baráti: az esztergomi káptalan birtoka (Baraath, 1353). 1409-ben Szécsényi Frank vajda fia László viski és pereszlényi *officialisa* (szolgája, hivatalnok) pereszlényi jobbágyokkal Barathy községben a Barbok/Warbok nevű földet elfoglalta, mely a káptalané volt. 1415-ben tartott határjárással tisztázták Pereszlény és Baráti vitatott határát. A falu az 1544-től létrehozott nógrádi szandzsák 1552. évi összeírásában 7, 1570. évi defterében 27, 1579. évi adólajstromában 17 házzal szerepel.

1.) Baráti. Baratovcze. Elegyes magyar falu Hont Vármegyében, lakosai katolikusok, fekszik Kementzének szomszédságában, mellynek filiája. Határja jó termékenységű. (VÁLYI, I. 123. o.)

2.) Baráti község tartozik Hontmegyébe, melynek szék helye Ipoly Ság, Vámos Mikolai kerület ipolyi járáshoz. Baráti határos Ipoly Ság mezővárossal, Pereszlény és Bernece faluval.

Ezen községnek csakis ezen egy neve „Baráti” él most, és valamint helybeli ugy országszerte elterjedt ismeretes neve, s ezen községben egyedül Rom. Cath. magyar ajkú nép lakik.

E község nevét némely régiebb iratokban így is láthatni irva – Baráthi, de hogy honnét és miért, nem tudatik.

Hogy e község mikor említetik legkorábban, arról tudomásunk nincs.

Hogy községünk honnan népesítetett, előttünk homályban van.

Köztudomásból, hagyományból, írott vagy nyomtatott emlékekből, miután ezeknek hiányában vagyunk, a név eredetéről, értelméről e község nevére vonatkozólag mitsem tudunk.

Belső telek melyen községünk épült, hol lakházaink, gazdasági épületeink jó gyümölcsöt termő kerteink léteznek, e község egy éjszak déli irányban elnyúló völgy elején fekszik.

Paphegy. Ez a község nyugati oldalán felnyúló hegyláncz eleje egész a Bernecei templomig. Mint mondják, e hegyen hajdan valami barát szerzeti klostrom volt építve, melynek azonban jelenleg nyoma sem látható, innét vehette e hegy nevét. (PESTY, 1864. 54. o.)

Baráti kisközség Hont vármegye ipolysági járásában, 431 magyar lakossal. (1900) 1156-ból említik a garammelléki bencések tulajdonában. (RÉVAI, 2/591. o.)

Külterülete 1900 körül: Dulánszky-major. (BAKÁCS, 1971. 88-89. o.; BAKÁCS, 1982. 340-341. o.; BOROVSZKY, 29. o.; MRT 9. 55. o.)

Bernece: az esztergomi érsekség és talán a Hontpázmány nembeliek birtoka (villa Burnuce, 1245). 1285-ből Drégely várához tatózóként említik. 1293 előtt a Hontpázmány nembeli Pásztóhi István fiai az érsek birtokai közül többek között Bernecét is feldúlták és kirabolták. Pásztóhi László 300 márka kárt okozott, Pásztóhi János 25 ökröt és 15 lovat vitt el innen. 1295 előtt Hontpázmány nembeli Kázmér fia Lampert Bernece lerombolásával 50 márka kárt okozott az érseknek. 1312 előtt Renold testvére Péter négy falu, közte Bernece lerombolásával, és kirablásával újból 300 márka kárt okozott az érsekségnek. Középkori egyházashely: temploma XII-XIII. századbéli lehet; hajófalában elfalazott, félköríves, kettős hengertagos román-kori kapu kőkerete a XIII. századból származhat.

Benedek plébános neve és jövedelme szerepel az 1332. évi tizedjegyzékben: 1" márka, és 9 garas pápai tizedet fizet. Ugyanő 1337-ben az esztergomi káptalan követeként szerepel. A község plébánosát többször bízták meg peres ügyek intézésével.

Az esztergomi káptalan XVI. század elejéről fennmaradt urbárium szerint 38 jobbágy lakott a 11 " session. A falu az 1544-től létrehozott nógrádi szandzsák 1552. évi összeírásában 10, 1570. évi defterében 36, 1579. évi adólajstromában 39 házzal szerepel.

1.) Bernece. Brincze. Elegyes falu Hont Vármegyében, földes Ura az Esztergomi Káptalanbéli

Uraság, lakosai katolikusok, hegyek alatt fekszik, Kementzének szomszédságában, mellynek filiája. Határbéli földgye nem mindenütt kövér; legelője jó, erdeje a' vadászatra alkalmas, második Osztálybéli. (VÁLYI, I. 190. o.)

2.) Bernece község tartozik Hontmegyébe, melynek székhelye Ipoly Ság, Vámos Mikolai kerület ipolyi járáshoz. Bernece falu határos: Baráti, Pereszleny, Visk, Szete, Kemence falvakkal. Nagy Oroszi mezővárossal továbbá Drégely és Hont falvakkal és Ipoly Ság mező- várossal.

Ezen falunak más nevről, mint mely jelenleg él, nem emlékezünk, s ezen községet egyedül Rom. Cath. magyar ajkú nép lakja.

E községnek nem emlékezünk, hogy valaha neve másképp iratott volna, vagy az másképp neveztetett volna.

Hogy községünk neve mikor említetik először legkorábban? Nem tudjuk.

Honnan népesítetett? Errre is képtelenek vagyunk felelni.

Irott vagy nyomtatott emlékeink nincsenek, hagyományból pedig a név eredetéről mitsem tudunk.

Belső telek melyen községünk épült, hol lakházaink, gazdasági épületeink jó gyümölcsöt termő kerteink léteznek. A község egy éjszak déli fekvésű völgyben fekszik, két hegy közé szorítva.

Várhegy vagy Kalvaria part a község nyugati oldalán elnyúló hegy, melynek tetőjén templomunk épült, mely egy kisszerű előőr várat képező kőkerítéssel van körül véve; hajdan, mint látszik, elhúnyt lakosainkat ide temették, a templomtól déli irányban ugyan e helyen Kalváriánk létezik. (PESTY, 1864. 57. o.)

Bernece kisközség Nógrád és Hont közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegyében, 1333 lakos (1920). (RÉVAI, 20/7. o. és 21/149. o.)

Külterülete 1900 körül: Csitári puszta.

Bernecebaráti: kisközség Hont vármegye szobi járásában, 1852 lakossal. (1930) Baráti és Bernece 1928-ban egyesültek. (RÉVAI, 20/7. o. és 21/149. o.) A település lakossága jelenleg 859 fő (2010). (BAKÁCS, 1971. 91-93. o.; BOROVSKY, 31. o.; GYÖRFFY, 179. o.; MRT 9. 60. o.; TARI, 16. o.)

Bél/Ipolybél (Bielovce)

az esztergomi érsek és a Béli nemesek birtoka (Byl, 1274). 1493-ban Egyházasbélként említik. Bakács István szerint a pápai tizedjegyzékben szereplő **ecclesia sancti Martini** Bélel azonosítható, mivel a templom védőszentje Szent Márton. Györffy György tizedlajstromába nem került be. Az esztergomi szandzsák 1570. évi adóösszeírásában *Bíl* néven 10 házzal faluként szerepel.

Béll. Tót falu Hont Vármegyében Peretséntől nem meszsze fekszik Ipoly vize mellett, Szakállosnak szomszédságában, mellynek filiája, lakosai katolikusok, birtokosai Dvornikovits, és Madocsányi Uraságok. Határbéli legelője elegendő, mind a' két féle fája van, szőlő hegye közepszerű, első Osztálybéli. (VÁLYI, I. 164. o.)

Ipolybél: kisközség Hont vármegye vámosmikolai járásában, 509 magyar lakossal. (1910) Vasútállomás, posta. (RÉVAI, 10/624.)

Ma 242 lakosú (2006) község az Ipoly jobb partján, Ipolypásztó és Ipolyszakállos között Szlovákiában. (BAKÁCS, 1971. 89-91. o.; FEKETE, 1943. 107. o.; GYÖRFFY, 179. o.)

Besenyő/Besnyő: Kemence határában a Kemence-patak és a Csarna-patak között emelkedő meredek hegyen X-XI. századi fazék- illetve edénytöredékeket találtak. A lelőhely környékét a XVIII. század vége

óta *Besenyőnek*, *Besnyőnek* nevezik. A helynév talán egy kora Árpád-kori besenyő település nevét örítte meg, amely még az oklevelekbe való bekerülés előtt elnéptelenedett. (MRT 9. 1993. 143. o.)

Bogátság/Bogátföldre: Nevét az 1254 körül élt Nováki Bogadról kaphatta (terra Bagath Zaazd, 1312; utolsó említése: 1444 – predium Bogaty). Birtokosa: Százd birtokosai. Ma Százdhoz tartozó pusztja. (BAKÁCS, 1971. 93. o.; GYÖRFFY, 180. o.)

Börzsöny/Nagybörzsöny

királyi, illetve hercegi birtok (villa Belsun, 1138) utóbb az esztergomi érsek birtoka; vásárhely (1417), bányászat, mezőváros. Álmos herceg 1108 körül két fuvaros családot adott innen a dömösi prépostságnak. 1293 előtt Hontpázmány nembeli Pásztóhi István fiai elfoglalták és elpusztították, 300 márka kárt okoztak. További 100-100 márka kárt egy jobbágy megölésével és több ember megsebesítésével; 30 ökör és 6 ló valamint 6 ekére való ökör és ló elvitelével. 1295 előtt Hontpázmány nembeli Kázmér fiai újabb 100 márka kárt okoztak Börzsöny lerombolásával és két lakója megölésével. Ugyanők Csák nembeli Péter fia Csák szolgálival együtt elvittek 31 lovat és 60 barmot, majd 8 lovat és 8 ökröt; egy érseki jobbágyot megöltek. 1312 előtt Csák Máté híve, Ibur fia István foglalta és pusztította el, s ezüstmányát bitorolta. 1417-ből tesznek említést arról, hogy az esztergomi érsek bányákat művel a település határában.

Két temploma is középkori eredetű: a XIII. században épült Szent István és a XIII-XV. századbeli jegyeket hordozó, eredetileg Szent Miklós tiszteletére szentelt ún. Bányásztemplom. Az 1332-37. évi pápai tizedjegyzék szerint Petrus nevű plébánosa 2" márka jövedelemmel bírt, mely után 15 garas pápai tizedet fizetett. Az esztergomi szandzsák 1570. évi adóösszeírásában *Börzsen* néven 45 házzal faluként szerepel. 1907-től Nagybörzsöny. A középkortól vegyes, magyar, német és szlovák lakosságú.

1.) *Börzsöny. Berczen. Mező Város Hont Vármegyében, németül Pilsen, földes Ura az Esztergomi Érsekség, régi Szász helység, németül beszélnek, de hibásan, többi lakosai tótok, katolikusok, és evangélikusok, hajdan bánya Város volt, mellyet némelly helyek bizonyítanak. A' háborús időkben sok viszontagságokat szenvedett, fekvése hegyes, és erdős helyen esik, határja mindenféle vadakkal bővelkedik, legelője elég, 's mind a' kétféle fája van, sőt fa edényeket is készítenek némelly lakosok; nagy szőlő hegye középszerű bort terem, nem meszsze esik piatza Esztergom, és Vác Városokban, első Osztálybéli.* (VÁLYI, I. 266. o.)

2.) *Börzsöny Mváras fekszik Hontmegyének Ipolyi Járás alsó Kerületében, Ipolyságról Szobb felé vezető Ország útnak balkéz felé látható hegyek alatt.*

Börzsönynek kétféle neve van, és volt azelőtt is. És pedig: a körülötte közelébb 's távolabb fekvő magyar ajkú helységek 's Városok „Börzsönynek” a' német falvak és Városok pedig „Deutsch Pilznenek” szokták nevezni, sőt magok a Börzsönyiek is, magyaroknál „Börzsönyieknek” németeknél „Deutsch Pilznezeknek” nevezik magokat, 's illy formán ország szerte is ismértes. A' községben magyar és (: szász kiejtéssel:) német nyelv divatozik, de nagyobb rész a' német van használatban. A' Rkath. Plébánia iratai közt látható, hogy Börzsönynek 1293 körül „Berzen” neve volt, úgy szintén 1417^{ik} évben Zsigmond király – az akkori Esztergomi primásnak bizonyos „Strengenthal” nevű Bányászatot (: a' hol „Platina” is találtatott, 's hol hagyomány szerint 100 bányász dolgozott:) okmányilag ajándékba adta – az okmányban „Berzen” neve említetik. Honnét vette a' mostani nevét nem tudatik. A' helység pecsétjén, mellynek közepén Szent Adalbert püspök pásztori pálczával áll, ezen körirat van: „Sigillum Oppidi Börzsöny”, de évszám rajta nintsen.

A község mikor említették legkorábban? 1293^{ban}.

Honnét népesítették? Erről bizonyos adatok nincsenek, hanem hagyomány szerint, a' Bányászat elenyészte után a' bányászok földművelésre szánták el magukat. Ennek bizonyítéka lehet az, hogy az öreg katól. Templom homlokzatán bányászati címér látható. Évszám azonban nincsen, hanem az ajtó és oltár fölötti oldalbordas (: Stein=Rippe:) boltozata Góth stílusú.

A név eredetéről írásbeli adatok nincsenek. Az öregebb lakosok mondata az, hogy itt lett volna eredetileg három Bányász, kinek neveik voltak: Käverberg, Szand és Pilzner, 's határban van is ugyancsak erdőszélen egy „Käverberg” (: bogárkert:) és „Szand” (: homok:) düllő 's ezekről az a' hagyomány – hogy a Käverberg nevén – a Käverberg erdő szélén – Szand a' homoki düllőben, ütötték volna sátorait. Pilzner nevét pedig e völgyben, a' hol jelenleg Börzsöny áll – maradt volna sátorával, 's onnét van a falunak neve is „Pilzen”.

*Belső telek. Ebben vannak a' házak, gazdasági épületek, pinczék, kertek, kútak, három Rkatolikus, egy evang. Templom. Keresztül a községen folyik egy patak, melly a' hegyekből eredvén **hat malomnak** szolgálatára van. Neve nincsen. Utza van: felső – alsó – tulsó – középső – és templom utca. Lélekszám: katól. 858. evang. 787. kalvin 12. Zsidó 36. Öszvesen 1693. (PESTY, 1865. 67-68. o.)*

Külterülete 1900 körül: Ganád-puszt, Irtás tanya.

Nagybörzsöny kisközség Hont vármegye vámosmikolai járásában, 1900 német és magyar lakossal. (1910) Postahivatal. Nevezetes régi román ízlésű temploma, mely a XIII. század első feléből való. Alaprajza osztatlan, famennyezettel fedett hosszhajó, melyhez keleten kis hossz-szentéllyel ellátott, félkörrel végzett apszis, nyugaton négyszögű torony csatlakozik. Az esztergomi érseknek itt a XV. században jelentékeny bányái voltak. (RÉVAI, 3/668. o.)

Ma 782 lakossal (2010) község, domboktól övezve a Börzsöny ölében. (BAKÁCS, 1971. 56. o.; BAKÁCS, 1982. 368. és 381. o.; BOROVSZKY, 33. o.; FEKETE, 1943. 141-142. o.; GYÖRFFY, 179. o.; TARI, 94-95. o.)

Csárad/Csarag: egykor középkori település Béltől nyugatra (terra Charad, 1280; utolsó említése: 1329 – Charag). Emlékét helynevek őrzik Bél, Kissalló és Lontó határán: *Csárad-völgy, Nagy- és Kis-Csárad, Csárad erdő.* (BAKÁCS, 1971. 99. o.; GYÖRFFY, 186. o.)

Csepel: Árpád-kori település Lontó – Szete – Tésa és Szakállos között (villa Cepel, 1138; utolsó említése: 1349 – Chepel). Birtokosa a dömösi dékán, illetve dömösi prépostság.

1138-ban II. Béla 6 szántót és 2 ökrös ekét adott itt a dömösi prépostságnak. 1236 előtt Hontpázmány nembeli Pongrác fia Lampert a dömösi prépostság itteni népeit tönkretette, és 3 ekényi földjét elfoglalta. Öccse, Kázmér 1236-ban visszaadta a földeket az egyháznak, berekkel és az Ipolyal. 1298-ban a Hontpázmány nembeli Kázmér ispán és fiai itteni hatalmaskodásáról Litasi István azt vallotta, hogy Esztergomból jöve látta, hogy Kázmér emberei Csiszer fia Lőrinc öröklött csepeli földjét felszántatták, és két határjelét a Körös patakánál Szakállos felé lerombolták. Később Lőrinc egy hordó és 2 korsó borát, 4 ökröt elvitték, 2 szolgáját levetkőztették, 4 jobbágyát kirabolták, ipolyi malmát lerombolták, molnárját elfogták, és búzáját elvitték. (BAKÁCS, 1971. 101. o.; GYÖRFFY, 187. o.)

Csatár/Csitár: egykor Nógrád vármegyéhez tartozó középkori település. Nagymaros határának Szob – Márianosztra – Kóspallaghoz közel eső *Kis- és Nagycsitár* helynévvel jelölt területén lehetett az Árpád-kori Csitár falu (terra Chatar, 1276; utolsó említése: 1337 – Csatár). 1295-ből említik, hogy Kovácsi határán régen emelt első határjel a Csatárpatakon van. Az itt lakó csatárok a vasat a közeli Kovácsi faluból kaphatták, és a nógrádi várispánsághoz tartoztak. Az Árpád-kor végén már lakatlan volt, tervezett benépesítése a XIV. században nem valósult meg. (GYÖRFFY, 188. o.; MRT 9. 216. o.)

Csitár: neve szerint eredetileg pajzsgyártók laktak. A honti várföld és a Csitári nemesek, illetve a Kaladey család, majd az esztergomi káptalan birtoka volt (Chytar, 1281; utolsó említése: 1495 – Chythar). 1281-ben írásba foglalták a csitári határvonalat Drégely felé, Hontvár felé. A határ a mai Hont falu börzsönyi részét öleli fel, átterjedve Bernecebaráti szélére.

1272-90 körül a Csitári nemesek földjét honti várjobbágyok a várhoz foglalták, ezért IV. László átír a megye vezető birtokosaihoz, hogy védjék a nemeseket birtokukban. 1432-ben panaszt tesznek a drégelyi várnagyok ellen, akik erdőket, rétet, szántót – melyek Csitárhoz tartoztak – Drégelyhez csatoltak.

A hontiak a nevét megőrző pusztáról azt tartották, hogy a Csitár név alatt Hont falu építményei e helyen lehettek 840 esztendővel korábban – melyet még téglák-cserepek jeleznek – s a falut a tatárok felégették. 1866-ban Csitárpusztán még működött vízimalom.

Ma helynevek őrzik emlékét: Bernecebaráti keletre, Hont felé eső határában *Csitári puszta*; Hont határában: *Csitári-forrás*, *Csitár-patak*, *Csitári kápolna*. (BAKÁCS, 1971. 103-104. o.; GYÖRFFY, 188. o.; PESTY, 138-139. o.)

Damasa/földe/: 1277-ig a zólyomi uradalomhoz, utóbb Zólyom, Liptó és Turóc várához tartozó, de Hont megyében lakó királyi udvarnokok földje; ekkor kapja László honti főesperes (terra Damasa, 1277; utolsó említése: 1325 – Damasa). 1283-tól az esztergomi káptalan birtoka, melyet 1325-ben is élvezett. Gyerk határának északi, /Ipoly/Ság kistúri részének nyugati határán terült el. (BAKÁCS, 1971. 105. o.; GYÖRFFY, 189. o.)

Damásd/Ipolydamásd

a Börzsöny délnyugati részén fekvő vár és falu. A község melletti Ipoly-szakaszon volt a dömösi prépost helembai halászáinak halászó helye (Damasa, 1138), 1340-től Károly Róbert király vadászó helye. A község birtokosa minden bizonnyal az először 1361-ben említett vár, de kifejezetten ezt csak 1523-ban említik. Cheukez /mondott/ Mihály, felesége és fia, Miklós deák 1380-ban a Szob és Damásd közötti Béla-patakon lévő malmot 72 forintért a nosztrai pálosoknak eladták. 1522-ben Désházy István Helemba, Letkés, Szob és Tölgyes birtokával együtt Damásdot az esztergomi káptalannak zálogosítja el. Bakócz Tamás érsek végrendelete szerint a király 1500 forintot kap, s a vár tartozékaival együtt az esztergomi Annunciata-kápolna birtokába kerül. Romos templomát – mely a várban állhatott – az esztergomi érsekség canonica visitatiója említi 1697-ben és 1732-ben. A budai szandzsák 1546 – 1590. évi összeírásaiban *Tamásvára* puszta néven a pesti náhijéhez tartozóként szerepel.

Damasd. Ipoly Damasd, Domodicze. Magyar falu Bars Vármegyében (!), földes Ura a' Besztertze Bányai Káptalanbéli Uraság, lakosai katolikusok, fekszik Ipoly vize mellett, Szobbnak szomszédságában, mellynek filiája, Lévától három mértföldnyire, hatérbéli földgyei jók, réttyei gazdagok; de mivel Ipoly vize járja, és határjának gyakorta ártalmas, második Osztálybéli.

Az Ipolydamásd történetét ismerőknek feltűnhet, hogy a község Bars vármegyéhez és a Besztercbányai Káptalanhoz tartozása nem helytálló. A következő szócikkben ez olvasható:

Damasd. Garam Damasd, Damaczd. Tót falu Hont Vármegyében, földes Ura az Esztergomi Káptalanbéli Uraság, lakosai katolikusok, fekszik Pilis, és Nógrad Vármegyék szélénél, Garam vize mellett, Visegrádtól egy mértföldnyire, határja jó termékenységű, legelője elég; de mivel a' víz járja földgyeit, második Osztálybéli. (VÁLYI, I. 454. o.)

Úgy tűnik, hogy tudós szerzőnk a két szócikk tartalmát részben elegyítette. Ha felcseréljük – az Ipoly, Szob és Garam helynevek kivételével tartalmukat – helyreáll a rend.

A helyi hagyomány szerint a falu eredeti helye a Misa-réti és Malom-völgyi-patak összefolyásánál lehetett (Ódamásd). A MRT 9. szerint Damásd eredetileg is a jelenlegi helyén települt, a vártól északra. Ó-damásd szlovák betelepülők lakóhelye lehetett. A közeli Zuvár szintén Ipolydamásd határához tartozik.

Ipolydamásd néven 1846-tól szerepel.

Ipolydamásd kisközség Hont vármegye szobi járásában, 604 magyar lakossal. (1910) (RÉVAI, 10/624. o.)

Ma község Szobtól északnyugatra 343 lakossal (2010). (BAKÁCS, 1971. 45. és 105. o.; BAKÁCS,

1982. 262. o.; GYÖRFFY, 188. o.; KÁLDY-NAGY, 1985. 626-628. o.; KORCSMÁROS, 107. o.) **Dávidréve:** egykor Letkés és Ságizsidód/Tölgyes között elhelyezkedő falu (Warrewy, 1314; Daudrewe, 1386/88; utolsó említése: 1498 – Daudreue). 1314-ben Várrévénél említenek kikötőt az Ipolyon. A falu nevét Dávid nevű birtokosáról kapta, ill. a helynév utótagja arra utal, hogy itt az Ipolyon átkelőhely volt. 1396-ban az Ipolyon Szalka és Dávidréve között 2 malmot említenek. 1414-ben Zsigmond király Dávidréve birtokát Cseh Péter fia Lászlónak adja. 1464-től az esztergomi káptalan birtoka. A település emlékét ma a Letkéshez tartozó Széppatakpuszta közelében *Dávidréve puszta* helynév őrzi. (BAKÁCS, 1971. 106-107. o.; GYÖRFFY, 242. o.)

Dióspataktó: a Duna Ipoly összefolyásánál lévő egykori kistelepülés, melyet az esztergomi egyház szolgálónépei laktak (Gyospotokteu, 1262), akik pereskedtek a helembaiakkal az erdők és a dunai halászat haszna miatt. Birtokosa az esztergomi érsekség. Emlékét ma Helemba határában a Kis- és Nagy*diósvölgy* őrzi. (BAKÁCS, 1971. 111. o.; GYÖRFFY, 191. o.)

Dopopocs/Szólátfölde: IV. László mint két utód nélkül elhalt udvarnok Gyerk melletti földjét László honti főesperesnek adta (terram Dupupuch, 1274; utolsó említése: 1325 – Dopupech), s Zólyom és az udvarnokok ispánjának meghagyta, hogy ne háborgassák birtokában. 1292-ben, a főesperes halála után az országbíró az esztergomi káptalannak ítélte, amit a király bírósága 1325-ben megerősített. Helye Gyerk határában, /Ipoly/Ságtól északnyugatra lehetett. (BAKÁCS, 1971. 113. o.; GYÖRFFY, 192. o.)

Drégely/Drégelypalánk

a Börzsöny északi részén található vár és falu (Dragul, 1274); a község eredetileg honti várbirtok, később Drégely várának tartozéka. A vár (castrum Dragul, 1285) birtokosaként először Demeter comest említik, amikor azt a két Drégely nevű villával, Bernece, Hont és más birtokokkal együtt megkapta. 1308-ból származó adat szerint Csák Máté kezén volt, ekkor említett várnagya, Ivánka fia László a kiskirály híve. 1328-tól királyi vár. A XV. század elején Tary Lőrinc is birtokolta. 1438-ban csere útján az esztergomi érsekség szerzi meg, ekkor tartozéka Drégely és Hídvég város, valamint Hont község. Vámhely (1423). A település Szent Erzsébetről nevezett egyháza papjának jövedelmét 1332-ben 1 márkára becsülik, s fizet 6 garas pápai tizedet. Plébánosát 1447-ben is említik.

A falu az 1544-től létrehozott nógrádi szandzsák 1570. évi összeírásában és 1579. évi adórajtsromában is szerepel. A két Drégely faluként fennálló település közül az egyik a török által épített palánkvárról kapta a Palánk nevet. Utóbb a két község egyesítésére került sor, ekkor nyerte a **Drégelypalánk** nevet. Vályi András még különálló településekként mutatja be őket.

1.) Drégely. Drigel. Magyar falu Hont Vármegyében, földes Ura az Esztergomi Fő Érsekség, lakosai katolikusok, fekszik Ipoly vizétől nem messze, Hontnak, és Palánknak szomszédságokban, határja igen jó, s minden javai vannak, gránáttya sok van, és szép tsillámlású; dohányja is nevezetes, első Osztálybéli.

Palánk. Magyar, és német falu Hont Vármegyében, földes Ura az Esztergomi Érsekség, lakosai katolikusok, fekszik Drégelyhez egy kis fél mértföldnyire, határja egybe van kaptsolva a' Drégelyi határral, úgy hogy ennek tsak egy nyomás szántó földgye van, mellyben híres dohányt természetek, egyéb javai közösek a' Drégelyivel, első osztálybéli. (VÁLYI, I. 523-524. és III. 7. o.)

2.) Drégely falu hajdan Derékhelynek neveztetett, melly a várnak mintegy derekán feküdvén védte a várat. – Palánk pedig palánkának neveztetett; török szóbul lehet következtetni, hogy a töröküknek sáncul szolgált, később a törökök kiüzetvén, vagy is az tőlük elfoglaltván, ezen helyre németek

letelepítettek, leginkább pedig primások hajduiból. – Ezen két község Drégelypalánka név alatt országszerte ösmeretes, e két községnek 848^{ik} évig külön előjárói lévén, drégelyieknek falu bírója, palánkaiaknak pedig hadnagya volt, ez utóbbiakat a primási uradalom levelek hordására, executióra és dézsmálásnál öröknek használta, – urbéri viszony megszűnése után két község öszve egyesítettett. (PESTY, 95. o.)

Drégelypalánk kisközség Hont vármegye ipolysági járásában, 1627 magyar lakossal. (1910) Hitelszövetkezet, vasúti állomás, posta- és táviróhivatal, postatakarékpénztár. (RÉVAI, 5/745. o.)

Külterülete 1900 körül: Babátpuszta, Deszkápuszta, Öregmajor, Szondymajor.

A Nógrád megyéhez tartozó község lakossága 1524 (2010). (BAKÁCS, 1971. 45. és 56-57. o.; BALOGH, 47-49. o.; BOROVSKY, 38-40. o.; GYÖRFFY, 192-193. o.)

Hídvég és Palánk Georg Houfnagel színes metszetén, 1617 (www.könyv-e.hu/terkeptar.html)

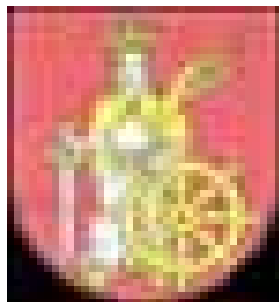
Ganád/Ganan: Börzsönytől nyugatra feküdt az egykori Ganád falu (terra Ganan, 1270), mely a Ganádi nemesek birtoka volt. Birtokolt még Ganádon Sági Péter és Gyekmin királyi gyógyszerész is. Az esztergomi szandzsák 1570. évi adóösszeírásában *Ganát* néven már lakatlan pusztaként említik, Musztafa Mehmed fia birtokolja.

1.) *Ganad. Szabad puszta Hont Vármegyében, földes ura az Esztergomi Érsekség, fekszik Börzsönyhöz nem messze, mellynek filiája, és határja hozzá hasonlító.* (VÁLYI, II. 12. o.)

2.) *Börzsönyi község határához van kapcsolva a Ganádi puszta, az előtt Gróf Eszterházy, jelenleg Gróf Breunen tulajdona. Ezen puszta, melly egy majorból és egy csárdából áll, fekszik az Ipolyságról Szobb felé vezető úton Tölgyesi helység szomszédságában.* (PESTY, 1865. 72. o.)

Ma *Ganádpuszta* néven Nagyborzsönyhöz tartozik. (BAKÁCS, 1971. 117. o.; FEKETE, 1943. 50. o.; GYÖRFFY, 1987. 196. o.)

Gesztec/Kesztőc: a dömösi prépostság csepeli birtokához tartozott (terra Kestus, 1236; utolsó említése: 1283 – terra Geztech), Szete határának az Ipolyon inneni részén, Tésa felé; határos volt Kemencével és Bernecével. (BAKÁCS, 1971. 136. o.; GYÖRFFY, 196. o.)

Gyerk (Hrkovce)

Hont vár és nemesek birtoka volt. 1156-ban szerepel azon honti falvak jegyzékében (*Gyrki*), melyek dézsmáját Márton érsek átengedte a káptalannak.

Középkori egyházas hely. 1262-ben László honti főesperes vásárolt itt földet, egy évvel később IV. Béla neki adta az itteni várföldeket – melyen 3 várnép lakott – a malomhellyel együtt. A főesperes birtokát tovább gyarapította, majd végrendeletében az esztergomi káptalanra hagyományozta. 1288-ban kétes hírű oklevél szerint a király a káptalan itteni faluját kivette a honti ispán joghatósága alól. 1290-ben a káptalan szerzett itt cserével 4 ekényi földet, melyen korábban a káptalani hordóabroncs készítőek laktak. Ebben az évben kimutatják a káptalan/prépost járandóságát. 1300-ban papja, Valentinus presbiter, honti alesperes. Péter nevű papjának jövedelmét 1332-ben 70 garasra becsülik, s 7 garas pápai tizedet fizet. Az esztergomi szandzsák 1570. évi adóösszeírásában *Györök* néven 45 házzal faluként szerepel.

1.) *Gyerk. Herkovtze. Elegyes magyar, és tót falu, Hont Vármegyében, földes Ura az Esztergomi Káptalanbéli Uraság, lakosai katolikusok, fekszik Ipoly vizének partján, az Ország útban, Ság mező Városhoz l mértföldnyire. Határbéli szőlő hegyei jó borokat teremnek, réttyei hasznosak, legelőjük elég, fekvése kies, földgye termékeny, malma Ipoly vizén, fája szűken van, első Osztálybéli.* (VÁLYI, II. 76. o.)

2.) *Gyerk község fekszik Honth Megye Selmeczi járás alsó kerületében, az ipoly folyam mellett, Selmecz, Beszterczebánya, Léva és Vácra vezető Országútban. Slavul nevezik Horhova. Az öregebbek azt mondják, mikép őseiktől úgy nyerték hagyomány képén, hogy e község területett berkek foglalták, e berkek közepette volt egy ház és e házat berekegyháznak hívták, e háznak lakója a magányosságot megunván a népet ekkép szólítván fel: gyertek ide lakni, és a felhívásról vette e község Gyerk nevet és népességét. Szöllejét mogyorónak hívják, a másik szöllejét seregélynek, miután a foglyok és seregély madarak évenként meglátogatják e hegyet, e madár nemről vette nevét. Irtás rétjei a kiirtott bokrok és fákról. Szilva rétjei a szilvafákról, az ipoly folyam mellett fekszenek. Szánthó földjei. A Tompai vető, határos tompa községtől vette nevét. Sági vető, határos Ipolyság mezővárostól vette nevét. Két erdő köze vető. Két erdő között vagyon, ettől vette nevét. A többi helyneveit nem tudni honnan kapta.* (PESTY, 1866. 127. o.)

Gyerk kisközség Hont vármegye ipolysági járásában, 567 magyar lakossal. (1910) (RÉVAI, 9/142. o.)
Külterülete 1900 körül: Szovád puszta.

Ma kisközség 306 lakossal (2006) Ipolyságtól nyugatra Szlovákiában, az Ipoly jobb partján. (BAKÁCS, 1971. 118-121. o.; BOROVSZKY, 45. o.; FEKETE, 1943. 113-114. o. GYÖRFFY, 197-198. o.)

Hanta: a mai Kóspallag határában – Szokolya, /Nagy/Börzsöny, Csatár/Csitár és Toronyalja/Toronyi puszta határában – feküdt a Nógrád vármegyéhez tartozó Árpád-kori település (terra Hanta, 1276; utolsó említése: 1337). Régészeti nyomai a IX-XIII. századból mutathatók ki. Az Árpád-kor végén már lakatlan falut átadták használatra és benépesítésre Drugeth Vilmos nádornak, de tervezett benépesítése a XIV. században nem valósult meg. A helynevet ma patak- és dülönév örzi: *Kis-Hanta-patak, Hanta-dülő*. (MRT 9. 171-172. o.)

Helemba (Chl'aba)

Királyi, illetve hercegi birtok (villa Helenba, 1138) majd a dömösi prépostságé, később az esztergomi káptalané, utóbb Damásd várának a tartozéka. Álmos herceg 1108 körül 33 helembai halászt adott a dömösi prépostságnak; meghatározta halászatuk helyét az Ipolyon és a Dunán; a halászokat földdel, nagyerdővel, az Ipoly-szakasszal, *tanyával* adta. Az esztergomi szandzsák 1570. évi adóösszeírásában *Helemba* néven 17 házzal faluként szerepel.

1.) *Hellenba. Magyar falu Hont Várm. földes Ura az Esztergomi Káptalanbéli Uraság, lakosai katolikusok, fekszik a Duna vize mellett, Esztergomhoz más fél mértföldnyire, a' Szalkai Plebániának filiája, földgyei jó gabonát termők, s három vetőre vannak osztva, legelője, fája elég van.* (VÁLYI, II. 159. o.)

2.) *Helemba község Honth megye báthi járás alsó kerületi Szalka Szolgabíróshoz tartozik. E községnek más neve nincsen, néhol a többi között a magyar levéltárban is „Hellenbá”-nak iratik. A község ugyan nem, de határához tartozó Duna sziget Helemba név alatt a 13^{ik} században II^{ik} Endre király által kiadott kis bőrhártyán, mint az Esztergomi érsek vadász szigete említettik. A népesítésről valamint a név eredetéről sem írásból, sem hagyományból, semmi sem tudható. Helemba község határát Kelettől Nyugatnak az álladalmi délkeleti vaspálya metszi át. A Község határos Keletről az Ipoly f. délről a Duna f., Nyugatról Kövesd, bojtha – éjszakról Leléd községekkel és az Ipoly folyóval.* (PESTY, 1865. 134. o.)

Helemba dunamenti kisközség Hont vármegye szobi járásában, 1040 magyar lakossal. (1920) Vasúti állomás. (RÉVAI, 9/695. o.)

Külterülete 1900 körül: Somosi puszta.

Ma község 714 lakossal (2006) Szobtól nyugatra Szlovákiában, az Ipoly torkolatának közelében, a Helembai-hegység délkeleti peremén. (BAKÁCS, 1971. 123-124. o.; BOROVSZKY, 45-46. o.; FEKETE, 1943. 102. o.; GYÖRFFY, 199-200. o.)

Hídvég/Ipolyhídvég (Ipel'ske Predmostie)

IV. Béla 1252-ben adta földjét tartozékaival a Balassák ősének, Mikó zólyomi ispánnak (terra Hydweg, 1252). 1290-ben Mikó fia, Biter ispán a falut az Ipoly szigetén levő favárral átadta bátyja, Péter özvegyének és két lányának. Csák Máté is uralta, majd Drégely várának tartozékaként az esztergomi érsekségé lesz. Vására 1293-ban nyilvános hirdetés színhelye, vámhely (1412). Szűz Máriáról nevezett egyháza papjának jövedelmét 1332-ben 1L márkára (5 fertó) becsülik, s 7 garas 2 denár pápai tizedet fizet. 1552-ben a török elpusztította Aba községgel együtt.

Hídvég. Népes magyar, és tót falu Hont Várm. földes Ura az Esztergomi Érsekség, lakosai katolikusok, fekszik Hont mellett, Drégely Palánknak filiája, határjában minden javai vagynak, réttye, legelője elég, bora, búzája sok terem, dohányja nevezetes. (VÁLYI, II. 173. o.)

Ipolyhídvég kisközség Hont vármegye ipolysági járásában, 911 magyar lakossal. (1910) (RÉVAI, 10/624. o.)

Külterülete 1900 körül: Gyürki puszta, Prímási puszta.

Ma község 618 lakossal (2006) Ipolyságtól keletre Szlovákiában. (BAKÁCS, 1971. 59-61. o.; BOROVSZKY, 46. o.; GYÖRFFY, 200. o.)

SZŰK BALÁZS

Kelet felé

Kelet felé, visszafelé,
Megyünk sorsunk elé,
Olajszagú hajnalokon,
Acsarogva, vakon.
Ködök ócska nyoszolyáján
Szemlesütve, gyáván
Megérkezünk, halad velünk
Buta, konok terhünk.
Dohogó nagy indulások,
Sanda bűnök, átkok
Itt a reggelre rótt vétkek—
Nem mennyei étkek.
Torokszorulás, üres föld,
Lompos vizeken zöld
Televény. Fullad a kék perc
S a remény. Nádak nyers
Katonái hátraarcra
Születtek, nem dacra.
Vad gyónások szállnak ludak
Népe felett. Rút, vak
Mi marad, s többé nem barát
A szoruló kabát.
Fortély és félelem, mint bicska
Hasít hűvös halomra.
Nézz le ránk bizton, sírva,
Emlékszegő lelkünk, Attila!

(1998)

Banditák

Osztogat, ki fosztogat.

CSÁKY KÁROLY

Letkés község szakrális emlékei

A település múltjáról

Ma a kevés Ipoly-hidak egyike köti össze a jobb parti Szalkát és a bal parton települt Letkést. Az utóbbi falu alatt a folyó völgye már igen összeszűkül, a Som-hegy és a Kövesdi-hegyek közé szorul. A vidék legszebb szurdoka a községtől északra aztán kiszélesedik, s az Ipoly termékeny völgyévé válik. Fekvésének köszönhetően már az őskortól lakott hely ez is. Oklevél **1261-ben** említi először a települést **Letkhes** alakban. Birtokosa igen régtől az *esztergomi káptalan* volt, de egy időben a „*király alá tartozó csolnakosok lakták*“ Letkést (Györffy, 1987:246); 1346-ban pedig „*kolonthas*“-nak nevezték az itteni hajósnépet. Később jó szekeresek és pipakészítők is kerültek ki innen. E falura is jellemző volt a faépítkezés, majd vályogból és kőből épültek a vízvezetős, nyeregvetős és oromfalas, itt-ott fatornáccal is ellátott házak. (Csáky, 2003:32) A lakók nagyrésze katalikus és magyar volt mindig.

A falu régi temploma és hajdnai plébániája

Az 1332-ből felsorolt, Györffy György könyvében található plébániajegyzékben Letkés nem szerepel. (1987:171) A *Magyar Katolikus Lexikonban* viszont az olvasható, hogy Letkésnek (amely plébánia az esztergomi, 1993-tól a váci egyházmegye nagymarosi esperesi kerületében) már **1332-ben** létezett a plébániája, s ez „*1776-ig exempt volt*“, 1960-ban pedig újraalapították. (Diós, főszekr., 2002:823) A *Bakács-féle* kiadvány is régi *egyházashely*ként jegyzi Letkést, közölve az alábbi, XV. századi előfordulását: „*ecclesia parochialis in L*“. (1971:150)

2003-ban, egyik kiadványomban azt írtam, hogy „*Letkés római katolikus templomát már 1464-ben említik okiratok. A mai a középkori templom helyén épült 1811-ben*“. (Csáky, 2003:32) Mindezt korrigálnom kell: a templom ugyanis az 1464-es említésnél akár korábban is épülhetett, a régészeti kutatások pedig feltételezhetővé tették, hogy a mostani nem az előző helyén áll. Bár *Hőke Lajos* is a XV. században épült templomok közt említi a letkésit (1866:841), az önkormányzat hivatalos honlapján (<http://www.letkes.hu>) azt írják, hogy „*A község legrégebb műemléke a Krisztus mennybemenetele római katolikus templom, amely a 13. században épült román stílusban*“. Nos, ennek a templomnak már csak a maradványai fedezhetők fel. A faluról szóló kiadványok is 13. századi építményről írnak, más forrásokra hivatkozva közölik a templom méreteit is. Eszerint a hajó 5 m hosszú, 2,5 m széles és 3,5 m magas volt. (Petrovay-Kovács, 2001:8; Petrovay, 2004:3) Ami viszont az adatokat illeti, az elsődleges forrásban (Dercsényi, szerk., 1958:471) nem méterről, hanem ölről van szó, s ez csaknem kétszerese a mostani méternek. A *Pest Megye Műemlékei* című összefoglaló nem ír körülhatárolt időpontról és stílusról. Az 1754-es és az 1779-es canonica visitatiokra hivatkozva említi, hogy „*a régi torony nélküli templom, melyet az esztergomi káptalan 1737 körül rendbehozott és új boltozattal ellátott, más helyen, a község északi végén állt. Fa haranglába volt, fa karzata, szószéke az evangélisták ábrázolásával, orgonája, három harangja és >elegáns< oltára. A hajó hosszúsága 5, szélessége 2 ", magassága 3 " ölt volt. Zsindellyel fedett. Régi, fallal bekerített temető vette körül.*

A helyszínen folytatott kutatás valószínűvé teszi, hogy az a régi templom a most >korongi part<-nak elnevezett helyen, az Ipoly felé kiemelkedő magas teraszon állt. Ezen a helyen egy

hosszfal alsó maradványai, talán a templom oldalfalainak egyike még most is látható; ezenkívül két vörös terméskőből való henger alakú oszlopot találtak még a környéken. Nagyon valószínű, hogy a mostani templom falaiban látható faragott kövek a régi templom falából valók“.(Dercsényi, szerk., 1958:471) Az említett községrészben, a Rákóczi út 24. számú házának kertjében felfedezett régi templomról a helyi kiadványban megemlítik, hogy annak „*alapjai a mai napig megtalálhatók*“, s azok feltárása és restaurálása után „*a község újabb jelentős Árpád-kori emlékekkel gazdagodhat*“.(Petrovay, 2004:3)

A mai római katolikus templom

Letkés mai **Krisztus mennybemenetele** római katolikus temploma 1811-ben épült **klasszicista stílusban**, sík területen, „*derékszögben a főutcára*“, északi tájolású szentéllyel. Anyaga vegyes: természetes és faragott kő, illetve téglák. Falaiban, mint már említettük, a régi templom kövei is megtalálhatók. A templom a második világháború alatt megrongálódott, de aránylag gyorsan helyreállították.

Az építmény falusi viszonylatban monumentális, nagy csarnokkal: **három boltszakaszos hajóval**, enyhén szűkített **szentéllyel**, melynek zárófala hullámvonalú; hármastagolású **homlokzattal**, illetve **homlokzati toronnyal**. A mára kissé megkopott **homlokzat** egyhőn kiugró középrizalittal és **klasszicista párkánnyal** van ellátva. Ezalatt egy nagyobb és egy kisebb **szegmentíves ablak** látható. A toronynak, illetve a templomnak **félköríves bejárata** van. A torony emeleti részén **sarokpílaszter**, a kis gömbölyű ablak feletti részen pedig minden oldalon félkör lezárású **hangvetőnyílás**, efelett **órapárkány** látható, majd a **gúla alakú sisak** zárja a tornyot a kettős kereszttel. (Dercsényi, 1958:470; Petrovay, 2004:4)

Az egész épület körül lábazat és „*erőtéljes, kétrészes párkányfut*“.**A hajó** hosszfalai pílaszteres tagolásúak. A falsávbeosztásokban három-három nagyméretű **szegmentíves ablak** kapott helyet. A hajó boltívszakaszai jón fejezetből erősen kiugró **ikerfalpillérek párkányfőihez** csatlakoznak. A falpillérpárok felett kettős **haránthevederek** láthatók. (Dercsényi, 1958:471; Petrovay, 2004:4) A templom újabbkori, kevésbé értékes **ornamentális és figurális** festése mára szinte teljesen megkopott.

A torony alatt van az **orgonakarzat**, „*egy-egy földszintes és emeletes árkáddal*“.**Az orgona** 1910-ben készült díszes sípszekrényvel, 2001-ben felújították. A toronyban három **harang** lakik: a nagyharangot **Jézus Szentséges Szívének** tiszteletére öntették 1923-ban; a lélekharang 1935-ben készült Szlezák László budapesti műhelyében, s Szent József tiszteletére szentelték, a kisharang pedig 1953-ból való. (Petrovay, 2004:5)

A **szentély** egy boltszakaszos, egy-egy szegmentíves ablakkal s a nyugati falához épült sekrestyével. A **főoltár**ról az olvasható a műemlékleírásban, hogy az „*szarkofágidomú oltárstípus kőből. A tabernákulum barna színű, fényezett keményfából*“.**Klasszicista** felépítésű, finom kidolgozású, aranydíszítéssel ellátott munka, oldalain egy-egy, a megszokottnál jóval nagyobb méretű, fából faragott, fehérre festett régi szárnyas angyallal. A falon, lekerekített keretben látható a nagyméretű **Krisztus mennybemenetele oltárkép**. A XVIII. századi olajfestmény igen sötét tónusú, s csak nehezen látható a templom patrónusa.

A műemléknyilvántartó jegyzi az **empire szószéket** is, amely a tabernákulummal együtt a templomépítés korából való: „*egyszerű henger alakú kosár, keretezett mezőkkel. Felette hegyesvégű, kereszttel ellátott hangvető*“.(Dercsényi, 1958:471) Keményfából készült barna alkotás, kevés aranyozással. A diadalív alatti egyik falpilléren áll, feljárása a sekrestyéből van. A szószék közelében áll egy magas kőtalpon a régi **keresztelőmedence**, melynek fedele rézből készült.

Ugyancsak jegyzik azt az újabbkori polikrómozással ékesített fa **Madonna-szobrot**, amely 1700 körüli alkotás. Róla azt írják, hogy „*Érdekes, jó munka, még az érett barokk hangsúlyozott testességével, élénk mozdulatokkal, lendületes köpennyel. Magassága kb. 1,50 m.*“ (Dercsényi, 1958:471) A Kisjézus és a Madonna fején egyaránt szép korona látható. Mária piros ruhában, kék köpenyben (palástban) egy kék földgolyón áll, melyet egy zöld sárkánykígyó teste fog közre. Mária jobb karján a gyermek Jézust tartja aranyozott ágyéktakaróban. Különleges alkotással állunk szemben, hisz a kicsi Jézus kezében itt egy nagy keresztet tart, melynek alsó szárát a sárkány szájába nyomja.

A templom alkotásain dominál Mária és Jézus alakja. A hajó nyugati falán, a második ablak alatt

áll a szép **Mária Szíve-szobor**. Mária szétbontott hajjal látható fehér fátyolban, kék övvel átkötött fehér ruhában és kék palástban. Bal kezével lángoló szívét fogja, jobb kezében nagy fehér liliomot tart. A faluról szóló kis kiadványban azt olvassuk, hogy a temploknak több mellékoltára is van, az előcsarnokban pedig a Szeplőtelen Szűz oldalkápolnája látható. Nos, a **Szeplőtelen Szűznek** hordozható szobra van a templomban. Mária fehér fátyolban, fehér ruhában, rövid kék palástban látható, amint széttárt karokkal áll egy csillagokkal ékesített földgolyón. Oltára a **Lourdes-i Szűzanyának** van, aki kék övvel átkötött fehér ruhában, kezében olvasóval áll a térdeplő Bernadett előtt. A szószék közelében egy kis oltárszekrényben látható a **Fatimai Szűzanya szobra**. Máriát imára kulcsolt kézzel, csillagokkal ékesített hófehér ruhában, fején koronával jelenítették meg. Az egyik szép régi templomi lobogó a **Magyarok Nagyasszonyát** ábrázolja. Mária zöld zsámolyon ül egy palota ablaka előtt. Kék ruhában, piros palástban látjuk őt, fején a magyar **Szent Koronával**, a korona körül glóriával, jobb kezében jogarral, balján a fehér ruhás gyermek Jézussal. A gyermek feje körül is glória ragyog, kezében pedig ott az országalma. Van a templomban képe a **Segítő Szűznek** is. Mária a díszes keretben elhelyezett festményen piros ruhában és kék palástban áll előttünk; fején fehér fátyollal, akörül glóriával. Bal karján a hozzá simuló Kisjézus ül fehér takaróban.

A hajó keleti falánál áll a **Jézus Szíve mellékoltár**. A díszes fa oltárszekrény szobra Jézust fehér ruhában, bordó palástban jeleníti meg, amint jobb kezét áldásosztásra emeli, a ballal lángoló szívét fogja. A szobor alatt van a tabernákulum, melynek ajtaját egy keresztalakzat díszíti. A márvány oltárasztal Papp József munkája, melyet felirata szerint a letkési egyházközség „Az Úr születésének 2000. évében és Szent István megkoronázásának 1000. évében állíttatott”. Alatta kapott helyet a Szentsír is. Ennek közelében kapott helyet a régi templomból áthozott **fakereszt. Jézus mennybemenetelét** láthatjuk az egykori régi templomi lobogón is, akárcsak a főoltár képén. A hajó falán látható továbbá az a szép barokkos fa **Szentháromság-szobor**, melyen az Atyaisten jobbán ott ül Jézus Krisztus, kezében a nagy kereszttel. Az Atyánál a kék földgolyó látszik, lábuknál egy-egy angyalfej van, mögöttük pedig a Szentlelket ábrázoló galamb.

Van a templomban fából készült színezett faszobor **Szent Venedelnek**, **Szent Teréznek** és **Szent Antalnak** is. Az utóbbi kettőt a megszokott módon jelenítették meg, Vendel pedig kalapban, hosszú palástban áll előttünk, vállán és lábánál egy-egy báránnyal. **Szent József szobra** egy érdekes felfogású naív fa alkotás. József mint aszalos, kezében nagy fejszével áll előttünk, mellette ül a gyermek Jézus.

A templom falain láthatók még a díszes keretbe foglalt **stációképek** színes nyomatai. Megvan a régi körmeneti baldachin s a néhány díszes lámpás is. S látható a templomban egy újabban keletű márvány emléktábla is, melyet a magyar királyi légierő lövészezrede és a páncélos vadászosztály hősi halottainak emlékére állítottak a letkési ütközet 50. évfordulóján a hősi halottak emlékére a régi bajtársak.

Letskés templomon kívüli szakrális emlékei

A vallásos magyar katolikus faluban több szabadtéri szakrális kisemlék is látható. Ezek a falu belterületén vagy annak határában állnak: szakrális tereken, utak mentén. Legtöbbje kereszt, illetve feszület, de van köztük szobor, emlékmű, kápolna is. Az évtizedek során néhány kisemlék eltűnt, egyeseket áthelyeztek, s állítottak újabbakat is.

Keresztek, feszületek

A letkési keresztek is a szakrális tereken, a falu határában és belterületén álltak, részben állnak ma

is. Anyaguk márvány, műkő, fa és vas. A **templomkertben** tulajdonképpen jelenleg nincs külön kereszt. A hajó oldalfala melletti *millenniumi emlékművön* áll az a kovácsoltvas, háromkaréjos szárvégű **kettős kereszt**, amely eredetileg a templom tornyán volt.

A templom közelében, az „*egykori iskola mellett*“ látható a „*rózsaszín márványból készült út menti*“, (Petrovay, 2004:7) azaz a **Tóth-Kolos kereszt**. A kereszt egy betonlapzatra helyezett kétlépcsős oszlopon áll, melyen ez a dedikáció olvasható: „*Isten dicsőségére/ állíttatta/ TÓTH ANDRÁS/ és neje/ KOLOS ÁGNES/ az 1927.-ik évben*“. A kereszt háromkaréjos szárvégű, korpusza ezüstözött öntvény; Krisztuson ágyéktakaró, feje jobbra fordítva, lábfejei egymáson, két karja szélesen van a keresztre szegezve. A zöld bokrok közt álló feszületet alacsony betonoszlopokkal szegélyezett vaskerítés veszi körül.

Az **egykori központi temetőkeresztet** 1995-ben a budapesti Fiumei úti temetőbe vitték. Ez homokkőből készült ugyancsak homokkő korpuszal a XIX. században. (A polgármesteri hivatal közlése.) Megvan még a **temető későbbi központi fakeresztje** is a XX. század harmincas éveiből. Ez eredetileg a halottasház mellett állt, ma a temető keleti felében látható. A kihegyezett szárvégű barna fakeresztnek polikrómozott bádokkorpusza van, Krisztus feje körül glóriával, a testen aranyozott ágyéktakaróval, szélesen széttárt, keresztre szegezett karokkal. (Petrovay, 2004:7) A halottasház mellett 2008-ban Letkés község önkormányzata egy homorú szárvégű **új központi keresztet** állíttatott. A fehér márványkeresztben egy feketemárványból készült keresztalapzaton láthatjuk a korpuszt. A kereszt egy mesterségesen megalkotott kőhalmon áll ezzel a felirattal: „*Remélek az Úrban/ benne remél a lelkem,/ és bízom ígéretében./ 129. zsoltár*“. A feszület alkotója Kun Gábor.

Márianosztra felé, a letkési határban, amerre a letkési hívek jártak a nosztrai búcsúba, állt a **Papp József-kereszt**, amely fából készült pléh korpuszal, tetőfedéssel. (Polgármesteri hivatal közlése.) A **Leléd-hídmajor** bejáratánál is állt egy XIX. században emelt fakereszt, amely azonban elkorhadt, s 1946 tájától már nem látható. (Petrovay, 2004:7-8) A temető régi **sírjeleiről** a műemléknyilvántartó is ír. Többek közt az alábbiakat olvashatjuk az egyikről a kiadványban: „*Fordított líraalakú csigás végekkel ellátott sírkő. Felső részén a kereszt hiányzik. Felirata: SZÖGYIMŰ LORENTZ/ Ez./Halt/meg/1814*“. Megemlíti továbbá, hogy van a temetőben „*néhány régebbi díszes fakereszt*“ is. (Dercsényi, 1958:471) Ezekből mára már nem sok maradt, ám a régi kőkereszteket egybegyűjtötték, s a temető keleti szélén helyezték el. Láthatunk még háromkaréjos szárvégű kőkeresztet, kihegyezett szárvégű vaskeresztet és szív alakú, újabb keletű sírjelet is.

Kápolnák, szobrok

A régi, ma már nem létező kápolnákról egy helyi kiadványban olvashatunk, például az alábbiakat: „*A szőlőhegyen Szent Orbán-kápolna állt. A 19. században épült, azonban 1945-ben a harcok során nagyrészt lerombolták, bár a 60-as években még álltak romos falai. 1945-ig az erdőben, a Leléd-hídmajor közelében állt egy 19. századi kápolna, formáját és védőszentjét nem ismerjük*“. (Petrovay, 2004:7) A kiadványban arról is írnak, hogy „*A templom mögött négy körmeneti kápolna látható*“. Ezek valójában borostyánnal befuttatott úrnapi *kunyhó-konstrukciók*. A körmenet itt úrnapikor már nem vonul ki a faluba, így valamennyi sátor, *gulipka* a templomtérben van, állandó jelleggel. Ezeket a körmenet napján aztán feldíszítik, s elhelyezik bennük a különféle szentek szobraikat.

Nyitott kápolna alakú alkotás az **I. világháború áldozatainak emlékműve**. Fallner K. kőfaragó mester készítette 1924-ben, s a mai polgármesteri hivatal mellett látható. A kápolna domború boltozatát két kőoszlop tartja. A tető előtt korpuszos vaskereszt áll. A kápolnában egy angyalt ábrázoló dombormű látszik, amely inkább egy naív alkotás. Alul sisak, puská és szurony, a közepén elhelyezett emléktáblán pedig a harminc letkési áldozat neve olvasható. (Petrovay, 2004:8) A falu legrégebbi emléke az **Immaculata-szobor**, melyről azt írják, hogy az országút mellett áll, 1707-ben készült puhakőből, eredeti színes festéssel. „*Jellegzetes vidéki alkotás, lendületes barokk mozgással. Felirata: Ex voto/ JOANNES/ KECSKÉS/ 1707*“. (Dercsényi, 1958:471) Vagyis: Kecskés János állíttatta 1707-ben. A szobor ma a templom mellett áll, az 1970-es évek táján helyezték át. Felette ma egy bádogbaldachin látható. A polichrómozott szürkés szobor Máriát a szíve felett összetett kézzel, égre tekintő arccal ábrázolja, amint egy angyalalakkal díszített földgolyón áll. A szobrot egy kétlépcsős alapzaton álló magas, ugyancsak díszített, dedikációval ellátott oszlopra helyezték.

Emlékművek, harangláb

A falusi települések hősi emlékműveit általában a szakrális kisemlékeknél tárgyaljuk, mivel azok leginkább a helyi hitközségekhez kötődnek, a vallásfeleket (felekezetek) papja (papjaik) felszentelte, megáldotta azokat, s az emlékműveknek általában több vallásos szimbóluma is van, azok szövegei is utalhatnak az elesettek hitére.

A letkési templomon belül leleplezett hősi emléktábláról már szóltunk, akárcsak az I. világháború hőseinek kápolnaszerű emlékművéről. A község temetőjében áll a **II. világháború áldozatainak emlékműve**. Ezt 1990-ben emelték. Egyszerű alkotás, a kétrészes, kisebb kocka és magasabb téglalap alakú, piramisszerű tetővel végződő fehér márvány oszlopon ez a dedikáció áll: „*A II. világháború áldozatai/ 1941 – és 1945*“. A *hősök* felirat alatt 34 nevet találunk, azok száma pedig, akik *a községben estek el*, 42.

A templomkertben, a templomhajó falánál látható az államalapítás és a kereszténység **millenniumi emlékműve**, egy hármashalom alakú alkotás, amelynek tetején a már ugyancsak említett kovácsoltvas kereszt áll. Van emlékműve az elesett **szovjet katonáknak** is.

A faluról szóló kis kiadványban is olvashatunk arról a bádogtetős **fa haranglábról**, amely a halottasház közelében áll. A tető „*keresztel és bádogbaldachinnal végződik*“. A harangláb a XX. század hatvanas éveiben készült, Nagymarosról került ide. Egy kis bronzharangja is van. (Petrovay, 2004:7)

Irodalom, forrásmunkák

BAKÁCS ISTVÁN

1943 Hont vármegye középkori egyházas helyei. Budapest

1971 Hont vármegye Mohács előtt. Budapest

BOROVSKY SAMU, szerk.

é.n.(1906) Magyarország vármegyéi és városai. Hont megye és Selmecebánya sz.kir.város. Budapest

SÁKY KÁROLY

1985 Honti barangolások. Bratislava

1993 Isten házai és szolgái. Dunaszerdahely

2003 A Dunától a Szitnyáig. Komárom

DERCSÉNYI DEZSŐ, szerk.

1958 Magyarország Műemléki Topográfiája V. Pest Megye Műemlékei I-II.

DERCSÉNYI DEZSŐ és koll.

1959 Magyar műemlékvédelem 1949-1959. Budapest

DINNYÉS ISTVÁN és koll.

1993 Pest megye régészeti topográfiája. Budapest

DIÓS István, főszerk.

1993-2005 Magyar Katolikus Lexikon. Budapest

HEGEDŰS ANDRÁS – TÓTH KRISZTINA, összeáll.

2000 Esztergomi Főegyházmegye I-II. Esztergom

HŐKE LAJOS

1866 Adatok Hontvármegye egyházi archeológiájából. Magyar Sion IV. 822-845.

KOCZÓ JÓZSEF

1999 Az Alsó-Ipoly mente vallás- és egyháztörténete. A honfoglalástól A millenniumig. Vámosmikola

KUDORA MIHÁLY

É.n.(1906) Hont vármegye története. A római katolikus egyház. In:
Borovszky

Samu, szerk. 279-413. Budapest

1858b A hébeczi remete. Regélő István Bácsi. 242-245. Pest

PESTY FRIGYES

1984 Kéziratos Helynévtárából. Szentendre

PETROVAY RESKO SÁNDOR

2004 Letkés – Szalka. Látnivalók. Komárom

PETROVAY R. SÁNDOR – KOVÁCS ISTVÁN

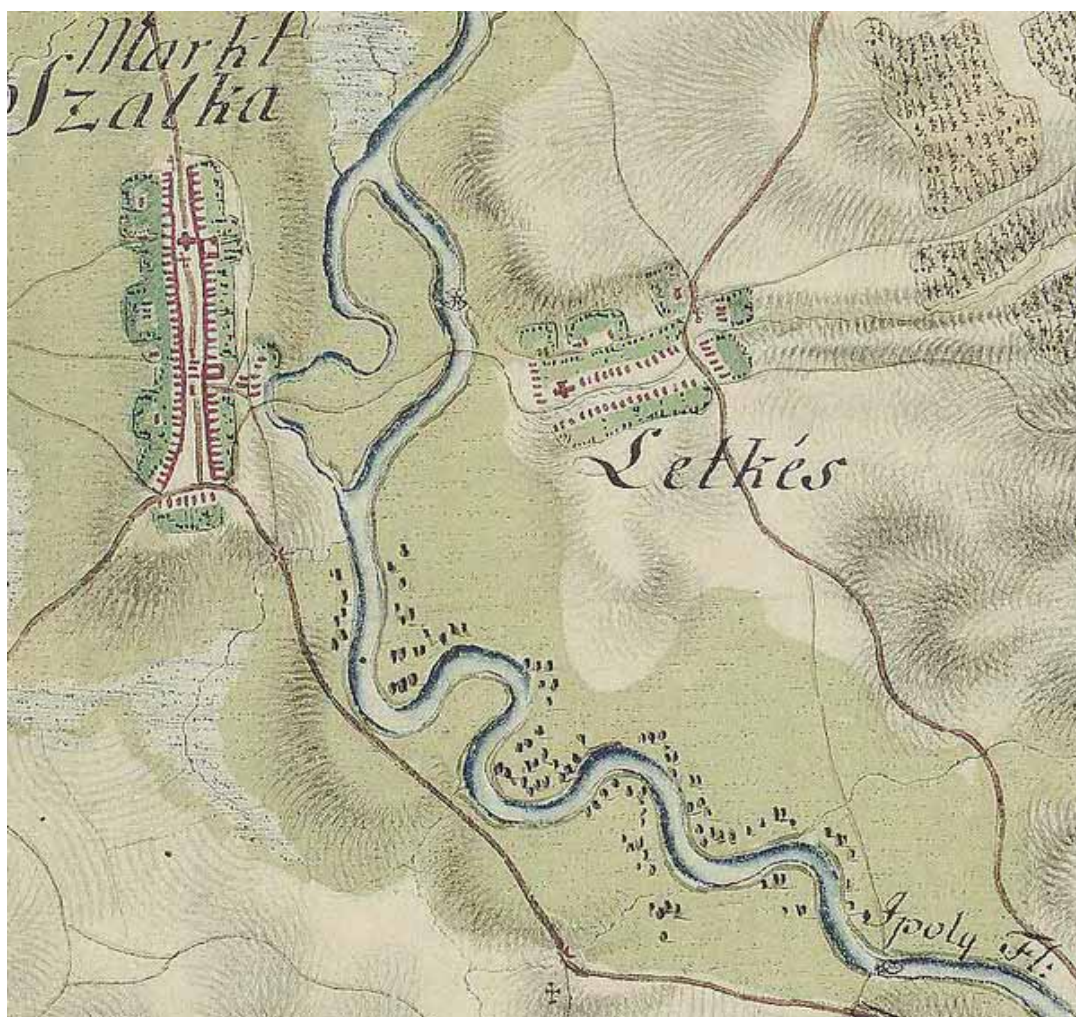
2000 Letkés. Község a Börzsöny alatt. Komárom

SZÉNÁSSY ÁRPÁD

2001 Felvidéki Árpád-kori templomok lexikona I. Komárom

Internetes honlapok

Letkés – <http://www.letkes.hu/index.php>

Letkés az I. katonai bemérés térképén a régi templommal

A templom keleti oldala (arch. felv.)

A templom egy mai képeslapon

Jubileumi képeslap a templomról

A főoltár (Csáky Károly felvétele)

A Jézus-szíve mellékoltár (Csáky Károly felvétele)

Díszes templomi lámpások

A Magyarok-Nagyasszonya lobogó (Csáky Károly felvétele)

A Madonna szobor (Csáky Károly felvétele)

A Mária-szive szobor (Csáky Károly felvétele)

A Segítő-Szűz képe (Csáky Károly felvétele)

Krisztus mennybemenetele egy templomi lobogón (Csáky Károly felvétele)

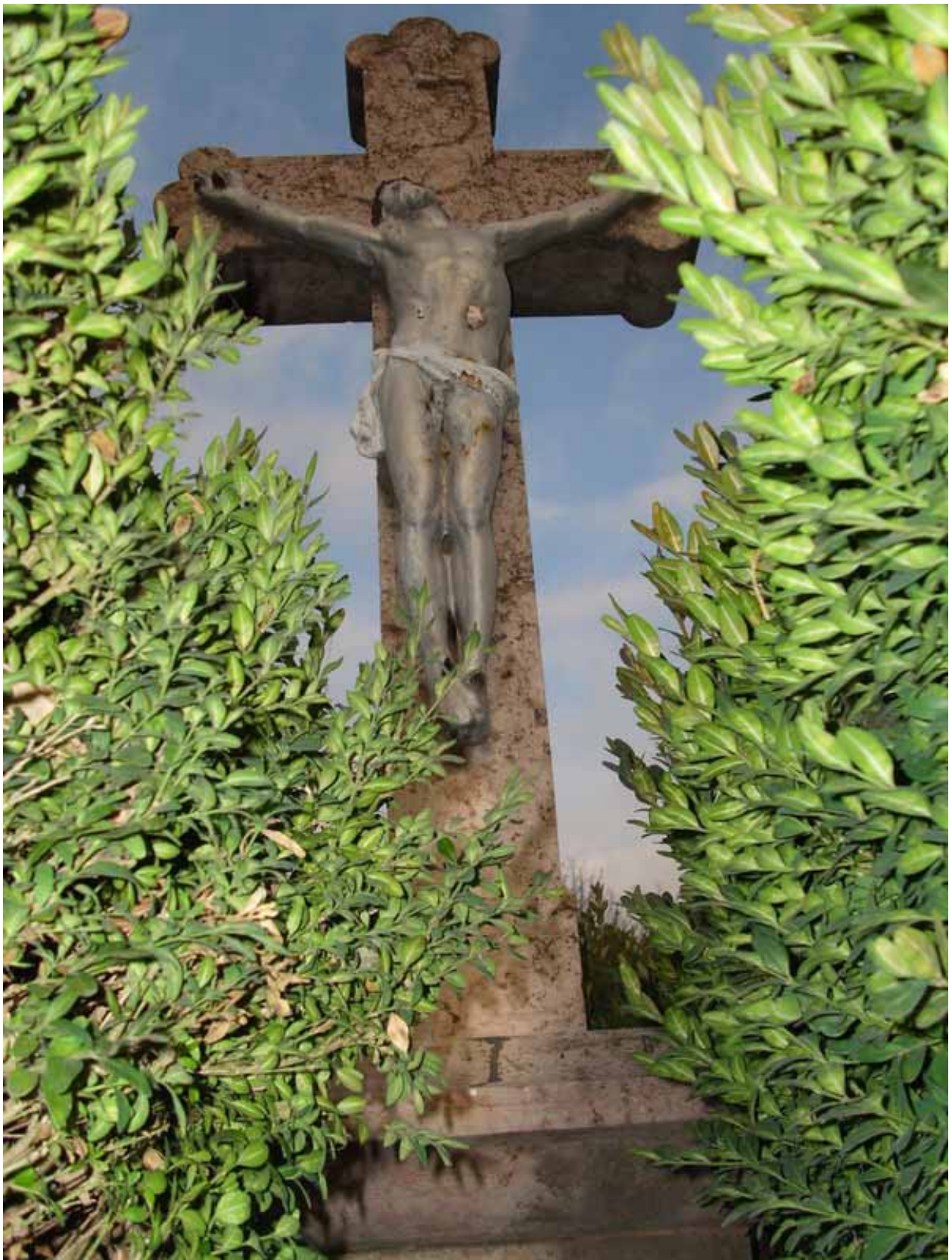
Szent Vendel (Csáky Károly felvétele)

A Szentháromság szobor (Csáky Károly felvétele)

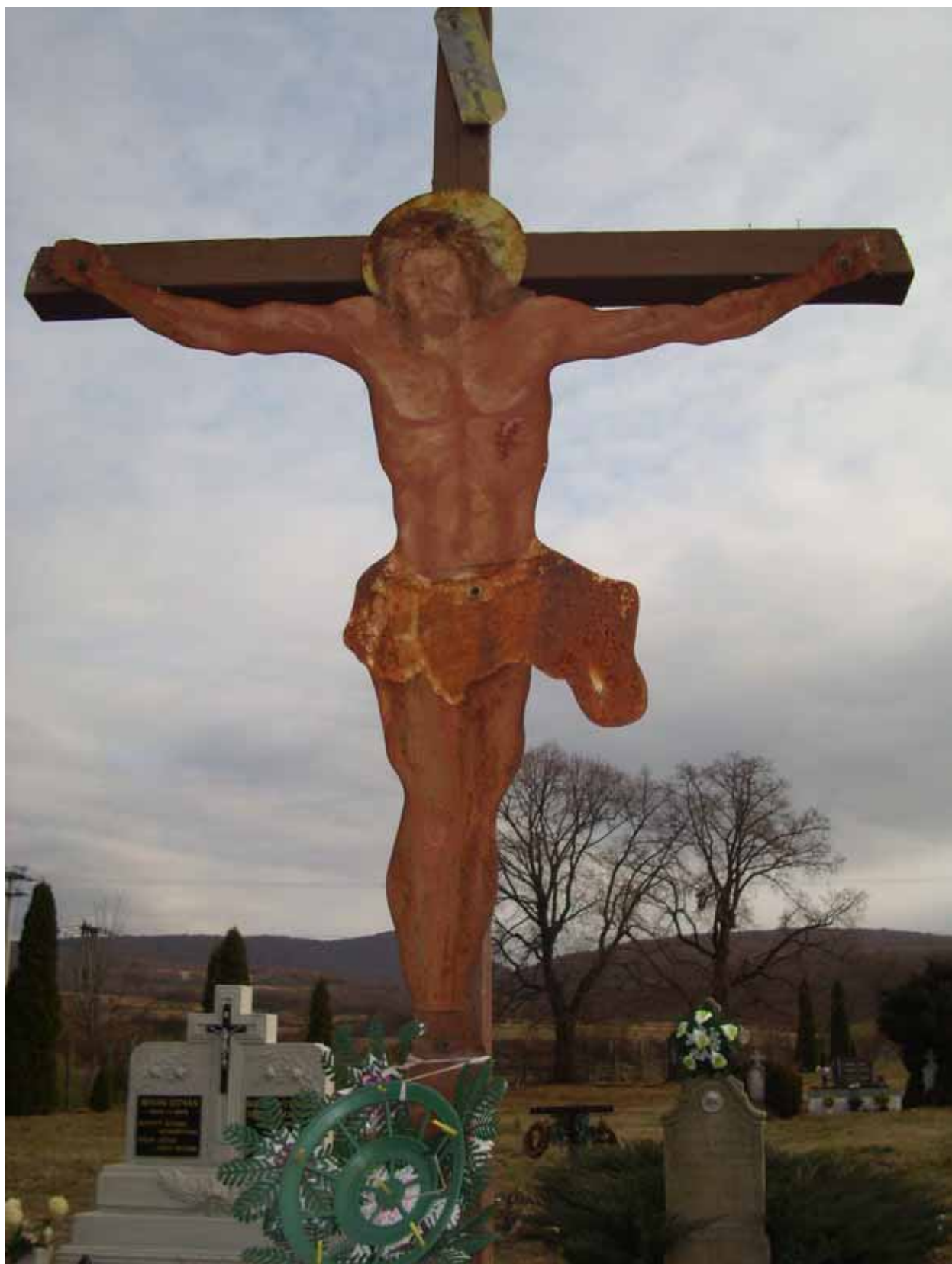
Az Immaculata-szobor (Csáky Károly felvétele)

Korpuszos márványkereszt a templom közelében (Csáky Károly felvétele)

Az I. Világháborús hősök emlékműve (Csáky Károly felvétele)

A régi központi temetőkereszt (Csáky Károly felvétele)

Régi sírjelek a temető kerítése mellett (Csáky Károly felvétele)

PETROZSÉNYI NAGYPÁL

Egy tiszta lelkű ember 7.

ÖT ÉVVEL KÉSŐBB

Madaras tiszteletes megnősült, s a süketnéma gazdasszonykodásának ideje ezzel magától értődően lezárult. Nem volt rá szükség, mehetett. Haza, amibe hála János meggyőző érveinek, immár a testvérek is belenyugodtak. – Csak egyet ígérj meg, mielőtt elmennél – kötötte Marcsi szívére Jánoska. – Kerüld el a Vas Gábor házát minél messzebbre. Az a férfi beteg, és téged is azzá tesz, ha visszakérezkednél a házába.

– Nem kérezkedem.

Megölelték egymást, és ment ki-ki a dolgára. Az egyik a templomba, a másik egy új élet felé megtisztultan, békésen. Jánoska is elégedetten kaptatott fel a lépcsőkön a szószékre, és az elveszett bárányról prédikált. De még beszéd közben ráeszmélt, milyen etikátlan tanácsot adott a leánynak. Konkrétan szólva: hagyjon sorsára egy azonnali segítségre szoruló *beteget*. Tagadhatatlan ugyan, hogy nem orvos meg veszélyes is lehet ez a beteg ránézve, de ezzel még Gábor sem különbözik attól az elveszett báránnytól, akiről éppen most prédikál. A későbbiek során többször visszatért a témára, végül elhatározta, hogy a lány helyett ő látogatja meg a villanyszerelőt.

– Ajaj, kényes ügy! Rám ne számíts, és ha rám hallgatsz, te sem avatkozol ebbe a dologba! – jelentette ki kerek perccel a barátja, dr. Jankovics, amikor egyik délelőtt felkereste a rendelőjében, és megkérte, csatlakozzék hozzájuk. – Rendelőnk, orvos van, jöjjetek ide, én írok egy beutalót, a többi az ideggyógyászra vagy... ügyészségre tartozik – figyelmeztette jóindulatúan. – Rokonok vagytok?

– Nem.

– Barátok? Na, őszintén! Nem árulom el senkinek.

– Csak vissza akarok vinni egy eltévedt bárányt az akolba – válaszolta Madaras, és elmesélte az eltévedt bárány történetét a házi orvosnak.

– Tanulságos történet. De csak egy történet az ősi bibliai időkben, ami lehet, hogy megtörtént, lehet, hogy nem, de egy bizonyos: ma már más időkben élünk, tiszteletes úr. Egy bárány? Mit számít *egy* bárány, amikor *milliók* vándorolnak át egyik országból a másikba egy jobb, igazabb élet reményében. Mellesleg naivság, mert hol van jobb, igazabb élet ezen a földnek nevezett sárgolyón?

– Jelenleg seholy – ismerte el Jánoska. – Isten országában azonban az lesz, ha mindnyájan akarjuk, és teszünk is ennek érdekében valamit. Mint Jézus, a szentek meg az olyan egyszerű emberek is, mint mi vagyunk – válaszolta csendesesen.

– Hogyne, és, íme, itt az eredmény! Ne haragudj, hív a kötelesség. Szólítsa be, nővérke, a következő beteget! Én, barátom, dolgozom: gyógyítok, ami remélhetőleg ér annyit, mint délibábokat kergetni. A lelkész lankadó lelkesedéssel, de még mindig bizakodva látogatta meg „a falu bikáját.” Így becézték ugyanis Vas Gábort a faluban.

– Nem hiszek a szememnek, tényleg maga az? – hőkölt hátra a szerelő, amikor János felbukkant az ajtóban.

– Beenged? Szeretnék magával beszélni.

– Hát még én! – vicsorgott Vas Gábor, és alig érték a szobába, akkorát vágott Jánosra, hogy az eszméletét veszítve zuhant a parkettre.

Hűvös, pincyszerű odúban, egy koszos priccsen tért magához. A szerelő előtte ült, és kajánul bámult rá.

– Ho...hol vagyok, és mit akar tőlem? – sziszegte János fejét tapogatva. – Hiszen ez büntény! Majdnem agyonütött.

– Beszélni akart velem? Parancsoljon!

– Igen, de nem itt, és főleg nem ezek után – sietett az ajtóhoz, és gyorsan lenyomta a kilincset; sikertelenül: az ajtó nem engedett.

– Engedjen ki! Kérem, legyen észnél! Mit ártottam én magának?

– Hogy mit? – horkant fel a szerelő. – Nem elég az, hogy lecsapta Marcsit a kezemről?

– Ééén? Mióta? Tudtommal maga dobta ki a házából.

– A kurva jó...! Ki mondta?

– Maga Marcsi. Honnan tudnám különben?

– Na jó, de én... Nem várom, hogy elhiggye, de, képzelje, közben meggondoltam magamat. Ja, megbocsátottam neki, és vissza is vettem volna, ha... ha nincs ott maga, az iskoláját az anyjának!

– Ez komoly? – gondolkozott el Madaras. – Csak az a kérdés mi okból: szánalomból vagy... Tudja mit? Hiszek magának, és engedje meg, hogy bocsánatot kérjek mindkettőnk nevében.

A férfi meglepődött.

– Örvendek. Nagyon rendes magától, csak egy kicsit elkésett. Marcsi meggyűlölt, a többi tyúk is mind elhagyott, és ez mindenképp *büntetést* érdemel.

– Mi... milyen büntetést? – szeppent meg a lelkipásztor.

– Például... Látja, most megfogott! Első lépésként... Megvan: vegye le az ingét, nagytiszteletű úr!

Jánoska mindent megértett.

– Meghallgat? Beszéljünk nyíltan, mint egyik értelmes ember a másikkal!

– Minek? – húzott elő az özvegy egy cifra kézi korbácsot. – Levetkőzött?

– Azt mondják a faluban, maga nagyon rossz ember. Tévedés. Nem rossz, csak... Ajánlom, nevezzük nevén a gyereket: maga beteg, kedves Vas Gábor.

A szerelő akkorát nevetett, hogy még a könnyei is potyogtak.

– Vas Gábor vasból van, ezt jegyezze meg jól, doktor úr – komolyodott el hirtelen. – Tapogassa meg az izmait! Elég kemények? Most mutassa a magáét! Mint a lekvár, keze, hasa puha, talán még gyomorhajos is. Hogy alszik?

– Általában rosszul.

– Én, mint a tej, étvágyam van, a vérnyomásom, cukrom normális. Ki akkor itt a beteg, doktor úr?

– Vérnyomás, cukor... Látom, vigyáz magára, de vajon a pszichéje is ilyen szuperül működik?

– Pihéje?

– Pszichéje, lelke, agya, merthogy az embernek ez is van, és ha az nem szuperál, becsukhatja a boltot egy időre.

– Majd becsukom én mindjárt a magáét. De mielőtt megismertetném ezzel a bikacsökkel, hadd csináljak hozzá egy kis étvágyat – helyezett el tévéje lejátszójába egy DVD-t.

A férfi megborzadt. Amit ott látott, még a gyomra is felfordult. Annál jobban élvezte ezzel szemben a szerelő.

– Izgis, mi? Horrorfilmet nem óhajt? Zombi, vérfarkas, drakula, woodoo... Válogathat bennük kedvére.

– Köszönöm, nem az én műfajom.

– Akkor hasaljon az ágyra, és élvezze, milyen mesterien hasítok szíjat *én* a hátából! – taszította nyersen a dikóra, és olyan szépen elverte, hogy majd elolvadt a gyönyörtől. – Ezzel megvolnánk. Hogy ízlett a vacsora?

– Istenem, bocsásd meg a bűneit!

– Papok! Hát csak imádkozzék, imádkozzék! Én addig szépen fölmegeyek, és elteszem magam holnapra. Holnap megint lejövök, és folytathatjuk a tévézést.

– Kivéve, ha fel nem fedezik, hogy eltűntem – szíszegett fájdalmasan Jánoska. – Ugye, ismeri Balló őrmester német juhászát. Az még egy egeret is megtalál. Fogadom, nem telik bele 24 óra, s máris itt kaparászik az ajtómon.

– A franc essen beléje! Erre nem gondoltam – rúgott félre a férfi egy sörösüveget az útjából. – Oké, menjen haza, tiszteletes úr!

– Kienged? – hitetlenkedet Jánoska.

– Ki. Menjen isten hírével!

– Haza?

– Haza.

– Okos. Nagyon köszönöm. Ami pedig a pszichiátriai vizsgálatot illeti...

– Menjen már! Itt van még? Mindjárt meggondolom magamat.

– Nyugodalmass jó éjszakát! – nyújtotta a kezét megbocsátóan.

A férfi eltorzult arccal rántotta magához.

– Remélem, utoljára állt az utamba. Ha még egyszer megteszi, esküszöm, a pince falára szögezem. Felfogta?

– Bocsásson meg, de...

– Feküdjék vissza a dikóra!

– Felfogtam.

– Ámen! Most maga esküszik. Esküdjék meg az örök, igaz istenre, hogy ami itt történt, arról egy szót sem szól senkinek!

– Különben?

– Különben most, itt, helyben feszítem keresztre. Ne féljen, csak egy picivel fáj jobban, mint az a verés, amit most kapott. Másrészt már elég régóta divat is, s még csak Jeruzsálemben vagy a Fülöp-szigetekre sem kell ezért mennie.

– Esküszöm.

– Az örök, igaz istenre.

– Az örök, igaz istenre.

– Tessék a kulcs, vigyázzon a lépcsőkön! Kézcsókom a tiszteletes asszonynak, magának pedig kívánok nyugodalmass jó éjszakát! – heherészett gúnyosan.

Madaras úr meglehetősen későn vetődött a paplakba, s még sokáig a fülében csengett Vas Gábor nevetése. Felesége ügyet sem vetett rá, így észre sem vette, mennyire meggyötört a tázlári tiszteletes. Haragban voltak, nem beszéltek egymással. A gyerekek, a két éves Albi és az egy éves Jancsika édesdeden aludtak.

– Margit? – ásta el a harci bárdot Jánoska.

– *Mit kívánsz?* – kérdezte írásban a tanítónő; mint mindig valahányszor összerúgták a port egymással.

– Semmit, nem fontos – lombozódott le a tiszteletes.

Ugyan, mit is mondhatna! Valahogy olyan rideg, részvétlen nő lett ebből az asszonyból, így nyilván az sem érdekelné, hogy ilyen embertelenül elrakták. Talán színleg, udvariasságból sajnálkozna rajta, de odabenn semmit, de semmit sem érezne. Hogy miként jutottak idáig?

Lassan, szinte észrevétlenül, mindenesetre eljutottak, s ma már szinte idegenül tekintenek egymásra. Két világ, két gyökeresen különböző személyiség. Margitot a kulcsin, anyagiak, cím, édes élet fűtötte, őt a belbecs, Krisztus és az emberek iránti szeretete. Láta, érezte ő ezt már a kezdet kezdetén is, fel is tette magában, hogy istenfélő, igazi tiszteletesasszonyt farag a nejből. Csupán egyre nem számított: milyen sokan állnak Margit mellett, az anyja, apja, barátnői, és ha ő jobbra, azok balra húzzák, nem kétséges, ki győzhet ebben a huzakodásban. De még ha ez a történet csak róluk kettőjükéről szólhatna!

Egy kudarc nem kudarc, fő, hogy több ne kövesse. Fájdalom, követte. Kudarcot vallott Olgával, vérig sértette az édesapját, halálos ellenségévé tette Margit szüleit, továbbá Vas Gábort, talán magát Amyt is, röviden: bármibe fogott, annak mindig az ellentéte következett be.

Pedig milyen magasztos tervekkel lépett erre a pályára! Fontos, erős embernek hitte magát, akire sokan hallgatnak, felnéznek rá, követik. Istenem, mekkorát tévedett, hiszen saját felesége is... Gyűlöli? Idáig talán még nem jutott, de hogy neheztel rá, azt a vak is láthatja. Tény, hogy egy elkényeztetett, végig jómódban élő városi nő számára a falu csak egy állomás, ahol az egyik órában kiszáll, a másikon pedig a legelső vonattal továbbrobog.

Tulajdonképp maga is így tenne. Margitot a szórakozási és kulturális lehetőségek hiánya, őt inkább a falu közönye, hitetlensége pukkanasztja. De miután semmi mód sincs ebből az ördögi körből kitörni... A macska rúgja meg, tényleg nincs? – tette fel újból és újból a kérdést magának. Eh, aludjunk rá egyet! Ha eddig nem jöttem rá, ilyen fájdalmak közt még annyira sem sikerül – tapogatta meg a hátát fanyarul.

Nem is igen aludt azon az éjszakán. Fájtak a sebei, be kellett volna őket kötözni. Csakhogy ki kötözze be anélkül, hogy elárulná, ki csipkézte ki ilyen kedvesen? A háziorvosa ezzel máris kiesik, Margit dettó, Olga messze van. Esetleg Marcsika?

Amint reggel felébredt, sebkenőccsel és fászlival a zsebében ballagott át a süketnéma leányhoz.

– Jánnoska! – sikított Marcsi örömeiben.

– Egy kis ápolásra volna szükségem. Egyedül vagy?

A lány ragyogó szemmel bólintott. Erre bementek a szobába, ahol János rögtön levetkőzött.

– *Szentséges szűzanyám, magát aztán alaposan elverték!* – írta be Marcsi a mindig készenlétben tartott noteszébe.

– Nesze ez a kenőcs, kend be, kérlek, gyorsan a hátamat még mielőtt betoppanna valaki!

– *Megkérdezhetem, ki volt az a vadállat?*

– Meg, de minek, ha úgysem árulhatom el.

– *Szóval ő volt. Ó, de gyűlölöm!*

– Hogyhogy? Már nem szereted?

– *Nem. Látni sem bírom többé, mióta megismerkedtem a tiszteletes úrral* – sütötte le a szemét szemérmesen.

– Vagyis? Ezt értsem úgy, hogy vallásosabb lettél?

– *Igen, akár így is mondhatjuk.*

– Alleluja, akkor ma jó napom van. Végre egy bárány, akit nekem is sikerült visszavinnem az akolba. De ha Őt szereted, minket, embereket is szeretned kell – tette hozzá oktatóan. – János szerint, és szerintem is: „Ha azt mondja valaki, hogy: Szeretem az Istent, és gyűlöli a maga atyjafiát, hazug az: mert a ki nem szereti a maga atyjafiát, akit lát, hogyan szeretheti az Istent, akit nem lát?”

– Hú, ez jó hosszú szöveg volt, és valószínűleg a felét sem értette! – gondolta Madaras tiszteletes. – Ímhol ez a kötszer! Ezzel köss be, ha végeztél.

– *Megvan! Hogy vannak a gyerekek?*

– Köszönöm, jól. Már útban a harmadik.

– *Úgy hírlík, a felesége nem a legideálisabb háziasszony. Akarja, hogy bejárjak főzni, takarítani önökhöz?*

– Sajnos nem engedhetem meg magamnak, és... Nos igen, a tiszteletes asszony sem engedné. Pedig milyen klassz lenne, mert felőle akár zsíroskenyéren is élhetnék – mormogta keserűen Jánoska.

– *Tessék? Bocsánat, nem értem.*

– Majd később megbeszéljük. Köszönöm az ápolást. Isten áldja a családot!

De jól informáltak errefelé az emberek! Már azt is tudják, milyen gazdasszony a b. neje. Hanem ez a Tatár lány...! Százszor szebb, mint azelőtt, kitelt, megkomolyodott, és úgy néz rá, mintha belé, nem Vas Gáborba lenne pistulva.

– Hol jártál? – vetette oda otthon Margitka?

– Megjött a hangod, madárkám?

– Jó napot, adjon isten! – nyitott rájuk házikabátban az Elekes család „doyenje.”

– Nini, Sándor bá! Hát magát mi szél fújta ide, nagypapi? – esett János egyik meglepetésből a másikba.

– Micsoda, nem tudod? Margitkám, hogy van ez? Nekem azt írtad, minden rendben, jöhetek.

Az asszonyka fülig vörösödve hallgatott.

– Annyi baj legyen! – segítette ki zavarából Jánoska. – Nem vagyok én se püspök, se polgármester, akihez csak előzetes bejelentkezéssel lehet bejutni. Ha eljött, jól tette, és érezze jól magát.

– Igen, de... Margit, Margit, milyen kellemetlen helyzetbe sodortál!

– Mert?

– Mert én végleg ideköltöznék.

– Végleg?

– Legalábbis így terveztem. De hát ember tervez, isten végez, ugyebár, és ha zavarok, már hozom is a bőröndöm.

– Nem á, már miért zavarna? Mi... én nagyon örülök Sándor bácsinak. Jöjjön csak velem, megmutatom a szobáját.

Az öreg megnyugodva nyugtázta a tiszteletes döntését, kipakolta a holmiját, tett-vett a szobában, és még sokáig dumcsizott a vejével.

– Elég lármás ez a falucska – jegyezte meg a reggelinél ásítva. – Annyi autó jár az utakon, hogy még éjjelre is jut belőlük. Hiába, a fejlődés! Milyen más élet volt falun valaha.

„Este van, este van: kiki nyúgalomba!

Feketén bólingat az eperfa lombja,
Zúg az éji bogár, nekimegy a falnak,
Nagyot koppan akkor, azután elhallgat.”

Ismerős vers, mi? De ki írta ma ilyen családi körökről? Ahogy lefekszel, brrrrr, már fel is bűg valahol egy ördögi masina, amitől aztán meg sem hallanád azt az *éji bogarat*. Köszi a reggelit, jöhet a csavargás. Ha van időd, elkísérsz, ha nincs, viszlát délben, az ebédnél!

– Elkísérem, tata, ahova csak óhajtja. Jobb is, mintha naphosszat benn csücsülne, mint a feleségem például.

– Semmi tata, tegezz csak le nyugodtan, és hívj Szándunak, ahogy Méhteleken szoktak vót nevezni. Hol kezdjük? Én a kricsmit ajánlom.

– Ajaj! – nevetett a tiszteletes. – Nem árt az neked, Szándu úr?

– Árt? Használ, öcsém, használ. Már persze csak mértékkel. Leveri a vérnyomást, kérdezd csak meg az orvost!

Kezdték hát a kricsmivel. Az öreg lehörpintette a szokásos féldecit, majd újra csatlakozott a kinn várakozó Jánoshoz. Másnap azonban már egyedül ruccant ki, s alig telt el néhány nap, úgy kiismerte a községet, mint a saját tenyerét.

– Ezzel megvolnánk, most te következel, kislányom. Még jó, hogy János nincs itthon, így zavartalanabban tudunk beszélni.

– Jancsika sír. Nem halaszthatjuk későbbre? – próbált kitérni a beszélgetés elől Margitka; ismerte jól a nagyapót, és élt a gyanúval, hogy a jó öreg valamiért irtó zabos rá.

– Jancsika mindig sír, és most az egyszer hadd sírjon. Te viszont foglalj helyet, és felelj arra, amit kérdezek.

Az asszony kényszeredetten zöttyent egy fotelbe. Természetesen szerette, tisztelte a nagyapját, ettől függetlenül jobban örülne, ha nem költözött volna hozzájuk. Elég neki a mama is, bár így a távolból már jóval nehezebben kommandírozhatja. Csupán arra lenne kíváncsi, magától jött, vagy a mama küldte... kémkedni.

– Mondd, szereted te az uradat?

– Micsoda kérdés! – esett le az álla a tanítónőnek. – Hiszen ezért mentem hozzá, drága nagypapa.

– Igen, hogyne, de vajon ugyanezt tennéd, ha *most* kérné meg a kezedet?

– Most? Hát... izé... Őszinte legyek? Nem tudom.

– Miért nem?

– Mert... Nem tudsz könnyebbet kérdezni?

– Jó, kérdezzek könnyebbet: miért nem szeretnek *téged* a faluban?

– Kérdezd meg a falut, különben egy szemernyit sem érdekel.

– Pedig érdekelhetne, miután köztük laksz és dolgozol, azonkívül paraszt vagyok ám magam is. Ha őket lenézed, engemet is lenézel. Megmagyaráznád, mi okból?

– Nem nézek én le senkit, nagytata, csak a falu, a környezet irritál. Még... még nem tudtam megszokni. Mint ahogy te sem Kecskemétet, vagy tévednék? – vágott vissza ügyesen.

– Nem tévedsz – ismerte el a tata becsületesen –, de vegyünk példát Jánosról! Ő hozzászokott a faluhoz, kedvelik is mindenütt.

– Ez új. Mióta, hiszen mindig azért nyavalyog, hogy kutyába sem veszik Tázláron, egyre kevesebben járnak templomba, és senki sem tisztel senkit sem: Istent, embert, államot, beleértve saját magukat.

– Ezt mondta? – pödörte meg tömött, fehér bajuszát. – Annál jobban kell *nekünk* tisztelnünk, mert a te urad a legtisztább lelkű férfi, akit valaha is ismertem. De nem csak az, finom, törekeny, mint egy kínai porcelán, úgyhogy vigyázz vele, különben eltörik.

– És én? – robbant ki a tanítónő. – Én nem törhetek el? Vagy ez nem számít? Húzd ki magad, mert meggörbülsz!, ripakodsz rám gyermekkorom óta mostanig, kérlek, figyelj jobban a divatra, ismétlgeti mamácska, míg az uram azért aláz folyton meg, hogy krisztusi alázatra neveljen. Nekem nem szokásom se siránkozni, se lázadni, de ami sok, az sok, elegendem van az egészből. Bezzeg tőlem senki sem kérdezi: neked mi a véleményed, Margitka? Ilyenkor meg-megkérdzem én is a Jóistent: miért, Atyám, miért? Csak azért, mert nő vagyok?

Az öregember válaszolni akart, de csak hümmögött. Margitka valóban nem szokott lázadni. Csak amióta férjhez ment, kezdi kritizálni a szüleit, legfőképpen a mamáját, időnként Jánost, aztán a dirijét, jószíval mindenkit. El is csodálkozott rajta rendesen. Úgy látszik, némelyekre így hat a házasság, s szinte egyik napról a másikra fordulnak az ellen, amit eddig fenntartás nélkül csodáltak. Egy okkal több, hogy odafigyeljen rájuk, még mielőtt összetörik egymást egy szép napon.

Egyik vasárnap Jánoska úrvacsorát osztott egy betegnek. Az anyóka kint lakott a felvégen egy kidőlt-bedőlt kunyhóban.

– Kérlek, kísérelj el kivételesen a mámihoz! – kapacitálta a lelkész Margitkát. – Szegény olyan egyedül van. Beszéljess el vele, meglátod, milyen hálás lesz érte.

Amikor beléptek, a néni meg sem moccan az ágyában.

– Lehet, hogy későn érkezünk? – riadt meg a tanítónő.

– Majd mindjárt kiderül – lépett közelebb az ágyhoz Madaras tiszteletes. – Micike néni!

– Ki az? Ó, maga az! Csakhogy megjött, tiszteletes úr!

Az ágyon pöttöm, hihetetlenül sovány asszony feküdt, haja ritkás, tekintete megtört. Szinte lerítt róla, hogy a teste ugyan itt van, de a lelke már odafönt repdes.

– Hogy van, kedves Mici néni?

– Mint a lehullt falevél az avaron. Máma zöld, holnap sárga, aztán por és hamu vagyunk.

– Ez a sorsunk, Mici néni. De amíg ilyen cifrán beszél, addig nincs is tán olyan nagy baj.

– Adja az Úristen! Csak a lábam ne fájna! A lábam meg a szívem, amiért ilyen egyedül maradtam.

– Nono, azért nem teljesen. Tudtommal él egy lánya Kanadában.

– Nesze semmi, fogd meg jól! Istenem, bárcsak visszajönné! – sóhajtott mélabúsan. – Most ki fog nevetni, de magának elárulom, ez a legszebb álmom mostanában. Ha mások hazajönnek, mert sok amerikai magyar hazajött már, miért ne jönne Ildikó is vissza?

– Ide? – kémlt körül Madaras a nyomorúságos vityillóban. – Szép álmokat, drága Mici néni! – Miért is ne, csak imádkozzék, imádkozzék, hiszen a tékozló fiú is hazatalált egyszer.

– Ugye? – ült fel az öregasszony reménykedve. – Majd írok neki, és egy nap ő is megérkezik. Hogy vagy, édesanyám, kérdezi majd lágyan. Fáj még a lábad? Nyújtsd ide az ölembe, mindjárt, megmasszírozom. János szeme önkénytelenül könnybe lábadt, ezért gyorsan hátat fordított a két asszonynak.

– Mi az, máris elmegy? Megbántottam, és mi lesz az úrvacsorával?

– Adom – húzta elő táskájából a bort, kelyhet, kenyeret. – Mert én az Úrtól vettem, a mit néktek előtökbe is adtam: hogy az Úr Jézus azon az éjszakán, melyen elárultaték, vette a kenyeret, és hálákat adván, megtörte és ezt mondotta: Vegyétek, egyétek! Ez az én testem, mely ti érettetek megtöretik; ezt cselekedjétek az én emlékezetemre. Hasonlatosképpen a pohárt is vette, minekutána vacsorált volna, ezt mondván: E pohár amaz új testamentom az én vérem által; ezt cselekedjétek, valamennyiszer isszátok az én emlékezetemre. Mert valamennyiszer eszitek e kenyeret és isszátok e pohárt, az Úrnak halálát hirdessétek, amíg eljövend.

A liturgia balszámként hatott az öregasszonyra, arca kisimult, szeme boldog fényben csillogott.

– Köszönöm, hogy idefáradt a kedvemért. Érdekes, hogy a felesége meg az unokám mennyire hasonlítanak egymásra? Nézze! – kotort elő néhány fotót egy intarziás kazettából. – Hasonlítanak?

– Mint két tojás a másakra. Hanem mondja, kedves néném, ki főz, mos magára jelenleg?

– Ki ez, ki az. Egyik-másik megeteti a baromfit, merthogy a majorságnak is kell ám enni, ugyebár? Egyedül a kerttel van gondom. Tudja, tavasz van, ásni kéne, tiszteletes úr.

– Tudom – battyogott János az ablakhoz. – Szép kert! Ha megengedi, kimegyünk, és amíg a feleségem megetet, szedek magának pár szál tulipánt.

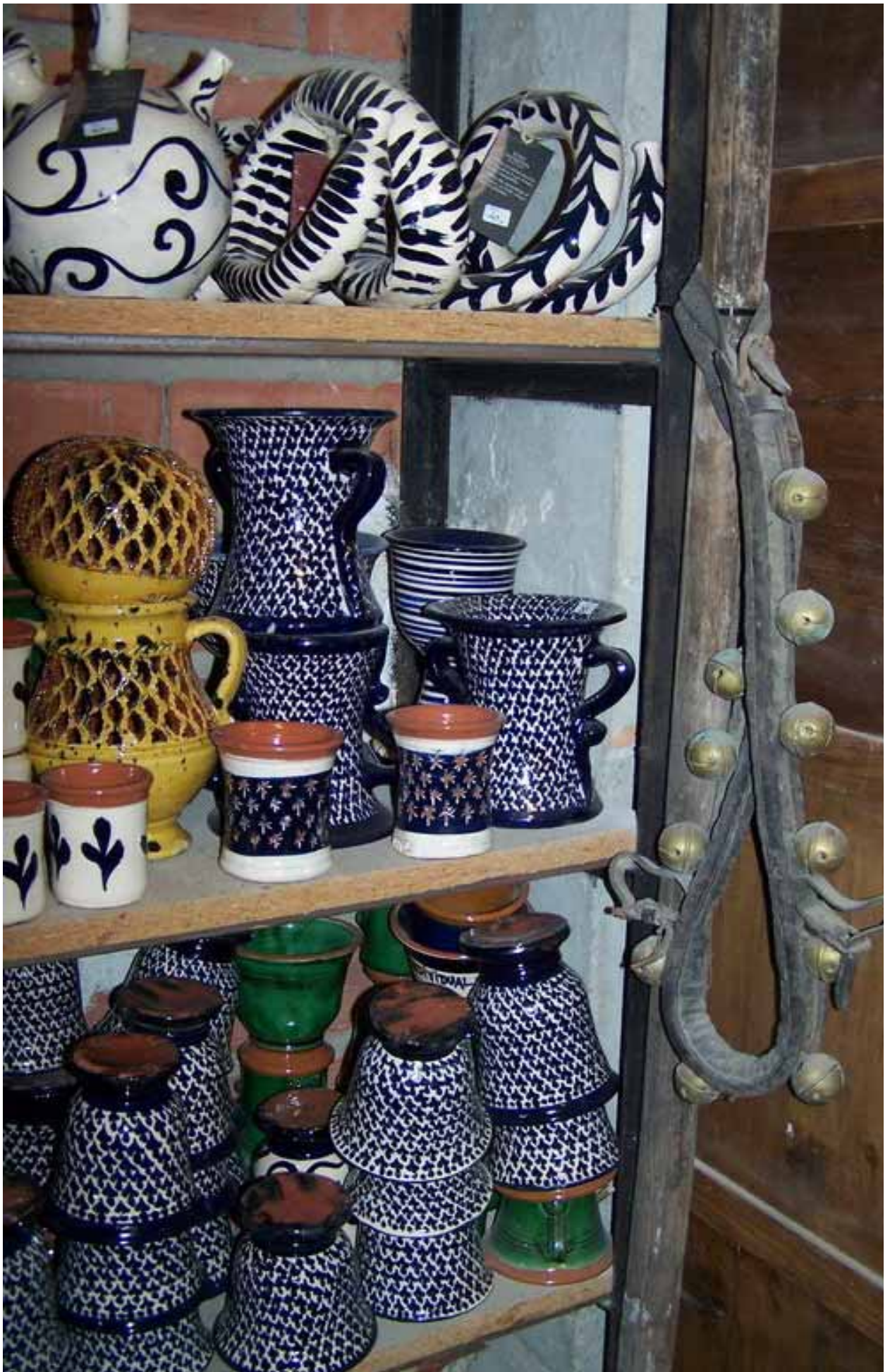
– Ne, ne! Annyira szégyellem. Virágot hozhat, de az etetést bízzák csak másokra! Hogy is kérhetnék a tiszteletes asszonytól effélét!

– Nem kell kérni, megteszi ő azt amúgy is. Igaz, édes Margitkám?

– Örömmel. Mici néninek bármikor – mosolygott a tanítónő, mint a vadalma.

Az öregasszony meghatottan nézett utánuk. Milyen rendes emberek! Még ez a csicsás nagysád is, pedig róla úgy hírlik, csak akkor mosolyog, ha fotózzák. Várt egy félórát, de azok csak nem siettek bejönni. Nahát, nemsokára a nap is lenyugszik! Mit csinálhatnak még mindig odakünn?

- Megetettünk, megittattunk, sőt, még ástam is valamicskét – bukkant fel végül Jánoska homlokát törölgetve, fáradtan. – Majd küldök valakit, aki a többi részt is fölássza.
 - Ó, de kedves! Tiszteletes úr, annyira szégyellem. Isten fizesse meg a jóságát, és tartsa meg nekünk még sokáig egészségben, örömben!
 - Fáj-e még a lába, Mici néni?
 - Sajog az biz, édes fiam. Bocsanat, drága tiszteletes úr!
 - Margitkám, angyalom, ülj oda az ágy végébe! Úgy, úgy, köszönöm, Mici néni pediglen takarja és nyújtsa ki szépen a két lábát.
 - Dehogytakarom ki, mit képzelnek! Piszkos az meg szagos is.
- A tiszteletes szemében apró fények villóztak, vizet hozott egy lavórban, azzal annak rendje és módja szerint megmosta a néni lábait.
- Most már tiszták. Légy szíves, masszírozd meg őket.
- Most az öregasszony arca kezdett el ragyogni.
- Ez meg mire volt jó? – vont a felelősségre a nő Jánoskát, amint később hazafelé baktattak?
 - Nem érted?
 - Azt hiszem, igaza van anyámnak: te tényleg nem vagy normális.

CSÁKY KÁROLY

Napforduló után

És feljönnek
mindig a fények
hajnallá fészülni
fekete fátylát
az éjnek.

És lesznek
újra
piruló reggelek,
mihelyt
megszólal a kakas.

És a táj fölé
teszi majd
metafórnak
aranyló kontyát
az Isten.

És megérik
napnak járását
a vakok,
kik mernek
elébe állni
a képzeletnek,
kik hiszik,
hogy a mindenségen
meg a jelképen
túl is
van valahol
való/s/-
Ság.

2011.dec. 25-én

KOVÁCS T. ISTVÁN

Öregkomám

Jó szívű, jó barát volt az én öregkomám, annyi bizonyos. Sokszor mondogatta nekem, ahogy szólított kedélyesen, meg én őt, úgyszintén:

-Öregkomám! Segítek én neked mindenben, csak szóljál. Számíthatsz rám. Megeszem én helyetted a reggelidet, az ebéded, de ha kell, még a vacsorádat is.

Ha valami kisebb nyavalyával küszködtem, akkor is mindig megvigasztalt.

-Sose búsulj Öregkomám! Meggyógyulsz. Van még neked egy-két hajvágásnyi időd.

Mindketten fiatal emberek voltunk még, amikor valahogy ránkragadt ez a kölcsönös jópofáskodás. Ő kezdte, aztán mindig ez járta, ha találkoztunk egymással.

Jókedélyű ember volt az én Öregkomám, az biztos. Nevetett saját magán, s szeretett másokon is nagyokat nevetni. Sokat dolgozott. Így lazított a fáradtságán. Mert a szabadidejében is különkereset után nézett. Nem kellett sokáig keresnie a munkát, mert azokban az években mikor az a sok családi ház épült, hívták mindenhova. Jó szakember volt, az ácsmesterség biztoskezü embere.

Egyszer azt találtam mondani előtte, hogy megyek a háztartási boltba korongecsetet venni, mert meszelni akarok a konyhában, meg a pincében. Éppen az otthoni műhelyében beszélgettünk akkor.

-Ne menj te sehova- marasztalt, és kihúzta előttem a szerszámos szekrény fiókját.

-Hány korongecset kell neked? – mutatott a legalább tíz darabos gyűjteményére, amit meglátva, mindjárt megsejtettem, hogy ezekért ő egyetlen fillért sem fizetett soha.

-Te! -néztem rá gyanakodva. Ebből nekem egy sem kell.

-Miért?

-Mert te ezt a vállalatodtól hoztad haza.

-Hoztam, hoztam-vont vállat- Úgy hoztam, ahogy más is vitte. Adtam egy üveg piát a festőknek.

-Jó firmák lehettek ti.

-Miért ne hozzak haza olyasmit, amire szükség lehet a háznál?

-Nade, ez, hogy úgy mondjam. Érted?-kerülgettem a minősítést, nehogy végérvényesen megsértődjék.

-Értelek én- nézett rám nagy szemekkel, és azt kérdezte:-Mondd meg már nekem. Csak a melós nem vehet el néhány olcsó kis vacakot? Azt értsd meg, hogy amíg nekünk csak fizetgetnek, addig mi meg csak szereztünk, ha éppen lehet –sorakoztatta az érveit, és nekem szegezte az újabb kérdést-Na és a főnökök? Munkaidő alatt kiküldik az embereket a vikendházukhoz kerítést építeni, aztán a cégnél meg elszámolják a napjukat. Azok az emberek keresnek a legjobban a vállalatnál, akik nekik dolgoznak.

-Ugyan már! Miket beszélsz?

-Nocsak! Menj ki csak a Fehérvölgybe! Majd meglátod, hogy igazat beszélek.

Az volt a baj az én komámmal, hogy sokszor felöntött a garatra. A felesége szidta a kollégáit is, akik rákapatták az italra, mert munka után túl gyakran csalják be valamelyik kiskocsmába. No meg a maszek munkán is odakészítik a háziak a borosüveget. Hadd igyon a mester, mikor megszomjazik.

A mester pedig rendszerint megkapta a magáét az asszonytól, mikor már kijózanodott. Ilyenkor mondogatta nekem, kissé keserű humorral:- Komám, komám! Némelyik nő mind egyforma.

Egy alkalommal jól átfázva ment haza, valamelyik háztető ácsolása után. Akkor is ivott valamennyit, de nem volt részeg. Azt kérte a feleségétől, hogy készítsen neki jó forró vizet a fürdőkádba, hadd melegítse át a testét, mert lehet, hogy megfázott. Este hét óra lehetett akkor. Öregkomám befeküdt a jó melegvízbe. A neje odakészítette neki a tiszta ruhát, hogy majd, ha megfürdött, azt vegye fel, ne abban a koszosban üljön le velük vacsorázni.

Öregkomám egyelőre élvezte a melegfürdőt. A család nem győzte kívárni. Majd jön-gondolták. Hadd lubickoljon, ha jólesik neki, és félretették számára az ételt. Aztán felkeltek az asztaltól, bevonultak a szobába, bekapcsolták a televíziót, mert kezdődött a sorozat folytatása. A sokáig tartó kalandfilm nézése közben el is feledkeztek a családfőről.

-Atyavilág!- nyitott be a felesége a fürdőszobába, mikor a műsor véget ért. Öregkomám ott aludt még kádban. A víz már rég lefolyt alóla. Ő meg húzta a lóbórt, horkolt jó hangosan.

Ugrattam is azután, hogy értesültem a történekről. Ha átjött hozzánk, kínálgattam neki a fürdőszobánkat.

-Nem vagy álmos? Üres a kád, mi nem ébresztünk fel. Jól kialhatod magad.

-Muszáj inni- védekezett, ha én is szóba hoztam, hogy nem jól van ez így.

-Nem lehet kilógni a sorból- védekezett ilyenkor.

-Ha nem tartok együtt a bandával, kiszekíroznak a brigádból. Van úgy, hogy én fizetem a kört, máskor meg egy másik cimborá. Ahogy illik, mikor ránk kerül a sor. Meg aztán, időnként Jani bácsit, a művezetőt is meg kell hívnunk egy-egy nagyfröccsre, reggelenként egy felesre, mert ő igazolja a teljesítményt. Nem mindegy, melyik tételt hagyja meg és melyiket húzza ki, vagy esetleg jóindulattal hozzáír még valamit. Vele kell jóban lenni, ha azt akarjuk, hogy vastagabban fogjon a ceruzája.

Az ácsok azért mégis ritkábban öntöttek fel a garatra, mint a kőművesek, de azokkal össze kellett dolgozniuk. A bortermő vidéken lakó segéd munkások is hozták a bort hétfőnként otthonról. Részint azért, hogy vacsora után minden este legyen mivel öblögetni a munkásszállón. Bár ott csak módjával, mert a gondnok szigorú volt. Egy-egy demizsonnal meg a főnököknek szállítottak. Hol a főművezető, hol a bérelszámoló rendelt. Kínálták is azok a pénzt a borért, de az emberek sohasem fogadták el tőlük. Tudták, máshol is meglesz annak az ára.

Csak a fiatal szakmunkások szívták a fogukat, mert nekik se boruk, se elég tudásuk nem volt még ahhoz hogy jól keressenek. A kis pénzből alig tudtak kijönni, fizetéstől fizetésig.

No, azért a fiatal ácsok jól jártak Öregkomámmal, mert elintézte, hogy mellé kerüljenek. Oktatta, megmutogatta azokat a fogásokat, amiket a szakmunkásképzőben nem tanítottak nekik. Őket a kocsmázásba se vitte bele. Ráérnek még azzal - mondogatta nekik, amikor hálából meg akarták hívni egy-egy pohárkára. A cigarettát persze kínálta. Az épp olyan elismerésnek és bizalomnak volt a jele, ha valamit jól csinált meg valamelyik ifjabb szaktársa, mint mikor még otthon, iskolahagyott gyerekként ő is marokszedő volt az apja után.

-No, Fiam! -kínálta az öreg neki is- Felnőttél. Mostmár rágyújthatsz.

Mentek is Öregkomámhoz látogatni a kórházba, szinte minden este a fiúk, azután, hogy megtörtént a baj, mikor a negyedik emeleti koszorú betonozásához készítették a zsaluzatot. Onnan esett le valahogy a harmadikra. Alaposan összetörte magát. Keze-lába, feje bekötözve.

-Menj be hozzá, látogasd meg! Készítettem neki rántottszeletet burgonyával- mondta a feleségem.

Friss és meleg volt még az étel, mikor odaértem.

-Tudod fogni a kést, meg a villát, vagy megetesselek?-kérdeztem.

-Sört hoztál?- vont kérdőre, amitől paprikamérges lettem és keresetlen szavakkal förmedtem rá.

-Az anyád keserves ez, meg az- kiabáltam az egész kórterem betegeinek megdöbbenésére. Alig tudtak téged összekanalazni az orvosok, neked meg most is az italon jár az eszed?

Azt hittem, harag lesz ettől köztünk, de csak nevetett. Az alföldi ősök szívós fajtája volt. Hamar felépült. Rokkantnyugdíjas sem lett belőle. Nemsokára arról beszélgetett velem, hogy egy újabb kis szobát akar hozzátoldani az öreg házhoz, mert már három a gyerek és nőnek mint a gomba.

Ötévenként toldozgatta azt az épületet, amit egy magányos öregasszonytól vett át cserébe azért a belvárosi kis kuckóért, amelyikbe a munkásszállásról költöztek be, mikor a párjával összekerültek. A barátom a vállalat férfiszállásán, az asszony a női munkásszálláson lakott először.

Az a megszerzett kifesték alig volt pár négyzetméter. A szintén kicsi kis konyhába az udvaron kellett átmenni. Ám ezzel is boldogok voltak. Ez volt az első otthonuk, ahonnét lépésről lépésre igyekeztek előbbre jutni az életük meredek lépcsőfokain.

Szerencséjükre az öregmama nem volt igényes. Jónak találta a cserét, mert a város széléről a központba kerülhetett. Közelebb a boltokhoz, orvosi rendelőkhez, ami a fájós lába miatt komoly előnynek számított és buszbérletet sem kellett váltania.

-Hát, ha te segítenél nekem megenni a reggelimet, az ebédemet, sőt a vacsorámat is, akkor én meg eljövök szombat-vasárnap és felhúzzuk annak az új szobának a falát- ajánlottam neki, mikor az építkezését emlegette előttem.

-Na, az jó lesz- kapott a lehetőségen.

A hétvége két napján neki is láttunk a munkának. Eljött hozzá az egyik kollégája is. Ketten raktuk a falat. A két iskolás fia hordta az anyagot, az apjuk keverte a maltert. Jól haladtunk. A felesége egyik nap csülökpörköltet főzött ebédre, másnap meg marhagulyást. Ez volt a fizetségünk.

Éppen azon a héten látogatta meg őket Öregkomámnak az Alföldön lakó édesanyja, aki régi falusi nyenyecéssel kedveskedett nekünk. Fínom keltkalácsot sütött az ebédhez.

Ráértünk egy kicsit beszélgetni. Az anyja panaszkodott az egészségére, a fia meg azt ajánlotta, hogy ne foglalkozzon annyit a betegségekkel, mert akkor még rosszabb lesz.

-Jajj, Fiam! -mondta az anyja. Nem tudod te, hogy menyit kell egy nőnek szenvedni.

Öregkomám most is a humoránál lett volna, ha el nem túlozza..

-Menyit, mennyit? Hát a férfiaknak? Volt már anyám tökön rúgva?

Na, akkor kénytelen voltam lemarházni. -Ha olyan nagy volnál, mint amilyen hülye, akkor a holdat is ülnyalnád-mondtam neki, de azért ekkor sem sértődött meg. Sőt, mintha maga is észre vette volna, hogy túllőtt a célon.

Öregkomámat csak azért emlegetem múlt időben, mert ahogy annak idején a megélhetés miatt sodorta őt a városba a változó világ szele, úgy fújta vissza családos emberként az újabb forgószelet oda, ahonnan jött, az Alföld keleti csücskébe.

A vállalatot először privatizálták. Az építeni való meg mind kevesebb lett. Erre az új tulajdonos szélnek eresztette az embereket. Öregkomám először kisvállalkozóként próbálkozott, de nem járt sikerrel.

-Eladjuk a házat. Otthon fele áron is különbet vehetek. Hazamegyünk a falunkba-határozott.

-Úgysem éreztem én magamat soha városi embernek. Nem vagyok én idevalósi, csak a kenyérkereset miatt jöttem el otthonról-magyarázta nekem a döntése okát.

-Nem jártam én se színházba, se uszodába, csak gürcöltem mindig, reggeltől napestig, hogy vihessem valamire. Amikor meg hazalátogatunk a feleségemmel, mindig bejárom a kiserdőt, a csordalegelőt, azokat a helyeket, ahol gyerekkoromban csatangoltam. Van a kárpótlásból hat hold földünk. Ott hever úgymint parlagon. Ősszel felszántatom. Megtermelem a takarmányt. Tartok malacot, tyúkot, kecskét. Ha megfizetik, reperálok majd az udvarok ócska kerítéseit. Majd lesz valahogy, de otthon leszek. Piára nem jut ezután, az biztos. Meg kell állnom, hogy nem iszom-nevette el magát kesernyésen.

Nem tudom, hogy boldogul azóta az én bohókás kedvű Öregkomám. Haszna van-e neki, vagy a falujának abból a tudásból, amit ebben az ipari kisvárosban szerzett, vagy elkallódott az is? Nem ír levelet. Nem jön látogatóba. Talán ki is törölte emlékezetéből azt a huszonöt évet?

Nekem azért nagyon hiányzik a társasága. Sokszor jutnak eszembe az olyan derűs történetek, amik velem, meg velünk történtek időnként, mint ez az utóbbi is.

Akkor vasárnap, mikor azt a toldalék szobát építettük, az ebéd után már nem volt mit csinálni, mert délre álltak a falak. Öregkomám meg kezdte előkészíteni a földem zsaluzását.

-Nade, csak nem megyek már haza estig-mondtam. -Nekem is adj még addig valami munkát, hogy meg szolgáljam ezt a sok finomságot, amit megettünk itt nálatok.

-Hát, szolgálj is, ha már telezabáltad magad-nevetett.

-Tudod mit? Ott van az a csővázas hintaállvány, amin a kislányom még szokott hintáznia. Újra kéne festeni, de én soha nem érek rá. A műhelyben találsz festéket, mellette meg a hígítót. Azzal fess le azt a hintát.

-Hát jó-mondtam és vittem a létrát, mert magas volt az a hinta-állvány. Félig voltam még csak kész a munkával, mikor elfogyott a hígító. Kérdeztem tőle, hogy most mivel folytassam.

-Van még egy kisebb kannával. Megtalálok azt is ott a műhelyben- magyarázta.

Én aztán vittem a kannát, hígítottam a festéket. Na, ezzel kész leszek. Segítek a komámon-örvendeztem magamban. Csak azt nem értettem, hogy az új hígítóval miért nem szárad úgy a festék, mint annak előtte. Öregkomámnak valami dolga akadt a műhelyben, s ahogy bement, pár perc múlva a kiabálása töltötte be az udvart.

-A rohadt életbe! Abba a piszok rohadt életbe! Csibészeek! Ki itta meg a ribizliboromat?!

ÁCS BÓDOG

MARCI

Ügyes - bajos dolgaimat intéztem a minap a városban, és amint hazafelé vettem az irányt, az egyik sarkon befordulva, szembetaláltam magam egy nagyon szép, vörös, cirmos cicával.

Természetesen azonnal megálltam, és megszólítottam, mert nálunk családi örökség az állatok szeretete.

- Hát te, ki cicája vagy, és mi dolgod errefelé? – próbáltam megismerkedni a szép idegennel.

- Miau – válaszolt a természetes kandúr barátságosan, aztán minden félelem nélkül hozzám sétált, és feltartott farokkal törleszkedve lábam szárához, bemutatkozott.

- Nagyon szép cica vagy – dicsértem a barátságos jószágot, miközben gyanakodva néztem körül, hátha a közelben van gazdája is, nehogy félreértse az utcai ismerkedést. De csak egy járó-kelő tartózkodott hallótávolságon belül, aki megmosolyogva a különös párbeszédet, sietett tovább dolga után. A cica átesve a bemutatkozáson, már a hízelgés apró fortélyaival kerülgette tovább nadrágom szárát, halkán dorombolva, és erre már le is hajoltam alkalmi ismerősömhöz, hogy megsimogassam.

- Remélem nem vagy bolhás – jutott eszembe, de a cicus bundája tömött és ápolt volt, szinte szikrázott az egészségtől.

- Kinek nézel engem, – meresztette rám zöld szemeit megbántva – nem afféle utcai, kóbor macskával van dolgod! – hajlítgatta ide-oda farka végét öntudatosan.

- Látszik, hogy jó gazdád van – engeszteltem zavartan pislogva.

- Éppen olyan vagy, mint a Marci – mondtam neki végül halkán duruzsolva, amint a távoli múlt, a gyermekkor ködéből halványan felsejlett egy szép vörös cica képe.

- Sajnos, nekem most mennem kell – álltam fel, megszakítva a jól indult barátkozást – de te maradj szépen itt, mert a végén még eltévedsz, és bánkódhat a gazdád utánad – intettem búcsút a szép idegennek.

Mint annak idején édesapám bánkódott a Marci után – jutott eszembe a régi-régi történet szomorú befejezése.

Amikor a családfő hazahozta a kétöklömnyi kis szörgombolyagot, meglepetésnek szánta, és a szó valódi értelmében az is volt! Főleg édesanyám számára, aki eleinte nem nagyon rajongott a nyivákoló kis jószágért. Ráadásul a bemutatkozás sem a legszerencsésebben sikerült, hiába kényeztettük, etettük, itattuk találgatva, miért miákol időnként olyan keservesen.

Egészen addig, amíg a cicus kevés szaglálódás után félreérthetetlen testtartásban bekuporodott a konyha sarkába, és teljesen természetes módon elvégezte dolgát. Mind a kettőt, kicsit is, nagyot is! Ezután, mintha mi sem történt volna, farkát feltartotta, kis lábacskaikat kényeskedve megrázogatta, és odasétált elénk.

Édesanyám a végeredményt megtekintve azonnal felmondta a barátságot! Majd hamisítatlan enyedi stílusban és tájszólásban, emelt hangon már rendelkezett is, nyomatékként a seprűt is megragadva:

- Kácc ki! Kácc ki te!

Az ismeretlen nyelvű parancs magyarázatra szorul, ugyanis valószínűleg a német eredetű „Katze” magyar mostohagyermek. De azt, hogy miképpen került ez a szó egy nagyenyedi magyar család szóhasználatába, már elképzelni sem tudom... hacsak nem a szászoktól... Egyébként azt jelenti: macska kifelé!

Ami persze erős túlzásnak bizonyult, főleg azok után, hogy csak az imént talált új otthonra a szegény jószág.

Mi ketten, férfielemek, azonnal védelmünkbe vettük a kis jövevényt, és a meglepő bemutatkozást a rosszul előkészített helyi viszonyoknak betudva, mentegettük az új családtagot, honnan tudhatná, errefelé milyen szokások járnak. Szükség is volt a védelemre, mert a nagyenyedi macskapedagógia szerint, ezek után a cicaorr beleveregetése következett volna a kifogásolt végtermékbe.

Majd a felavatott sarkot újságpapírral takarva megteremtettük a tisztaság alapvető feltételeit. Másnap már homok is volt egy dobozban, mert szegény cicus nem mehetett ki olyan egyszerűen homokot keresni bizonyos dolgok elvégzéséhez, azon egyszerű oknál fogva, hogy az emeleten laktunk! Mellesleg megejtettük a keresztelőt és egyöntetű szavazással a Marci nevet választottuk kis védencünknek, aki elég hamar beletanult a városi életbe, bár a hosszú gang korlátján át néha vágyakozva tekintgetett lefelé az udvarra.

- Majd annak is eljön az ideje – mondta édesapám megértve fogadott gyermeke óhaját és közben megfogta Marcit, nehogy leessen a korláton keresztül.

Sokat volt egyedül szegényke. Napközben a szülők dolgoztak, jómagam az iskolában töltöttem a drága időt, amit sok más értelmesebb dologra is lehetett volna fordítani.

Még szerencse, hogy a családfő munkahelye ugyanabban a házban volt, ahol laktunk, a földszinten, így néha felszaladt a lakásba, megnézni mostohagyermekét nem szenved-e valamiben hiányt.

Vagy nem követett el valami disznóságot, mert az is előfordult néha napján!

Mivel akkoriban hűtőszekrényünk még nem volt, a kevésbé kényes élelmiszerek a kamrában nyertek elhelyezést, így a kolbász és egyéb felvágott félék. De az is előfordult, hogy a kamraajtó nyitva maradt, és Marci kihasználva az alkalmat, felfedező útra indult, megkóstolva mindazt, ami elérhető és ehető volt.

Ebbe a körbe a felakasztott füstölt kolbász is beletartozott, mert egy alkalommal öntevékeny cicánk a kamra polcain felkapaszkodva elérte a kolbász magasságát, egy szálat szerencsésen lerántott, és mire hazaértünk, egy részét meg is ette.

Jó atyám meglehetősen mérgesen készített leltárt a felaggatott füstölt áruról, - miközben röviden és férfiasan Marci őseiről is megemlékezett - melynek minden egyes szeletkéje, az utolsó falatig nekem készült! Mégpedig azzal a céllal, hogy a háborús menekülés,* és a diftéria által legyengített szervezetemet valamennyire felerősítse.

Attól kezdve Marci szigorúan ki volt tiltva a kamrából.

Egyébként nagyon jó dolga volt. Délutánonként, ha a család hazatért, annyi bájjal, kedvességgel szórakoztatott el mindannyiunkat, hogy elfelejtettük a napközbeni bosszúságokat, és addig játszottunk vele, amíg csak el nem fáradt. Akkor aztán befészkelte magát a családfő ölébe, aki fél kézzel a könyvet tartotta, amit olvasott, másik kezével a cicát dédelgette.

Ha pedig megéhezett, mindent megkapott, amit csak macskaszem és száj megkívánt.

Mivel ott volt a doboz a homokkal, nem feledkezett meg magáról többet, de Bodó bácsi a szomszéd egy ízben, amikor valamiért bejött hozzánk egy darabig csak gyanakodva szaglászott, majd megkérdezte:

- Minek van olyan becstelen szaga, tán csak nem a macska?

De bizony a macska volt, és a homokos doboz, mert kissé régen cseréltük a homokot.

Aztán csak nőtt, jövögetett Marci úrfi – mert fiú cica volt ökelme – már kezdett kamaszodni, de ezzel együtt nőtt mozgásigénye is. Édesapám időnként meg is fenyegette, mivel szerette volna, ha kissé nyugodtabb lenne fogadott gyermeke:

- Kivágatom a „mogyoróidat” az állatorvossal... aztán majd megnyugszol!

Jómagam eleinte valami szörnyűséget sejtettem a fenyegetőzés mögött, s mivel fogalmam sem volt az állatorvosi beavatkozás lényegéről, gyanakodva szemléltem előlről, hátulról a macskafiút, míg Bodó bácsi fel nem világosított a „kivágatás” lényegéről.

Attól kezdve már előre sajnáltam szegényt, mert hogyan is nézett volna ki Marci „mogyorók” nélkül? Szerencsére a dolog mindig üdvös késedelmet szenvedett, aztán el is aludt végleg.

Édesapám azért nem feledkezett meg fogadott gyermeke óhajáról sem, megoldást keresve a cicus szabadabb mozgásának biztosítására és végül talált is.

Valahonnan szerzett egy irgalmatlanul hosszú létrát, úgy gondolva ezen majd kedvére közlekedhet fel, le Marci cicánk az udvar, és a gang között.

A hosszú alkalmatosságot fel is állította pár ember és nekitámasztotta a gang korlátjának némi ordítózás közepette. Ám ebből az alkalomból többször is segítségül hívták a mennybelieket, lelétrázták a hortenziákat, nagy gonddal letaposták a maradék virágokat és közben úgy forgatták össze - vissza a nevezetes létrát, mint azok a bizonyos rátótiak az erdőben.

Az egész történetből csak azt nem értettem, hogy a hihetetlen zene-bonára az utcáról becsődült pár járó -

kelő miért röhögött olyan féktelenül? Némelyek még a térdeiket is csapkodták, mások könnyeiket törülgették, szóval nagyon jól sikeredett a „létraállítás.”

A rendkívül eredeti és férfias mondások akkor sokáig foglalkoztatták fantáziámat, és a hallottakat gondosan el is raktároztam szókincsemben, de alkalmazni csak később és titokban, hasonszórú cimboráim körében mertem őket.

Az ordító emberek aztán elmentek, bár az egyikük még morgott valamit holmi haszontalanságokról. Meg arról, milyen kipihent észjárása van némely városi embereknek.

A családfő ezek után bemutatta a létrát kedvencének és felszólította, próbálja ki a hosszú, ferde alkalmatosságot! Amit Marci némi bizonytalankodás után meg is tett, farkával különféle jeleket adva egyensúlyozás közben, mialatt kitartóan csak hátsófelét mutogatta nekünk. Felfelé már könnyebben ment a dolog, a látvány is sokkal szebb volt, így a főpróba kiválóan sikerült, bizonyítva, Marci ezek után már nem szorul a homokos dobozra - édesanyám nagy meglepődésére.

Az udvar használatával adódott ugyan némi gond, osztozni kellett az öreg házörző pumival, akiről hamar kiderült, fürgeségben nem veszi fel a versenyt Marcival. Ugyanis mire megmozdult, a cicus már a létra tetején mosakodott tüntetően, és a kutyus csak a létra aljából vakkantott utána egyet-kettőt álmosan. Így aztán az öreg jószág pár próbálkozás után inkább lemondott a fárasztó macskakergetésről.

Ezzel, úgy tűnt, Marci körül minden probléma megoldódott, ám a létrás kirándulások nem maradtak bizonyos következmények nélkül, mert egyre gyakrabban jött haza piszkos bundában. Ez viszont a család felnőtt tagjai részéről komoly rosszallást váltott ki, sőt a családfő még azzal is megfenyegette, hogy – megfürösztö! Ám hiába magyarázta milyen kellemes, és üdvös lenne egy fürdés a finom meleg vízben, Marci nem tartott igényt az elpuhult szokásokra, hanem amint egy-egy hosszabb lélegzetű kiruccanásáról hazaérkezett, ebédjét elfogyasztva tüntetőleg bundája tisztogatásához fogott, ezzel is jelezve, a bunda az övé, és ragaszkodik az ősi szertartáshoz.

Jó atyám egy darabig elnézte kedvence különc viselkedését, de aztán elhatározta, a súlyos probléma halasztást nem tűrő megoldását saját kezébe veszi!

Hét végén a fürdéshez begyújtott a bojler alatt a kályhába, és miután a család megfürdött, megfogta Marcit és őt is megfürösztötte.

Persze a cicus nem rajongott a fürdésért, általában a vízért, így némi erőszakra is szükség volt alkalmanként, sőt, egy kis hangoskodással is járt a dolog, amint jó atyám megpróbálta megmagyarázni a fürdés szükségességét a kézzel - lábbal szabadkozó Marcinak.

Az utána következő szárítkozás már sokkal kellemesebb volt, Marci sem tiltakozott, amint a tisztaságmániás családfő a fürdőkályha előtt ülve szárítgatta, simogatta védencét - és közben olvasott.

Viszont egy alkalommal komoly botrányba fulladt a fürdetés.

Történt ugyanis, miután Marci átesett a kellemetlen szertartáson, a fürdőmester szárításához fogott másik kezében könyvvel, de közben jobban belemélyedt a vadásztörténetbe, mint illett volna, és szegény cicus négy talpa valamilyen szerencsétlen módon hozzáért a kályha tűzforró ajtajához.

A vészes vernyákolásra jó atyám felijedt az olvasásból, mert Marci villámgyorsan megkarmolta és a könyvet kirúgva kezéből, benyargalt a fürdőkád alá.

De még onnan is fenyegetően fújt és morgott. Aztán mindketten láttelepet készítettek.

Marci morogva nyalogatta megégett talpait, atyám viszont nem morgott, hanem a véres csíkokat nézegette keze fején, és az ilyen alkalmakra tartogatott különleges fohászt ismételte. Jó hangosan.

Ám azért többször is fürgén négykézlábra állt és bekukucskált a kád alá, megpróbálva félig megszáradt védencét kicsalogni. De hiába, mert Marci csak halkán morgott a kísérletre.

A megsértődött házikedvenc másnap reggelig tartotta állásait a kád alatt, és csak hosszas rábeszélésre volt hajlandó előjönni.

Fürdetőjét viszont nagy ívben kikerülte!

Mindenesetre „véleményét” a fürdésről, vízről érzékelhető módon ott hagyta a sarokban a kád alatt – édesanyám nagy bosszúságára.

Ezek után a családfő jó darabig nem tudta megfürösztöteni kedvencét, mert az nem volt hajlandó kötélnek állni, és csak messziről tartották a diplomáciai kapcsolatot.

Aztán, nagy sokára megbékéltek egymással, de a régi szép idők már nem tértek vissza. Marci idő

múltával nagyot nőtt, önállóan rendezte dolgait, szép felnőtt kandúr lett belőle, és egyre többet csavargott. Azért a létrán még fel-feljött, meg is simogathattuk, etettük, itattuk, játszott is velünk, de volt úgy, hogy napokra eltűnt otthonról, azt meg nem kötötte az orrunkra, merre is járt közben.

Hirtelen nekünk is megváltoztak körülményeink. Költözés előtt álltunk, a létrát elvitette valaki, így Marci a lépcsőházi közlekedésre szorult, ahol viszont sok idegen járt. És ettől a cicus gyanakvó, bizalmatlan lett, mondhatnám úgy is, egy kissé elvadult.

Egyszer aztán nem jött haza többet. Kerestük a környéken, kerestük közel, távol, de hiába. Eltűnt végleg, édesapám nagy bánatára, aki még évek múlva is emlegette Marcit, a hűtlen csavargót, akinél szebb és jobb cicája talán már soha nem lesz az életben...

Pár lépés után azért nagy óvatosan visszapislogtam, faképnél hagyott, szép, ismeretlen ismerősömre, lássam, vajon mi történik. De ökelme egyáltalán nem törődött tovább velem, hanem nagyot nyújtózkodott, aztán a kellemes napsütésben végigheveredett a járda szélén.

Megnyugodva ballagtam tovább hazafelé, szívemben nagy - nagy békességgel, mert arra gondoltam, édesapám abban a másik világban már biztosan megtalálta elveszett kedvencét, akinél szebb, és jobb cicája biztosan nem volt még senkinek.

* Erdélyből menekült el a család a háború elől még 1944.-ben.

VÉGH JÓZSEF

A gyűttmentek dicsérete, avagy „nyúka” a bukorban

Térségünk csodálatos tájaira gondolva nem is csodálkozhatunk azon, hogy megcsömörülve a városi lét monotóniájától, sokan települnek a Börzsöny lábához simuló, vagy cserhádi lankák közt megbúvó falvainkba. Minden bizonnyal a Kedves Olvasó is ismer olyan embereket, akiket megfogott a táj szépsége, olyannyira, hogy lakóhelyül választották a vidékünket. Akik beleszerettek egy-egy falut környező tájba, a falu csendjébe, a városban elképzelhetetlen nyugalomba. Az itt lakók gyakorta nem is értéklik igazán mindezeket. Számukra természetes a hófödte hegycsúcsok látványa, a tavaszi virágpompa, az illatár. Megszokott dolog, mert ez csak úgy “van”. Mindig is volt. A már faluhelyen is jellemző rohanó életmód mellett fel sem tűnnek. Az ide érkező azonban - lévén, hogy épp ezen értékek motiválták jövetelét - jobban felfigyel a szépre, a különlegesre. Többnyire ők azok is, akik - rádöbbenve, hogy az őslakosok nem minden esetben hajlandók tenni is a csoda fennmaradása érdekében - olykor-olykor felemelik érte a szavukat. Merthogy rájönnek, hogy nem elég a sültgalamb-várás. Ilyenkor persze könnyen megkaphatják az ítéletet, a fontoskodó gyűttment jelzót.

Szerencsére azért pozitív példát is találunk szép számmal. Mert előfordul, hogy a betelepülők tesznek is azért, hogy újonnan választott otthonuk szép és élhető maradjon. Van falu, ahol kezdeményezésükre civil szervezet alakult, mely a bajba jutottak megsegítését éppúgy céljai közé sorolta, mint a helyi hagyományok őrzését. Van, ki a térség kulturális értékeit mutatja be az általa megálmodott havilappal. Szerencsések azok, akik rájöttek, hogy a “gyűttment” önkéntes segítők újabb értékeket teremtenek a falvaik számára.

Van olyan falunk, ahol olyannyira nem vetődik fel az ellentét élesen, hogy hosszú évekre nyúló hagyománya van a majáliskor rendezett tősgyökeres-beszármazott labdarúgó összecsapásnak. Talán az egykori büszke mezőváros lakói számára azért sem szembetűnő a máshonnan származók jelenléte, mert a településen élők nagy része - kiváló ács és kőműves mesterek lévén - maguk is messze vidéket bejártak, s építették fel a fél országot. A másik ok a fél évszázadon át fennálló katonai helyőrség jelenléte. Sokan gyökeret vertek, családot alapítottak s a katonai alakulat megszűnése után sem álltak tovább.

Még olyan településünk is van, ahol - mióta a kiegyezést követően ide került a járási székhely - mindig is többségben voltak a betelepülők. Előbb a hivatalok szorgos alkalmazottai érkeztek, majd a városias fejlődés reményében a térségből is számos család ide költözött a munkalehetőségben, a könnyebb megélhetésben bízva.

Ha belegondolunk, tulajdonképpen mindannyian gyűttmentek vagyunk. Annak ellenére gondolom, hogy jómagam, sőt már édesapám is Diósjenőn született. A családunk helyi története ott kezdődik, hogy a nagyapám, Végh Károly 1907-ben lett a diósjenői római katolikus iskola kántortanítója. A községet hamar megszerette, s miután már akkor aktív közéleti ember volt, a falu is hamar megszerette, befogadta őt. Ennek ellenére bizony mégis csak gyűttmentnek számított sokáig. Mindaddig, amíg... De erről írjon ő maga! Egy későbbi visszaemlékezésében így fogalmaz erről az időszakról:

“Azok a régi jó idők! Diósjenő mellett akkor még nem füstölgött a vonat. A legközelebbi vasútállomás 20 km-re volt tőlünk, a nagy országúttal egyetlen kövezett vicinális út kötött össze és hét kilométert kellett megtenni amíg oda juthattunk. Nem is volt nagy forgalom a mi kis községünkben. A járási székhely rossz dűlő úton 7 km, a megyeszékhely 34 km-nyire volt. A falu lakosa nem kívánczolt az utazásra, de látogatónk sem igen akadt. Legföllebb fuvarosaink jártak Vácra, Újpestre áruikkal: fával, krumplival, szénával, gyümölcssel.

A hivatalos közegek is nagyon meggondolták, hogy fölkeressenek-e minket. 1907-ben, amikor állomáshelyemet elfoglaltam, sem a naplók sem az iskolaszék tagjai nem emlékeztek arra, hogy a vármegye királyi tanfelügyelője mikor látogatta meg az iskolát. Csak a főszolgabíró látott néha, amint behajtatott a faluba négylovas hintóján, háta mögött a díszruhás hajdúval. A végrehajtó is

elkerülte a falunkat. Ha itt-ott mégis felsőbb utasításra keménykedni kezdett, annak sem volt foganatja soha, mert nem akadt falubéli ember, aki a vánkosokat hajlandó lett volna az árverésen megvenni. .

Az adót bizony nagy kényelemmel fizetgettük. Egynémely kispap 5-6 évig is megélt adófizetés nélkül. A papnak, kántornak a párbért inkább becsületből fizették, behajtásról szó sem eshetett.

A község házában a közjegyző és egy öreg írnok üldögélt, két község dolgát is el tudták intézni, s ügyes-bajos ember azonnal, sorban állás nélkül előállhatott ott problémájával, s el is intézték. Már ahogy lehetett. A római katolikus iskolában csak magam vesződtem 111 gyerekkel, a református iskolában is csak két tanító működött.

Békés, nyugodt életet éltünk. Kötelességünk elvégzésében senki sem zaklatott, csak a lelkiismeretünk volt felettes bíránk.

A falu egy nagy család volt. Egyes családok nagyon elszaporodtak: a reformátusok közt sok volt a Csurja, Panyi, Bógér, Marton, a katolikusok közt a Valyó, Tuskó, és a Káplán család volt erősen elszaporodva. Ezek a családok, mind vérrokonságban állottak egymással. Ha pedig valaki mégis kívül állt a nagy családból, az váltig törte magát, hogy valamiképpen ő is beletartozzon. Ha másképp nem, hát komaság révén. Gyermek azonban nem volt annyi, hogy mindenkinek jusson a keresztelőlőből, ezért behozták, hogy a gyermeknek több keresztszülője is legyen. És még ha így sem tudott bejutni valaki, az a következő népszokás révén juthatott rokonságba a faluval: Szokásban volt ugyanis, hogy az első-szülöttnek nagy keresztelőt csaptak, sok vendéget hívtak, sokhelyütt még cigány bandát is fogadtak. Felért egy ilyen keresztelő egy lakodalommal. A vendégek azután kiválogatták azokat, akik ilyen keresztelőkön első ízben vettek részt, és azokat a bábaasszony borral megkeresztelte.

Az illető keresztapát, vagy keresztanyát választott. Ezt azután egész életen át komolyan megtartották. Magam is átestem az ilyen keresztelésen. Első ízben mint keresztelendő, keresztfi lettem, azután vállaltam a keresztapaságot is. Sok évtizede már annak, de a rokonságot állandóan és keményen még ma is tartjuk.

Ezzel lettem véglegesen törzslakos. Aki nem tartozott bele ebbe a nagy családba, az lett-légyen bárki, csak gyűtt-ment volt - nyúka a bukorban.

Ha intéző, jegyző, tanító, sőt még maga a pap is, ha elbizonykodott és ellenkezésbe került a törzslakóval, bizony szemébe mondták neki, hogy mink vagyunk a bukor, kelmed meg csak a nyúka a bukorban!

Hát nem igazuk volt?

Ez annyit jelentett, hogy én itt születtem ebben a faluban, itt élt apám, anyám, itt vannak véreim, sorsom, örömöm egy a faluéval. A falu az enyém és én a falué vagyok. Én vagyok a bukor, te vagy a nyúka, mert az én falum sorsa nem érdekel téged. Jöttél jegyzőnek, tanítónak, papnak, és ezzel keresed a kenyeredet. Mi eltartunk téged, de ha máshol jobbal kecsegtetnek téged, hát odébbállsz és más bukorban húzod meg magad. De én itt maradok és ami bajt csináltál azt rám hagyod.”

Az elmúlt évszázad alatt változott valamelyest a fogalom jelentése, de a lényeg megmaradt. Gondoljunk azonban arra is, hogy amennyiben egy-egy bukor, belesüllyedve a megszokás évszázados változatlanágába, nem tesz eleget önmön környezetete szépségeinek megtartásának, olykor-olykor jól egy-egy „nyúka”, azaz gyűttment jó tanácsa.

SZÉKÁCS LÁSZLÓ

Tűzlény táncra, álmos idők

ne félj, ne félj, nem a hiába lobbant fel
belőlem tüzelkű lánglénnyé

megfulladok, füstölgök századok óta,
ódákba ráncosítom az időt,
... levegőt, levegőt,
az ablakokhoz ugrok, fel a tetőre,
... levegőt, levegőt

és precessziós hintámról nézek, lengek,
le-föl, le-föl, kereslek, kereslek téged

ne félj, feltámadok, nyelvet öltök,
szélboglyákat rakok,
azokból kazlakat, akácfákat hasítok
magamra, égjek, égjek,
égig érjek, hogy hozzád érjek

pattog mindenem, izmaim, az ízületek,
ahogy leég megint minden
szavam, minden, a néha falrahányt is,
hisz mind az, mindaz az az egy, az én

csontjaim néha fenn a bolyongók között,
itt pedig medencém földjéről altájaimhoz,
és vissza felhőkalapok vonulásai terelnek,
dalok soraiba fonják lelkemet

a fán nem évgyűrűink, újabb ágak születtek

majd megint megpihenek égi állataim
prüszkölései, vijjogásai, éji boldogasszonyt
köszöntő vonyításai hullámain, és közben

az égi kerék küllői előrébb-előrébb úsznak,
az időt újabb, s újabb képekké rajzolva

... és követem csillagod, hisz vársz rám,
az ösvény végén esthajnal fény,
vársz lángtáncomra,
hát égjek, égjek, hogy hozzád az édig érjek

KŐ-SZABÓ IMRE

Gyerekkori történetek

Iskolás lettem

Iskolás lettem! Persze nem ment ez olyan egyszerűen. Abban az időben az a gyerek, amelyik nem töltötte be szeptember elejére a hatodik évét, csak a következő évben ülhetett be az iskolapadba. Az én születésem, ehhez a kicentizett időhöz képest, késett harminckét napot. Október elejei születésű vagyok, tehát várni kellett egy évet. Óvodába nem jártunk az öcsémrel, otthon, a szülői ház udvarán, vagy a Csorvási út és a Csabai utca sarkánál, az út túlsó oldalán lévő hatósági hereföldön rúgtuk a bőrt, kora reggeltől, késő estig. Ezen a helyen később egy Közvágóhíd épült. Ma szállítmányozási vállalat autói tapossák a gyerekkori focipálya fűvét. Így halad a kor és a fejlődés! Aztán eljött az a bizonyos szeptember 1-je – 1943-ban – és apámmal elindultunk az iskolába. Mivel az iskola messze volt, bent Orosházán a városban, a Vörösmarty utcában. Modern buszos helyi járatról abban az időben senki sem álmodott, így oda kerékpárral mentünk, én a vázon kaptam helyet. Betűvető tanítóm Kálnoky Kiss Dániel volt. Akkor még használtunk palatáblát, palavesszőt, de volt füzet is. Most felnőtt fejjel úgy érzem, Kálnoky tanító úr jó munkát végzett, hiszen a betűvetés már nem esik nehezemre. Az iskola számomra az első időben igen idegen volt. Nehéz volt megszokni a rendet, szünetekben nem mertem az udvar közepére kimenni, mindig féltem, hogy a nagyobb gyerekek elsodornak. Volt is ebben valami, mert azok olyan rosszak voltak, mint az ördögök. Az első év rendben le is zajlott, az értesítőt is megkaptuk, de a második osztály már nehezen indult, 1944-et írtunk. Reggel, amikor beértünk az iskolába, alig kezdődött el a tanítás, a rádió már is harsogta: - Légiriadó! Légiriadó! Baja, Bácska berepülés! Csengettek és azonnal hazaküldtek mindenkit. Sajnos ez így ment ebben az évben, aztán évvégén az értesítőbe az a beírás került: - „A sok hiányzás miatt nem osztályozható, évismétlő!” A születés körüli gubanc, meg a háború okozta riadók pontosan két évembe kerültek. Annyiból volt hasznomra, hogy ezt követően mindig én voltam a rangidős, az úgynevezett tapasztaltabb, így minősített formában.

Gombócok és a katonák

A második világháborút nyolc-tíz éves gyerekfejjel Orosházán éltem át. Még ma is sok-sok epizód, élmény kereng a fejemben, melyből most egyet közreadok. Tudvalevő, apám kovácsmesterségét felhagyva, vasutasként kereste kenyerét, nagyon sokat volt szolgálatban. Olyannak tűnt ez, mintha ő is katona lenne, így is minősítették, ezért nem kellett frontszolgálatra bevonulnia. Szerencsésen megúsza egy Keletre, Oroszországba, esetleg Szibériába invitáló, életet is kockáztató „kiküldetést”. Ez az időszak, most, hogy visszaemlékszem, eléggé zavaros volt. Olyan összevisszaságban kavartak az események. Soha nem lehetett tudni, hogy a front most éppen keleti irányba húzódik, vagy nyugatra tolódik. Azt éltem át, hogy a szomszéd Mikes utcában, egy házban egyszer német katonák voltak elkvártélyozva, máskor magyar katonák táboroztak. Egyszer egy napra román katonák hadtápjá, a konyha verte fel táborát itt. Mi gyerekek kíváncsian ólálkodtunk a ház körül, mert napjaink többségét utcai csavargással töltöttük, az illatok is ide vonzottak. Azt láttuk, hogy egy hosszú asztalon, melyet kitétek az udvarra, négy katona feltúrt ingújbán formálta a lekváros gombócokat, az ötödik pedig egy nagy üstben főzte és szűrte, rakosgatta. Mi csak néztük, nagyokat nyeltünk és ábrándoztunk, jó lenne enni belőle. Aztán nem is jártunk rosszul, mert aznap a szakács nekünk gyerekeknek is adott egy nagyobb tálba. Volt benne vagy húsz gombóc, az ízére még

ma is emlékszem. Hatan voltunk egy csapatban, de úgy emlékszem, igazságosan osztottuk el a húsz gombócot, de pontosan hogyan, azt már nem tudom. Nem volt veszekedés, ma is jó érzés erre visszaemlékezni. Aztán vonult a front nyugati irányba. Többször bombázták a várost, egy nagyobb bomba eltalálta a vasútállomáson a földbe leásott olajtartályt. A fekete füst napokon keresztül keringett a város felett, még a szél sem akarta elfújni. Máig, hatvanöt év után sem tudtam az emlékezetemből kitörölni.

Csúzli és légpuska

Öcsémnek és a Bass gyereknek úgy nyolcévesen már csúzlija volt. Ez abban az időben, úgy a második világháború idején már Orosházán is, szülővárosomban nagy kincsnek számított. Minőségében volt csak különbség, ugyanis apám a Csorvási úton volt kovácsmester, neki kerékpárja volt, így a csúzli gumija is jó piros színű biciklibelsőből készült. Öcsém elég jól tudott vele lőni, mondhatjuk úgy, hogy tíz lövésből öt biztosan talált. Ellenben a Bass gyereknek, anyjának a Szarvasi út sarkán volt vegyes boltja, neki autó belsőből készült a csúzli gumija. Akkor még az autók olyan gumival gurultak, melynek volt belsője, de hol van az már? Szóval, jóval erősebb volt és a Bass srác igen jól is lőtt, persze sokat gyakorolt. Nála tíz lövésből nyolc biztos találatot mutatott. Azzal szórakoztak esténként, hogy a házak utcai ereszei alá behúzódo verebeket lövöldözték ki. A környék macskái jól jártak, mert ilyenkor igazi lakoma kísért a két fiú esti portyáját. Történt aztán egyszer, hogy apám valahonnan egy légpuskát hozott haza. Öcsém örült az új szerzeménynek, majd a következő este kicsit fitogtatva újdonsült fegyverét, a Bass gyerekkel portyázásra indult. A puskával előtte gyakorolt, a nagykapura kifüggesztett papírra céltáblát rajzoltunk, és pár órai lövöldözés után, kitapasztalva a fegyver úgymond hordási irányát, könnyen a tízes körbe talált. El is indultak, öcsém a légpuskával, a Bass gyerek pedig a csúzlival. Azonban észre lehetett venni, hogy irigykedve nézi a hosszú csövű fegyvert, meg csodálkozott, hogy öcsém minden lövése biztos találat volt. A portyázás vége felé öcsém felkínálta a légpuskát a Bass gyereknek, mondván nem olyan irigy ő. Széles mosollyal vette át, az első eresznél célzott, de nem talált. Aztán ezt a kísérletet még vagy négyszer sikertelenül megismételte. Bosszankodva visszaadta, zsebéből elővette csúzliját, és egy lövéssel kiszedte az eresz rejtekébe meghúzódo verebet. Csettintett a nyelvével, és azt mondta: - Ez az igazi!

A váltókezelő

A keresztapám, anyám bátyja is vasutas volt Orosházán. Közelebről, váltókezelő. Egy őrházban lakott, melyet a vasút, a MÁV biztosított alkalmazottjának. Ez az őrház az állomás Békéscsaba felé eső részén állt, mellette volt a kiserdő. Legalább is ezt akkor, amikor én gyerek voltam, így nevezték. Csodálkoztam is rajta miért ez a neve, ugyanis nem volt ott egyetlen fa sem. Legelő volt inkább. Keresztapámnak volt két tehene, mert ugye a vasút akkor gondoskodó volt, tehénistálló is tartozott az őrházhoz. Ez a két tehén – Riska és Maris – eléggé jól nevelt tehének voltak, mármint a keresztapám által, mert a reggeli fejés után kicsapták őket a kiserdőbe, és amíg este névről nem szólították őket, addig legelésztek. Délidőben lefeküdtek, és csendesen kérődztek. Örölték a lelegelt, majd felböfögött friss füvet, aztán pedig hálából igazi tejet adtak. Az őrháztól nem messze volt egy kis téglából épített bódé. Ez volt a váltókezelői lak. Volt rajta egy ajtó és jobbra-balra a sínekkel párhuzamosan egy-egy ablak. Ez azért szükségeltetett, mert így a benti váltókezelő figyelemmel tudta kísérni a kinti mozgásokat. Ahhoz meg az ablak volt a képernyő, a bakter szeme meg a kamera. Nem volt nagyobb három négyzetméternél. Egy asztal, egy kályha, mert ez nagyon fontos volt, meg két szék volt benne csak. A kályha azért volt nélkülözhetetlen, mert a zord hidegbe is ki kellett menni a váltót állítani és a jégcsappá dermedt vasutas így jutott egy kis meleghez. Egyszerre két vasutas volt szolgálatban, ők voltak a váltók kezelői. Ugyanis abban az időben nem volt biztosító berendezés, automatizálás, mindent kézzel kezeltek. Az egyik vasutas a bódében tartózkodott és vette a telefonokat, melyet az állomás épületéből a forgalmista mondott. A másik kint poroszkált a váltók között, és amikor kikiabálták, hogy: - A csabai a háromra bejár! – ment, és állította a váltókat, hogy a vonat tényleg a harmadik vágányra fusson be. A szolgálat 12 óra, majd 24 óra, szabad volt.

Aztán ebben voltak fordulók, hogy ne csak nappal, de éjjel is teljesítsenek szolgálatot. Mert akkoriban még éjjel is közlekedtek vonatok, igaz többnyire tehervonatok, de volt forgalom. Ezek az éjszakai vonatok pedig meg voltak rakva mindenféle jóval. Az árúk szállításában akkoriban a vasút volt a nagygazda, kamiont csak a külföldön járt hazánkfia láthatott, ha egyáltalán figyelt erre. A vasúti szarkák azonban már akkor is meg-megdézsmálták a vagonokat. Keresztapámat, ugyan nem szabad ilyet mondani, a faanyagok érdekelték. Eredeti szakmája asztalos volt, és szabadidejében az órház pincéjében felállított gyalupad mellett, most úgy mondanánk, hogy hobyból, konyhabútorokat készített. Ez állt az akkori ízlésnek megfelelően egy konyhaszekrényből, egy asztalból és két hokedliből. Szépen összeállított, gyalult, festett bútor volt, melyet aztán a vásárban pénzzé tett. Időnként, pénz nélküli, csereeszközként is használták. Barterben disznót, birkát, tyúkot hozott haza érte. Ilyen volt ez a félig kötött, félig szabad vasutas élet. Egyre figyeltünk mindig, hogy mikor merről füttyül a mozdony, mert ez a füttyszó, mint az óra mutatója határozta meg a nap különböző szakaszait egymástól.

B. TÓTH KLÁRA

Kisoroszi népi hiedelmek

A hajdani kis halászfalu a Szentendrei-sziget északi végén fekszik. Az első írásos emlék 1394-ből származik, ekkor Oroz falu volt a neve, (Oroz a régi magyar nyelvhasználatban ajtónállót is jelentett.) de már a rómaiak idejében is lakott terület volt. Lakossága az évszázadok során meglehetősen etnikai keveredést mutat.

Könyves Kálmán ruszinokat (ruténeket) telepített ide az 1100-as években. Mátyás király is idetelepítette le ajtónállóit a XV. században, a XIV. századtól a Kalászi család birtokához tartozott a falu. A legközelebbi népességi változást az ellenreformáció hozta a XVII. században. Nagyoroszi földesura katolizált, ezért a "Cuius regio, eius religio" törvénye alapján az egész falu katolikussá vált. Ebbe nem törődött bele a református prédikátor, és megmaradt híveivel ide menekült. Oroz falunak ekkor nem volt földesura, csak a XVIII. századtól lett a Visegrádi Korona Uradalom birtoka. A nagyorosziak beköltözése óta viseli a Kis-Oroszi (később Kisoroszi) nevet.

A falu népe elszigetelten élt egészen a XX. század közepéig. Tildy Zoltán, tótfalusi származású miniszterelnök építtetett hidat Tahi és Tótfalu között 1947-ben.

A falusiak egymás közt házasodtak, itt mindenki rokona mindenkinek. Ma is büszkék arra, hogy évszázadok óta nem volt földesuruk, saját földjükön dolgoztak, nem tartoztak senkinek elszámolással. Elszigeteltségük miatt népi hiedelemviláguk is sajátosan, a helyi adottságok szerint alakult ki.

A Nagy-Dunaágot homokos hegyek (valójában dombok) választják el a falutól. Alföld jellegű nagy legelő húzódik a dombok tövében, hosszan a Nagy-Duna mentén. A Verőcei-sziget vén fűzfái baljósan csillognak a víz tükrén. A falusiak nem szívesen járnak erre estefelé, azt beszélik, itt élnek a zöld lányok. A víz mélyéből emelkednek ki, ruhájuk hínár és moszat, áttetsző testük zöldes fénnel izzik, hosszú, selymes hínárhajuk lebeg a szélben. Ha férfi meglátja őket, nem tud szabadulni a tekintetüktől. Eszét veszve berohan a vízbe, és ők a mélybe rántják. De nem jár így mindenki: aki elmond értük hét Hiszekegyet, hét Miatyánkot, hét Üdvözlégyet, megmenekül.

Más változat szerint csak szilveszter éjszakáján jön elő a zöld lány. Ha az első ember, aki meglátja, elmondja ezeket az imákat, megszabadítja a lelket, és az végre meg tud halni, nem bolyong tovább. Ha megijed és elszalad, a különös jelenség eltűnik, és csak hét év múlva jöhet elő ismét. Antalics Kató néni szerint ezek elátkozott lányok, akiket csak imádságokkal lehet megváltani az átok alól. Ő is látott egyet fiatal lány korában, el is ájult rögtön, ez mentette meg az életét. Az öreg révház és a Verőcei-sziget közti partszakaszon jelent meg, amint azt Szaicz Rózsa néni is tanúsította.

A legelő, amit Nagyfalú-földnek neveznek, árterület. A hagyomány szerint itt volt a régi falu, az állandó árvízveszély miatt költöztek a sziget magasabban fekvő részére. Ennek azonban semmi szemmel látható nyoma nem maradt. Itt a talaj agyagos, míg a falu többi része homok. Régen lapos, ingoványos terület volt, a mocsárgáz nem tudott a föld belseje felé hatolni a tömör agyagréteg miatt, ezért kifelé távoztak, néha zöldeskék fény kíséretében lángra is lobbantak.

Ezt a jelenséget kombinálhatta össze a néphit a közismert vízi lényekkel.

Egész Európában elterjedt a vízi lényekben való hit. A szomszédos népek hitvilága erősen keveredett a miénkkel. A szláv és germán vízi lények jellemző öltözete a zöld ruha és vörös sipka.

A Balaton környéki néphit szerint haltestű lányok élnek, és gyönyörűen énekelnek, tőlük ered minden dal, ők vigyáznak a vízbe rejtett kincsekre. Aki sokáig a vízbe néz, azt lerántják

Szigetvári hit szerint a vízi lányok a jövődőt is kiéneklék. Ugyanezt tartják a fehér-oroszok.

A nagyszalontaiak szerint a vízi lányok szép arcúak, de kutya foguk van. A kimerített vízből egy kicsit

mindig visszaloccsantanak az ő számukra. Ehhez hasonló a "vízikirályné" és a "vízikisasszony" elképzelése az ukránoknál. Ez a fajta félig hal, félig lány, de ártalmasabb, mint a mi zöld lányunk. Az írástudó férfiak kihallgatták őket és leírták énekeiket. Ilyen értelemben kapcsolatba lehet hozni őket a források nimfáival, a görög múzsákkal.

A lappok "Sciennek" hívják a vízi szellemet. Meztelen lány, aki napsütésben kimerészkedik a sziklára, és szép hosszú haját fésülgeti. Ha megijeszítik, beugrik a vízbe, otthagyja fésűjét és hajának egy részét is.

Az orosz néphit "Russalkának" hívja őket. Ezek meztelen szűzlányok, kibontott zöld hajjal. Szépségükkel elbűvölik és magukhoz csalogatják a férfiakat és halálra csiklandozzák őket.

A szláv vízitündérek, a "Vilák" énekükkel megbűvölik a halandót, aztán elveszejtik.

Az osztyákok szerint a vízi szellemek vízbe fulladt emberek. Testük kékes, tele izzappal és hínárral.

A példákból kitűnik, hogy leginkább az orosz és osztyák hagyományok közelítik meg a miénket, tehát elképzelhető, hogy még a ruszinok hozták magukkal. Az imádsággal való megváltás azonban tipikus orosz elképzelés. A hetes szám ószövegségi számszimbólum, a teljességet fejezi ki.

Kisorosziban a Nagyfalu-földtől a Szentendrei-sziget vége felé haladva egyszerű kis barokk kápolnát találunk a XVIII. század elejéről. (Írásos emlék 1821-ben említi először) Szabályos dombon magasodik a kis falu fölé. Innen mindkét Dunaág jól látható. A rómaiak is kihasználták ezt az adottságot és őrtornyot építettek az egyre sűrűsödő barbár támadások miatt.

A rómaiaknak egyéb nyomuk is maradt. Az ún. Kőgeszteli sziget ma is járható kőgátja, ugyanott őrtorony maradvány és a Nagy-dunai rév melletti temető.

A nép azt tartja, hogy ennek a kápolnának a helyén állt valamikor Rezsnyik vára. A földesúr tisztességtelen úton jutott a vagyonához a rablóktól való félelmében elásta a kincset a vár kertjében, de mielőtt kiáshatta volna, váratlanul meghalt. Halála után sem volt nyugta: azóta is visszajár fekete lovon, fekete lobogó köpenyben, arc nélkül. Éjjel vágat keresztül a falun, keresi a kincset a domb oldalában. Ha friss ásonyomot látnak arra az öregasszonyok, tudják, ő járt itt megint. Egyesek azt állítják, hogy csak olyankor jön vissza, mikor történelmi sorsforduló, háború következik, látták 1848-ban, a Szabadságharc előtt, 1919-ben és utoljára az 1956-os forradalom előtt.

A Magyar Ifjúság című újság 1980-as számában találtam idevonatkozó adatot. 1931-ben két leszegényedett munkás akart itt ásni, keresték az elásott kincset, ami még élénken élt a köztudatban, de csak köveket találtak.

A Műemléki Topográfia I. kötetében ír Kisorosziról is: Az 1950-es években ásatás volt a kápolna-dombon, ahol valóban római erődítmény és egy középkori templom nyomaira bukkantak. Sajnos a teljes feltárással pénz hiányában nem került sor.

A Református Egyház Ráday Levéltárában őrzött idevonatkozó adataiból tudjuk, hogy a középkorban élt itt egy Ruzovjik nevű gróf. Ennek a népies torzulása lehet a Rezsnyik.

A magyar ember nehezen ejti ki az olyan idegen szavakat, ahol mássalhangzó-torlódás van.

Falubeli példák: a lengyel eredetű Sztankovszkit Tankóckinak, a Rakovszkit Rakóckinak egyszerűsítették, a sváb Angelmayer pedig Anglimárra magyarosították.

Ha szó kerül Rezsnyik mondájáról, a falu lakói azonnal előre bocsátják, hogy nem hisznek benne. Mégis olyan félelemmel teli bizonyossággal adják elő az éjféle lovas történetét, hogy rögtön a garabonciástól való évszázados félelem jut eszünkbe.

Néhány példa az ország különböző területeiről:

Baranya megyében a táltos lónak nincs állkapcsa. Ha táltos ember felül rá, odaviszi, ahol pénz van elásva.

Tardon a táltos hétéves korában elmegy próbára. Ha táltosfogait nem veszik el az idősebb táltosok, garabonciás lesz belőle. Sárkányon, vagy fekete lovon nyargal és vihart támaszt.

Nagyszalontán is azt mondják, hogy a táltos mestersége a vihar-tűz-és árvíz csinálás, láthatatlanná tevés, emberek megrontása.

A garabonciás diák szakadt köpenyben, táltos lovon nyargal és vihart hoz. Rezsnyiknél is emlegetik a lobogó fekete köpenyt, a vágató fekete paripát és a kincskeresést, a különbség annyi, hogy ő történelmi vihart hoz. A két jelenség közti párhuzam egyértelmű. A valóságos személy alakja keveredett a más vidékeken általánosan ismert garabonciás képzetével.

A harmadik monda a legfélelmetesebb. Pecsénka Lajosnétól, Szépold Rudolf, a "mozis" anyósától hallottam az 1960-as években, hogy akkor tör a falura az igazi veszedelem, ha jön a tüzes hordó. Nem lehet előle kitérni. Végiggurul az utcákon, nem lehet megállítani. Akit megcsap kénes tüze, magas láza lesz, hamarosan kiszárad, és belső lázban elég. A hordó nem a fizikai törvények szerint gurul, kiszámíthatatlan az útja. Amilyen gyorsan jön, olyan gyorsan távozik, maga után hagyva a halottakat. Pecsénka néni két évszámot emlegetett, amikor a tüzes hordó különösen sok áldozatot követelt: 1810 és 1831. A Kisoroszi Református Egyház Halotti anyakönyvében egyeztettem az évszámokat. 1809 december 12-től 1810 március 3-ig 20 református halt meg kolerajárványban. 1831 július 7-től szeptember 27-ig 18 áldozata volt. Tudnunk kell azt is, hogy a falu háromnegyed része katolikus volt. Pecsénka néni csak ezt a két évszámot emlegette, de 1815 január 27-től április 4-ig is volt 17 áldozata a kolerának. Az 1831-es járvány egész Felvidéken pusztított, ez is oka volt az 1831-es felvidéki parasztfelkelésnek.

A tüzes hordó tipikusan kisoroszi elképzelés, más vidék néprajzi hagyományában nem találtam meg. A tüzes kerék viszont sok helyen szerepel. Főleg a német népszokásokra jellemző, de elvétve hazánkban is előfordul. Szent Iván napi népszokásokról ír Bod Péter (1712-1769) református lelkész "A históriákra mutató magyar Lexikon" című könyvében: Ezen a napon tüzes kerekeket forgatnak. Ez azt jelenti, hogy amint a Nap végighalad a maga útján, úgy múljék el a baj az ő életükből is. Célja mindig a bajoktól való szabadulás. A szertartás módja mimetikus, a célt utánnézéssel akarja kieszközölni.

Jókai Mór leírása szerint úgy gyújtanak tüzet szentivánkor, hogy előhoznak egy fakereket, melynek küllői kilenc fajta fából készültek. Agyán áttolnak egy kőrifa rudat, ezt két szűz legény addig dörzsöli a kerék agyán, míg meg nem gyullad.

Jobbágyiban (Nógrád megye) a kerékre szalmát kötnek, meggyújtják, és végiggurítják a falun.

Szentivánban (Győr-Sopron megye) szintén szalmát és vesszőt kötnek egy taligakerékre, acéllal és kovával meggyújtják, és éjfélkor legurítják a temető dombjáról. Győr környékén a hagyomány szerint ott lángol fel az arany, ahol a tüzes kerék megáll. Ezen az éjszakán a földben elásott arany meggyullad, és a rozsdá kékes lánggal leég róla.

Görgényben azt tartják, hogy Dárius kincse ott van elásva, ahova Szent Iván napján a Nap első sugara esik.

A karinthiai szlovének is kerekeket gurítanak a dombról.

Hátszegen és Balázsfalván szintén megtalálható ez a hagyomány, de itt szólnak a harangok, miközben a kerék legurul a völgybe, és a cigányvajda kikiáltja a lányok és legények bűneit.

A mohácsi busójárás is megőrizte ezt a szokást: kocsi után kötött keréken, szalmán ülnek az ijesztő álarcos figurák, lábukat beakasztják a küllőkbe, és lendületükkel hajtják előre a kereket.

Körülöttük az utcán petárdákat durrogatnak, így haladnak végig a városon.

Ezek a példák már nem csak a baj elmúlását célozzák, mint az előbbieket, nem csak az a céljuk, hogy ne törjön el a lábuk, vagy ne kapjanak himlőt. Itt már észrevehető a kapcsolat a bűn és büntetés között, bár a mohácsi esetben ez csak játékos ijesztgetés.

A kisoroszi hagyományban a tüzes hordó tragikus eseményt idéz elő. A tüzes hordó, ill. a kerék és a bűnök kikiáltása közötti összefüggést az ószövetségi Ezékiel látomásában találtam meg.

A prófétát elküldi az Úr, hogy jövendölje meg Jeruzsálem pusztulását. (Ez 10:2, 9-3.)

A kerekek itt sem földi törvények szerint mennek, hanem úgy, ahogy a Szentlélek irányítja őket.

Parazsuk tüzet szór az engedetlen városra.

A kisoroszi nép Isten ítéletét láthatta a kolerajárványban, és egyben figyelmeztetést, hogy a halottak riasztó emléke intő példa legyen az életben maradottak számára.

Gyerekkoromban a boszorkányhistóriák még ott lebegtek a falu felett. Szabó néni a szomszédunkban lakott egy ütött-kopott, földpadlós házban. Ő járt hozzánk meszelni. Sokszor játszottunk Péterné unokáival, de Szabó néni szidott érte. Ő ugyanis saját szemével látta Péternét a villája pincéjében. Éjfél volt, nagy tölgyfaasztal körül ültek a macskák, középen maga Péterné szónokolt, macska képében. Ott volt Szabóné nászasszonya, Tóbiásné is a macskák között. Éjszakánként átváltozik, besurran az istállóba és megrontja a teheneket. Azok másnap véres tejet adnak. Ő persze Szabónét tartja boszorkánynak, mert ha látta őket a pincében, neki is ott kellett lennie a macskák között...

Ráczné mesélte, hogy ha a kecske véres tejet ad, megrontotta a boszorkány. Vargáné szerint ez ellen úgy szoktak védekezni, hogy a földes kamra aljába lyukat vájnak, tejet öntenek bele, karóval megdöfködik. A tej szagára odajön egy macska, azt jól elverik, amelyik öregasszony sántít másnap, az a boszorkány. Rácznétól tudom azt is, hogy sötétben miért nem járnak át a legelőn, pedig a révtől közelebb lenne a falu, mint a krumplicsüveg felé. Ha ropogást, csámcsogást hallani a legelő felől, tudható, hogy boszorkány legelteti ott láthatatlan teheneit. Jaj annak, aki megzavarja őket, annak másnapra megdöglök a tehene.

Boszorkány elleni védekezések más vidéken:

A rutének hagymával dörzsölik be a tehén tőgyét, hogy a boszorkány ne vegye el a tejet.

A huzulok nagy tüzet raknak Szent György nap előestéjén, az ajtófélfára gyeptéglát szögelnek, abba szúrják a virágvasárnap megszentelt ágakat.

Szabolcs-Szatmár megyében azt tartják, hogy Szent György nap éjszakáján viszik el a tehének tejét a boszorkányok. (Szent György nap a tavasz kezdete, április 24, ezen a napon hajtják ki először legelni az állatokat.) Ilyenkor körbehintik az istállót köleskásával, mert ha be akar menni a boszorkány, előbb a kölest szemenként fel kell szednie, és mire elkészül, megvirrad.

A Borsod megyei palócok hajnalban lepedőt húznak végig a mezőn, otthon kicsavarják belőle a harmatot, pogácsát gyúrnak belőle és megetetik a tehénnel.

Az upponyiak meztelenül húzzák végig a vásznat a mezőn, és közben mondogatják: “szedek is, hagyok is.”

A kecskeméti juhászok a vetésre terítik a lepedőt, és azt mondják: “szedem, szedem mindennek felét.” Ezzel azt akarják elérni, hogy sok teje legyen az állatnak és bő legyen a termés.

Kaposvár környékén a boszorkányok “bűvös kört” alkotnak, férfiak is lehetnek közöttük. Staub Simonné kaposvári ápolónőnek mesélte egy férfi betege, hogy ő is ilyen bűvös körbe tartozott, de nem mert beszélni róla, mert megfenyegették, miután kivált közülük. Egyszer meg is akarták verni, de ő tudta, hogy kell védekezni ellenük. Leguggolt, keresztbe tette kezeit és lábait, mire rémülten elfutottak. A kereszt itt az isteni hatalmat jelenti, aki győzedelmeskedik a gonosz felett.

A példák azt mutatják, hogy a rontás elleni védekezés a kisoroszi hagyományok szerint teljesen eltér a többitől. Ezt is a falu elszigeteltségével lehet magyarázni. A tehén teje és a harmat bűvös kapcsolatban van egymással. Roheim Géza magyarázata szerint az anyatej és a megrontott tehéntej között összefüggés van.

A boszorkány Szent György napján veszi el a tehén tejét, amikor a kisbárányt elválasztják az anyjától. A gyerekek kétszer okoz traumát az anya: egyszer, mikor megszületik, elválk a testétől, másodszer az elválasztás idején. Mikor az anya elveszi azt, ami a gyerek számára legfontosabb, hasonlít a boszorkányhoz, aki elveszi a tehén tejét, ami a gazdának a legfontosabb.

A rontás elleni védekezés sok helyen kapcsolatban van a vallással. A Kisoroszi babonákban azonban nyoma sincs vallási elemeknek, érintetlenül maradt ránk a szigetlakó emberek ősi hiedelemvilága.

HÖRÖMPŐ GERGELY

Gyerekkori vasárnapok

Vasárnap nem kellett iskolába menni,
ilyenkor a napfény is színesebb volt.
Valahol mozdony fűtyült, biztosan
nagy, hétköznapi terheket tolt.
Kirándulóknak örömeivel
visszhangzott a hegyek között,
és minden kis domb vasárnapra
kékebb ruhába öltözött.
Mikor az őszi szél legurítja
keskeny, lejtős utcákon a nyarat,
a folyó viszi el az évszakot
- de a vasárnap megmarad.
És bármilyen zavaros színű
vizet habzik majd a Duna,
vasárnap mindig hoz süteményt
a gyermekarcú nagyapa.

VÉGH TAMÁS

Nézőpontok

Idejön kintről,
Mi nézzük *bentről*.
Neki itt minden olcsóbb,
Az áru is, az élet is,
Mint nekünk, *bentieknek*.
Semmi nem az, aminek látszik
Odakintről.

Mementó

/Rákos, vasútállomás/

Néhány rozsdás vagon, szétmálló motorvonat,
Elhagyott műhelyek, szolgálati épületek,
Kísértetkastélyai az odavetett régi szorgalomnak.
Elkondult harangszó leng a holtvágányok
Örökzöldjei felett, néma sikoly,
Harctalan feladott munkáséveinkért.

Kőbánya felé, a síneken túl, dróttalan
Kerítésoszlopok mögött, az alig-erdő szélén
Pár csavargómenedék, rozzant viskó
A város belső peremén, partvonalon túl is
Megőrzött méltóságmaradék
Kutyák fekszenek a földhányásokon,
Macskák korhadó padokon,
Az ösvényen, zöld kezeslábásban,
Vézna asszony igyekszik „hazafelé”.
Kopott szatyrában a mai betevő,
S vékony csíkban füstöl egy kémény.

H. TÚRI KLÁRA

Túnt korok vadásza

Való?...álom? - Ünnepe?...nem ünnepe?

- elmúlt napoknak múlt-jegelte
hősét rejti, vagy mérhetetlen
amnéziáját a végtelen Úrnek

...Őrzi jég hátán a szkíta csillag? -
Nyolc ággal zárt tetovált jele
édes érzettel hevít s hűlt hege
évmilliók titkával izgat:

Fény és teremtés, Szív és ének,
harcok férfija, asszonyi magány;
születés, halál s ezer talány
nyilazója fáradt szívemnek. -

- Íme, az Alpok jégvadásza...
célzott nyilával történelmet ad:
ég-népe él, s hármashegyén a Nap
vadászmezeit mindörökre járja.

- Korok míg jönnek, ezredévek
mennek...

- hun-magyar váll, rajt' szkíta ábra -
egy töretlen hős túlélő varázsa:
új élet záloga s új győzelemnek.

ELBERT ANITA

A javítás javítása

Mint fehér fátyol, borul
Rám a világ, könnyruhába
Öltöztetve megfáradt, öreg
Tagjaimat, s a teremtő Nap
Horizontjára állok, itt
Pihenem ki magamat.
Nem elég a 24 óra, mégis
Néha az óra földbe lábad, s
Megáll. Ez a sikolynyi
Szünet: a jelenvalóság.
Házépítés folyik rendre
A szomszédban, hol
Tetőre építik az alapot.
Házépítés javítása:
Lebontják az alapot.
A javítás javítása:
Lyavítás. Nem szövegben,
De emberi lelkekben
Folyvást felülírás
A tévedés. Bűnt kihúzza
Semmi, felülírja erény.
Locsog a felszín, hallgat
A mély. Elhagytam már
Árnyékomat. Feltámadtam
Hamvaim közül, s tudva,
Hibázik az ember, az élet
Könyvében átjavítottam
Éveimet, s e javítást újra
Átjavítottam, így élhetek
Örökre, gondtalan verseim
Betűinek sodrásában.

~~ház~~ ’! (javítás) ’! javítása

KOVÁCS T. ISTVÁN

KÜLÖNLEGES OLVASMÁNYAIM

Tolnai Világlapja

A múlt század első felében jelent meg az a nevezetes, képes hetilap, melyben a gyermektől a legidősebb felnőttségig, bárki megtalálhatta a maga nézni és olvasnivalóját. A minden ember számára közérthető stílusban íródott Tolnai Világlapjának népszerűségét ma, akár egy nagy nézettségű tv-stúdió rangjához hasonlíthatnám. Tolnai Simonról, a lap alapító tulajdonosáról azt írja a Magyar Életrajzi Lexikon, hogy 1868 március 26-án Nagyváradon született, és 1944 végén halt meg a Mauthausen-i koncentrációs táborban. Tolnai 1912-ben nyomdavállalatot is alapított. Világtörténelmet, lexikont, színházi hetilapot, divatlapot, tudományos munkákat adott ki. Magyarország német megszállása után a Gestapo deportálta. A magyar kormány ekkor átvette a vállalatot, és a Magyar Népművelők Társaságának adta.

Az igen olvasmányos képes újság emléke örök időkre megmaradt bennem, pedig nagyon ifjú kis emberke voltam, amikor a lapjait forgattam. A háború után pedig többé nem találkozhattam a magyar sajtótörténet egyik legértékesebb kiadványával. Legalábbis 1989-ig, amikor Pesten egy újságos pavilon előtt meg nem pillantottam a Rapcsányi László által válogatott gyűjteményes kiadást, amire azonnal lecsaptam, s akkori áron 20 forintért meg is vásárolhattam. Ezt a kincset, amelybe oly sokszor belelapozok, s a magam számára akár tankönyvnek is tekinthetnék, a Népszava Kiadó Vállalat nyomdájában készítették, az Idegenforgalmi Propaganda és Kiadó Vállalat adta ki, Moldován Tamás szerkesztette, a művészeti szerkesztő Jordán Katalin volt. A kiadvány tartalmát válogatta és a bevezető tanulmányt Rapcsányi László írta.

Harmadik kiadás volt már, bizonyára a népszerűsége miatt, amihez hozzájuthattam, tartalmában sok, addig nem ismert tényekkel együtt.

Rapcsányi kereste fel még 1984-ben párizsi lakásában Tolnai akkor még élő fiát, Torday-Tolnai Sándort, aki szívesen fogadta és rendelkezésére bocsátotta édesapja naplóját. Ebből tudható az, amit a neves újságíró megírt a gyűjtemény előszavában, hogy Tolnai Simon egy hatgyermekes, anyagilag csődbe jutott család gyermekeként vágott neki a nagyvilágnak. Apja neki már csak egy kályhacsövet tudott adni, hogy azt kísérelje meg eladni a nagyváradia piacon, s próbáljon elindulni az életben.

Hosszú lehet az a történet, ami szerint odáig jutott, hogy különféle lapokat adhatott ki, s végül eljutott főműve megalkotásáig. Két évig járta a országot, és gyűjtötte az előfizetőket. Újságot tervezett, amely a legváltozatosabb képekben ismertette a hét eseményeit itthon és a világban. Volt abban szépirodalom, ismeretterjesztés, háztartásvezetés, humor, vicc, karikatúra, gyermekeknek való olvasmány, novella, melynek szerzői között találhatjuk sok mással együtt Bródy Sándort, Heltai Jenőt, Kartinthy Frigyest, Krúdy Gyulát, Márai Sándort és Somlyó Zoltánt is.

Tolnai lapja nem politizált, de tényszerűen mindent közölt. A legtöbbet képekben és röviden, tömören, lényegre törően fogalmazva, a képek alatt-mellett szóban is. Csak a nagyon fontos eseményekről tudósított olykor két-három oldalon. Mondhatni, világtörténelmet tudósított képekben és írásban.

Csupán bemutatás végett érdemes ide egy kis példatárat szerkeszteni az 1901-től-1944-ig megjelenő orgánium tartalmából, a Rapcsányi László által összeállított gyűjtemény alapján.

1901.

„Munkanélküliek harca”, teljes oldal Zóla haláláról, Képes tudósítás Ferenc József Gödöllőről Budapestre érkezéséről, Gróf Tisza István és Rakovszky István gróf országgyűlési képviselők párbajáról.

1903.

Képes riport Péter szerb király trónra lépéséről, Dankó Pista haláláról.

1904.

Jókai halála. Bródy Sándor írta a nekrológot.

1905.

Képes tudósítás a sztrájkoló vas és fémmunkásokról.

Ebben az évben készült el a Svájcot és Olaszországot összekötő Symplon alagút. A képeken műszaki vezetők fotói, vízbetöréstől menekülő munkások.

Kép és cikk az 1905-i orosz forradalomról.

1906.

Képes tudósítás II.Rákóczi Ferenc hamvainak hazahozataláról.

1907.

Wright Wilbur amerikai léghajós különös formájú repülőgépet látjuk. Találmányával Párizs közelében 6 kilométer légiutat tett meg.

1910. képei.

Női tüntetés a választójogért, vízre bocsátják a Zrínyi hadihajót. Hossza 131, szélessége 24 méter. Tonnatartalom 14457. Gépei 20 ezer lóerősek. Legénysége 816 fő.

1911.

Régi szép idők-sóhajtók olvasás közben. A magyar labdarúgó válogatott 9:0-ra győzte le Svájc válogatott csapatát.

Váci esemény. Fábrián Ferenc fegyőrt orvul meggyilkolta egy Oláh Farkas nevű fejec.

1912.

A Népszavát, a szociáldemokraták lapját radikális hangja miatt állandóan üldözi a kormány. Kép az újság fejlapjáról és munkatársairól.

1914.

Halálos merénylet Sarajevóban Ferenc Ferdinánd trónörökös és felesége ellen. Tüntető a pesti utcán. Éljen a háború! Katonák az olasz fronton. Nemsokára 3300 nevet tartalmazó veszteséglista teljes oldalon.

1915.

Háborús képek. Hadifoglyok táblaképei. Járnai tanuló, lábukat vesztett katonák sora. Mennek a harangok. Ágyút öntenek belőlük.

1916. november 21.

Gyászkeretben az elhunyt Ferenc József képe. Hosszú sorok a hadikölcsön jegyzése miatt, egy pénzügyi elött.

1917.

Lenin és Trockij egymás mellett. Az oroszok hivatalosan megkezdik velünk a béketárgyalásokat. Zöld asztal helyett a fronton, a véres, sáros harcmezőn. Gróf Apponyi Albert beszédet mondott a Parlamentben. Kiemelte, hogy 3 millió katonát küldtünk a harctérre. Megrögtta azt, hogy a katona feleségétől megvonják a hadiségelyt, amikor a férje elesik a harctéren.

1918.

Képsorok az őszirózsás forradalomról. Hazatérő frontkatonák. Károlyi Mihály földet oszt a saját birtokán.

1919.

Tanácsköztársaság. Cseh katonák a komáromi híd egyik, magyar katonák a másik végén.

1920.

Tiltakozás a békeszerződés ellen. Horthy fővezér szemlét tart a hadsereg csapatai előtt.

1926.

Itt az új fizető eszköz, a koronát leváltó pengő.

A német képviselőválasztáson nagy többséget kaptak a nemzeti szocialisták.

1931.

Endrész György és Magyar Sándor megszerezte az óceánrepülés kék szalagját. Zászlót bontott a Független Kisgazda és Földmunkás Párt. Hírek a biatorbágyi vasúti merényletről.

1933.

Göbbels német birodalmi miniszter a zsidók bojkottjáról beszél. Zavargások és könyvégetés. Ég a német parlament. Gödöllőn Horthy Miklós kormányzó Lord Baden Powell, a világ főcserkésze társaságában megnyitja a IV. Világdzsemborit.

1934.

A hosszú kések éjszakája Németországban. Itthon meghalt Móra Ferenc. Ebben az évben cirill betűs szalagfeliratokkal még traktorokat exportáltunk a Szovjetunióba.

1937.

Palesztinában véres harcok folynak palesztinok és zsidók között.- Ma sincs vége.-

Angliában 35 millió gázálcot osztottak ki a lakosságnak.

1939. Talpig vasban. A németek felvonultak Franciaország határához. Megtámadták Lengyelországot. Moszkvai kézfogás. Sztálin és Ribbentrop aláírja a megemeltámadási szerződést.

1940.

Németek Franciaországban, Belgiumban, háború Finnországban . Horthy Miklós és gróf Teleki Pál miniszterelnök Kolozsváron. Lelkes tömeg fogadja őket. Csatlakozunk a háromhatalmi egyezményhez.

1941.

December 12-én aláírták a magyar –jugoszláv barátsági szerződést. Ezt hamarosan megszegték. Kép az öngyilkos gróf Teleki Pál temetéséről.

1942.

Móricz Zsigmond temetése.

1943.

Németek Róma határában: Olaszország fegyverszünetet kért és kapott az angoloktól. Élelmiszerrazzia a magyar vasútállomásokon.

1944.

Dr. Szent-Györgyi Albert újabb kutatásairól tart előadást a rádióban. Bombázások. Angol repülőgép roncsai a Balatonban. Szabó Pál író, lakodalom-keresztelő- bölcső című regényét 3000 pengő díjjal tüntette ki a Magyar Irodalompartoló Társaság. Háborús képek. Június 6-án megkezdődött a normandiai partraszállás.

1944 június 24. 46. évfolyam 25. szám. Közlemény

„A világlap eddigi felelős szerkesztője, Havas Antal Zsigmond kivált a lap kötelékéből és mostani számunktól kezdve Koréh Ferenc, az ismert erdélyi újságíró jegyzi a lapot.”

Az utolsó oldalon:

Tudnivalók a háborús háztartásról.

Hideg ellen újságpapírt. Konyhai tanácsok riasztás esetére. Milyen ennivalót vigyünk az óvóhelyre? Finom óvóhely sütemények.

Figyelmünkre érdemes olvasmány a Tolnai Világlapja, amely feltehetőleg megtalálható még idősebb emberek otthonában, régi antikvár könyvesboltokban, el nem kelt könyvek raktáraiban, nagyobb könyvtárakban, levéltárakban. Megéri felkutatni.

SZÁVAI ATTILA

Ólmeleg, tárkony, elvanság

2012.01.08.

Mert néha jó kinyitni az ólajtót, kiengedni a füledt, de békés, a megszokott ólmeleget, kinézni eddigi életedből, kidugni orrod egy nagyobb ól szagába, amin újabb ajtó van valahol, de egyelőre nem foglalkozol ezzel, csak az új ól szaggal, rácsodálkozol minden szalmaszállra, minden szőrcomóra, saját szőrcomódra is. Jé.

Aztán megkeresni az ól falait. Ez a legizgalmasabb. Nem kézzel persze, hanem a, mondjuk így: belső kezeggel, amivel amúgy is szereted összetaperolni a világot. Összefogdosni. Tudod te is. Hiszen te is teszel fel magadban kérdéseket, ha szavakkal nem is fogalmazod meg azokat. Csak érzed elmédben a pillanatnyi ürességet, amit meg kellene tölteni a megfelelő tartalommal. Bennem is felmerültek már így kérdések. Aztán valahogy mindig megteltek tartalommal, nevezzük így: igazsággal. Idő kérdése. Mert van, mikor úgy tűnik, megfelelő a tartalom, de aztán kiderül, hogy tévedés, nem illeszkedik pontosan a válasz. Nem tölti ki pontosan a kérdés keltette űrt. Ebből rengeteget lehet tanulni. Három rossz válasz után megtelelni a helyes választ – rengeteg tapasztalathoz juttat. Ezekkel a tapasztalatokkal felvértezve egyre könnyebben találhatjuk meg a helyes válaszokat. De, hogy mikre? Hát ezt már ti tudjátok. Mindenki más és más kérdések fogalmazódnak meg.

Van, amikor a kérdés talál meg téged. Hogy a kérdésre te magad vagy a válasz. Keletkezik egy üresség a világban, amit csak te tudsz megtölteni, csak te lehetsz a tökéletes igazsága annak a kérdésnek. Mi ez a kérdés? Lehet, hogy csak annyi: milyen egy jó zenész? Például. Vagy milyen egy jó buszsofőr? Vagy, hogy egy paprikás krumplit hogyan kell befűszerezni délután egykor Rétságon, az Orgona köz 2.-ben. Felmerült egy üresség a világban és az a fűszerezés tölti meg, amint megvalósult. Vagy éppen egy lány fejtartása, mikor valami szépet lát, ez is egy tartalom, egy válasz. Mert ezek mind egyszerűek és megismételhetetlenek. A világ olyan, hogy tele van nagyon jó, nagyon pontos kérdésekkel. Amiket aztán meg is válaszol. Van, mikor mi személyesen segítünk ebben. Ez jó érzésekkel tölti el az óllakót. Ez egy nagyon megtisztelő lehetőség. Élni kell vele. Ha tudatosul ez, már az jó érzés. Hogy tehát kiszagolsz az ólból. Ez már egy válasz. Ez már egy tartalom, mely megtölt egy ürességet, nevezzük így, egy kérdést a világfolyásban.

Mert azért nem minden kétlábon járó képes arra az univerzumban: bekapcsolt hajszárítót mártani egy kislábas langyos mézbe, hallgatni, ahogy dolgozik a gép. Majd elégedett arccal hátradőlni a konyhaszéken.

És ott vannak persze a fontos kérdések is. Az értékesebbek.

Megfőzni, vagy ne is, legyünk kicsit emelkedettek: megfogalmazni egy jó paprikás krumplit. ...nagy dolog ez. A végén egy kicsi tárkonyt lehet bele tenni, de csak a főzés utolsó fázisában, mert különben elvesznek az intenzív aromaanyagok. Tárkony. Ez is milyen szép szó.

8:36. Busszal Vác felé. Vasárnapi buszmeleg. A koszos ablakon át nézem a cserhádi kisvárost. A macskák mennek az utcán, majd megállnak. Úgy maradnak. Milyen lehet ez, menni és egyszer csak meghallani valamit a fejben, hogy állj. Most nem kell továbbmenni. Odafigytek a járdához, ötlené fel az elvontabb elmében. Odamenni, meglökní a macskát, hogy menjen már tovább, a macska meg térdben eltörne és leesne magáról.

Van az az okosság, hogy hétfőn még a fű se nő. Ez igaz. A januári vasárnap reggeleken meg megállnak a macskák. Ilyenek ezek. Megállnak és néznek előre. Mint aki valami nagyon érdekes rádióhírt hallgat. Néz és elvan. Elvanságát nagy élvezettel adja elő. Megszállottan. Látóteremben három macska áll, néz, mindhárom másik irányba. Valami festmény is lehetne: a három macska. Nagymamám minden macskáját Cilinek hívta, amennyire emlékszem. Vagy hallgattak a névre, vagy nem. Sokszor mi sem hallgatunk a megszólításra. Gyalogolsz, csinálod a saját kis történelmed, magánhíztóri, privát pleisztocén (igen, persze a saját kis történelmet fekvé is lehet csinálni, ha jól csinálod, egészen messzire mutat az eredmény), azt mondja valaki belülről, hogy „Ember..”, te meg mészt tovább az akciós felvágottak irányába, vagy éppen, ahová.

A buszban diszkózene szól. Elég hangosan. Techno. Odakint pár fokkal fagyponit felett. Miután elhagyjuk a völgyet, amiben a város fekszik és jobbra nézek, a Börzsöny vonulata látható. Tekintélyes. A felső területek havasak. Fehérlenek a faközök. Így, mintegy belátní az intim szférába. Egy jó nagy távcsővel biztosan láthatnánk a vadakat is, ahogy intézik a dolgokat odafent. Vagy a téli madarak. Húsz év múlva olyan lesz a gugli, hogy beírod Börzsöny és látod, közel. Közélebb hozod. Közélebb közel. Látsz egy szarvasbikát és rázummolsz. Bezummolsz a bal veséig és azt mondot, de jó kis vese ez itt. Szarvasvesefőzelék. Lehet, hogy most is van ilyen. Kitalálnak valamit, de a civilek általában azért jóval később tudják meg. A későbbi civil felhasználók. A tatárok vajon hány szekéroldal szüzet adtak volna egy Közép-Európát ábrázoló guglis térképért? Hagyjuk. A tatárbífstek mondjuk nem ilyen brutál, ha gusztustalan is kissé. Csúnya, de finom.

Itt, a Cserhát lankáin nyoma sincs a télnek. Itt-ott foltokban vannak gyengén behavazott területek. Mintha ideleenn szégyenlős volna az évszak. Amit a hegyekben két kézzel szórt, teljesen átadva magát önmagának, azt itt, kissé távolabb a különleges, biztonságos hegyektől, már bizonytalanul, leszegett fejfel hinti. Szemérmesen. Kislány, aki kommandós filmet néz, izzadt, füstös, félmeztelen katonákkal.

A buszsofőr, gondolom látván csekély számú utastársadalmát: kissé túlzott hangerővel nyomatja a technózenéjét. Volt egy zenei irányzat, ami nálunk a kilencvenes évek végétől lett szélesebb körben ismert. Az evolúciója az amerikai Detroitban indult jó tíz évvel korábban. Divat lett. Tucc-tucc-vucc-vucc és ezek alternatívái. Ezekből építkeznek felfelé. De, mint minden divat, ez is elfelejtődik, elfullad, vödör madártejbe dobott cigarettacsikk, szóval leváltódik, másik vödör, másik cigi csikk jön, hát saját természeténél fogva ez is elhalkult. Aztán vannak persze az úgymaradtak, akik rajta maradtak a szeren, nem tudják, nem akarják elengedni. (Villanyszerelő a kettőslétrán, miközben rázza az áram, mintha élvezné, de tudja, hogy igaziból nem sok értéke van számára a kettőhúsznak, szervezetének igazából egészen más jellegű energiára van szüksége. De azért mégis csak jó, mert bizsereg tőle a lélek.) És minél távolabb van a madártejbe fült csikk szisszenése, annál hangosabban hallgatják egyesek az idejétmúlt zenét. Egyre gyakrabban.

Techno. Fűtőértéke számomra nem sok. Nem hagyja az embert elaludni, ami fontos, például egy buszsofőr esetében. Utastársaim nagy része a busz hátsó traktusába ül, hogy ha beszélgetni támad (szottyán) kedvük, hallják egymás szavát. Elöl nemigen hallanak egymást. A sofőrt mindez láthatóan nem érdekli, ő ilyen, ez van. És tényleg. Lehet, hogy vannak, akinek ez nem tetszik, vannak, akik berendezkednek a túlélésre,

durva ez így, tehát a toleranciára, az elnézésre. Mert nem sokat tehetünk. Én meg nem is akarok. A leghátsó ülésorban ülök, a zene csak nyomokban jut el ide, belátni az utasteret, a kilátás se rossz, nézem az utasokat és a sofőr arcát a belső visszapillantó tükörben. Ahogy hunyorogva kissé bedől a kanyarokban.

Vác. Valamivel 9 óra után. Duna-part. A folyó közelében fagyos téli szél. A kacsák behúzott nyakkal úsznak, csak a legszükségesebb mozdulatokkal. Egy sirályraj ismeretlen erők parancsának engedelmeskedve szalalozik a szélben. Különös felhőként imbolyogva a levegőben. Egy újabb parancs oszlojt sűg a madaraknak, amik aztán szétrebbennek, ahányan vannak, annyi felé. Érdekes ez. És ez is egy kérdés. Jó lenne megismerni a tökéletes választ.

Az orrfakasztó hidegben is jól érezni a folyó illatát. Mélyre szívni, mélyre, egészen az utolsó sejtekig, és érezni, hogy jó. A szél, úgy alapvetően kellemetlen, sokszor bosszantó a legtöbb ember számára, összekuszálja a haját, ugye, befújja a gyereket a vízbe, kifújja az újságot a kézből, meg a kutyát, meg különben is befúj a ruha alá, brr, minek ez. Én ezzel kapcsolatban csendes állásponton vagyok, passzív pacifista pozíció: utálok, ha a pofámba fújja a tegnapi bulvárlapot, viszont a legtöbb szél a változást hozza, tehát kíváncsivá tesz. A kíváncsiság pedig figyelmet kíván, a figyelem meg nyugalmat. Itt is vagyunk. Meg persze ott van az is, hogy nézem a távoli Pilis finoman behavazott katedrálisát (porcukorral meghintett gőzmozdony), hogy de jó lenne ott lenni. De mivel onnan, abból az irányból fúj a szél és közben látom is a tiszta időben a hegyet: egy kicsit ott is vagyok, látom a hegyen sűrűn elszórt fákat, orrommal érzem a hegy illatát.

A kis komp a szél ellenére is vagány mozdulatokkal köt ki.

Távoli harangszó szilánkjait hozza a metsző, hideg szél. Fél bimmek, negyed bammok. Hallgatom, és közben szinte látom, ahogy húzza egy emberi test, két kézzel markolja a kötelet, ahogy lendületet ad a bronznak (vagy acélnak). Ahogy a harang, mintegy az emberi test meghosszabbításaként, a harangszó pedig, mint egy feljebbvaló tudatban való mély hit kicsengéseként ad jelt valami fontosról. Hogy az ember kapcsolatba akar lépni egy magasabb tudattal. Hogy céljait keresi a harangot lelkével is meghalló ember. Tudni akar jónak lenni. Mert vannak az alapból jók és vannak rosszak, de javíthatók, és vannak a rosszak, akikkel bármit csinálhatsz, fülükbe forró ólmot, forró vattacukrot, olvasztott tortabevonót, semmi eredmény, maximum még rosszabbak lesznek.

Háromnegyed óra elteltével arra gondolok, elég. Teljesen átfújta a hideg szél. Hogy mégis miért van értelme ezért Vácra jönnöm, hónapok óta? Vasárnap reggel felkelni és ideutazni? Hát pont ezért. Kicsit átadni magam a folyónak. Nagyon. Vannak gondolatok, ötletek, amik csak itt jutnak eszembe, csak itt tudatosulnak. Ilyenek ezek.

Hogy hideg van?! És akkor?! Fél-, egy órát ki lehet bírni, kell is. Meg amúgy sem tudsz ellenállni. Nagy dolog.

A folyóparti sétányon alig látni valakiket, gyér emberi forgalom. Biciklis horgászok, egy fiatal pap és én. Plusz persze a járulékos dolgok a sétány környékén, sirály, vadkacsa, kutya, kutyaugatás, motorfűrészhangja, a város zaja. Csupaszfák fészülik a kócos szeleket.

Itt a folyóparton, a város mellett tisztábban érezni magát a várost. Kicsit a pályaszéléről a meccset érzése. Ahogy lüktet. Szinte érezni a készülő ebédek illatát, egyszerre mindet. A templomba indulók előszobaöltözködéseit, fiatal lányok mosolyognak magukra az előszobatükörben, mert tudják, hogy jó ez így. Érezni, a kissrácok örömet, ahogy nyernek a számítógépes játékon, idősök újságlapozásait, a kutyaát, ahogy lusta mozdulatokkal levizeli az egyik lámpavasat a város főterén. Ugyanott a sült gesztenye forró illatát, az uszoda portását, ahogy hallgatja a vasárnapi sporthíreket. A belvárosi fák leheletnyi életfunkcióit, a Posta park apró kavicsainak roppanásait, ahogy babakocsit tolnak át azon, az éppen szakító fiatal pár utolsó összeölelkezését, az ebben a pillanatban feldübörgő 78 darab orgazmust, melltartók lógásait Ikeás széktámlákon, egy cédélejátszó kattogását, ahogy kiadja a Chopin lemezt. A frissen lerakott utcai járólapok helyezkedését, apró mozdulatait, ahogy szokják az utcát, ahogy belakják saját közeiket. A pályaudvar vonatzeját, a sínek távolba veszését. A cukrászdák édes illatát, a cigányasszony testszagát, ahogy az ártérről összeszedett uszadék fát tolja babakocsin. Hogy érzed és érted az egészet. És te is része vagy most ennek, amire azt mondják: Vác.

Érezi a vasárnapi ebédek illatát, mindet. Egyszerre mindet. Ez jó. Mert a vasárnapi ebéd máshogy készül, mint a kissé kapkodósabb hétköznapok ebédje. A jó vasárnapi ebédben érezni a vasárnapiságot, hogy nem kell korán kelni. Érezni, ahogy kissé lelassul az ember, felveszi a normális tempót, ami a normális lenne.

Egy kutya emésztése, mint az univerzum csodája.

Mielőtt visszaindulok a folyópartról a buszmegálló felé, még meglátom előttem az ismerős figurát és különös kutyaát. Ismert kép. Görnyedt középstermetű kutya görnyedt középstermetű gazdájával. Körülöttük meggörnyed a levegő. Szomorú hangulatot árasztanak. Rendszeresen feltűnik a páros belváros szerte. Az állat felmenői láthatóan igen vegyes genetikai örökséget hagytak rá, legalábbis külsőleg. Az egész állat teste olyan, mint egy régi szovjet vízmelegítő, ilyen hengeres, vagy milyen. Egy beszőrösödött hengeres vízmelegítő. Imbolyogva lépked. Ebben is hasonlít gazdájára.

De a kutyaát vizsgálva az jut eszembe, hogy valahol tényleg egyfajta vízmelegítőként is funkcionál, belelefetyel a hideg tócsába, majd felmelegíti a felvett vizet. Odavetett hideg csirkefejet. Aztán, ami nem kell, visszaadja, a többi beépül, felveszi az állat rezgéseit. Lámpavasra, folyópartra, ami jön. Így forognak a nagy dolgok körbe-körbe. Kutyaánkából aztán a kutyaság után más lesz (szalonnára nem sok esély), visszaadja az alkotórészeit, ahogy kell, felveszi egy nagyobb, komplexebb rendszer rezgéseit. Jönnek más lámpavasvizelők, más lámpavasak, stb.

Visszabuszozva Rétságra találokoztam régi osztálytársammal, G-vel. Jelenleg a váci Piarista Gimnáziumban tanít. Hazafelé indultunk, egy rövid szakaszon együtt szoktunk menni.

- Szoktál bort inni? Szereted a bort? - kérdezte.

- Összejövünk olykor. - mondtam

- Olvastad már Hamvas Béla „A bor filozófiáját”? - érdeklődött kíváncsi szemekkel.

- Nem, még nem érzem magam elég érettnak hozzá. - válaszoltam.

- Aha... - tünődött leszegett fejjel a járdát nézve.
- És te, szoktál bort inni? Szereted a bort? – törtem meg a csendes hazasétát.
- Áhh, én nem iszok, bort se, talán mert még nem vagyok elég érett hozzá. – mondta bólogatva, egymásra mosolyogtunk, majd kezét fogtunk és hazaindultunk.

És érezni, hogy jó

Január elseje. 2012.

Ezidáig, amíg visszaemlékszem, nyomasztó volt minden január elseje. Bizonytalanság volt benne, az újtól való tartás, bezárkózás, kialvatlanság, pezsgős fejfájás. A pezsgőtől másnap olyan a fejem, mint egy garázsba zárt bivalycsorda, ha közéjük vágsz egy marék petárdát.

A mostani évkezdő nap valamiért szakított ezzel a hagyománnyal. Reggel nyoma se volt a szilveszteri fáradalmaknak, jókedv, móka és kacagás, csúzlival az ég felé lőtt csúzli érzése, ami aztán egy újabbat lő ki az előző lendületéből táplálkozva. És, mikor azon töprengtem vajon milyen év elé nézek, nem éreztem szorongást, hanem csak annyit, hogy jó lesz. Hogy összejönnek a dolgok. Hogy úgy fognak alakulni. Folytatni ezeket a vasárnapi szövegeket, és ahogy lehet, befejezni a harmadik színdarabot, amit tavaly kezdtem el, az utolsó néhány hétben. Le van adva egy kötetnyi kézirat a Nap Kiadóhoz, nem látnak minőségi problémát, ha minden jól megy, lesz idén új könyv. Elsején reggel erőt éreztem az idei évben. Előre. Talán, mert vannak célok. Vannak kérdések, amik érdekelnek.

Mint böllér a disznótor előtt, mikor szétnéz az udvaron, ahogy érzi, látja, hogy megvan minden, ami kell, tehetség, segítség, éles, erős szerszámok, tapasztalat, tudás, csípős, hideg hajnal, pálinkaszag, Kossuth Rádió a búcsús kétkazettásból. Hajnaltájt. És ráadásul, mintegy az ügy betetőződéseként, lám: még disznó is van, ami érvényesítheti mindezeket, célt adhat ezeknek. Értelmet. Kötni össze, ami összetartozik.

Kilépve a lakásból: az utcán a szilveszteri éjszaka romjai, döglött petárdák, üres üvegek, eldobott maszk betaposva a hideg sárba. Szomorú látvány egy ilyen sáros maszk. Talán a nem rendeltetészerű pozíciója az, ami némi rossz érzetet hűz.

Nem hasznosul. Nem teljesedhet ki.

Valami más példa jut eszembe, másik párhuzam.

Mint egy telefonban lévő játékprogram, amivel, amíg a telefon létezik, sose fognak játszani. Van ebben valami feszültség. Hogy létrejött valami, ami sose érvényesülhet. Talán így van ez az emberekkel is, hétmilliárd csörgő, csörömpölő telefon, akikben ott van valami más lehetőség is, de sohase derül ki, hogy érdemes vele játszani. Hiába ölt bele energiát a program fejlesztője, kitervelője. Ott ül a sötétben egy életen át a lehetőség, várva, hogy érvényesülhessen. Sokszor nem, vagy alig sejlik fel a lehetőség. Sokszor sose derül ki. De amint felismeri a telefon gazdája a készülékben rejlő játékprogramot és játszani is kezd azzal, ünnep lehet. Könnyen nagy ünnep lehet.

Ilyen az eldobott maszk is, mely mindvégig arra vár, hogy felkerüljön egy arcra és így nyerje el célját, küldetését. Aztán betaposták a januári sárba a szomorú ünneplők. Szomorú ez. De, mivel a lehetőség mindvégig fennáll az érvényesülésre, amíg a maszk, maszk marad, hát nem zárhatjuk ki, hogy valami reggeli ember, aki felveszi a sárból a maszkot, hazaviszi és felteszi, mondjuk a fészkerben található műanyag kirakatbábu üres műanyagarcára. Így hasznosítva a maszkot. Hogy ebben az esetben a kirakatbábu lenne a maszkért, vagy fordítva, tehát, hogy melyik létezése szolgálná a másikat, azt nehéz eldönteni.

2012.01.02.

Vác. Az engem foglalkoztató nemzetközi nagyvállalat első munkanapja az újévben. Irodai íróasztalomon tavalyról félbehagyott ügyek, intéznivalók. Lassú a visszazökkenés. Gátfutás térdig malterban.

Munka után lemenni az esti Duna-partra, belélegezni a víz és a kövek illatát, megérinteni a vizet, érezni lüktetését, ahogy lökdösi tenyered. A félhomály ellenére belátni egészen mélyen a folyómederbe. A ködös estében nem látni, de érezni a közeli vadkacsákat, ahogy halkán hápogva megbeszélik a dolgokat, kivel mi van. Közlik magukat. Mint minden. És érezni, hogy jó.

Duna.

33 évig tartott, míg végül megtaláltuk egymást. 33 év, ami alatt tudtunk egymásról, de kerültük egymás társaságát. Éreztük egymás jelenlétét, de talán tudatosan nem mozdultunk egymás felé. Mindig is éreztem, hogy a folyóparti kövek, vagy maga a folyó sokkal több, mint amit addig tapasztaltam.

Elmerülni a tudatban, hogy vagy. És, hogy van a folyó. Állni a folyóparton, néhány centire a víztől és érezni annak minden erejét, vonzását. Egy szoros kapcsolatot, amit mindig is éreztél. Érezni a szoros kapcsolatot. Mint egy kérdésre a válasz. Hogy 33 évig kerested a kérdést. Vagy akármeddig. Nekem 33.

De valahogy most jött el az idő, hogy átéljem ezt. És most jött el az idő, hogy szeressem ezt az átélést.

Van otthon egy áttetsző, fehér, öreg üvegpalackom. Két vadkacsatollat tartok benne. Egy hím és egy

nőstény példány tollát. A hímé különlegesen szép színeket hord, a barna, a kék és a fémes szürke elegyét, a nősténnyé színeiben szerényebb. Bánkról valóak, néhány éve sok időt töltöttem a tóparton irodalommal. Egyszer csak hívott a környezet, a tó, a környező dombok, a Cserhát lankái, hogy menjek. Én meg mentem. Éreztem anno valami késztetést, hogy palackba tegyem a tollakat (már kezd derengeni, miért), majd az üveget a lakás egy jól látható, sokat használt pontján helyezzem el. A konyhát és a nagyszobát összekötő tálalónyílás egyik szélére került.

2012.01.01. estéjén újabb késztetést érezvén fehér gyertyát helyeztem az üveg szájába, amit aztán, ahogy kell, meggyújtottam. Az ilyen furcsa késztetésekre először nincs magyarázat. Felöltik benned és megteszed. Nem magyarázni kell ezeket, hanem megtenni. Megérezni, meg-, és átélni. Mert azt is gondolhattam volna már akkor, hogy ugyan mi fene szükségem lehet odahaza arra a két madártollra, amit a bánki tóparton találtam. Most már érzem, de még nem fogalmazom meg, még nem érett meg a pontos, maradék nélküli megfogalmazásra.

Mert minden ilyen magyarázat korlátozott. Korlátozza a nyelv, bármilyen színes is az. A megértés a meg-, és átérés mentes az emberi nyelv szabályrendszerétől. Megteszed és érzed, hogy jó. Magyarul már majdnem meg lehet fogalmazni.

Jó.

Hasonló ez az érzés egy nagyon régihez, amit sokszor megéltem. Ami aztán elmúlt az évekkel, ahogy gyerekként egyre több civilizációs hatás ért. Talán a tízes éveim elejétől hagytam el egy nagyon érdekes érzést, ami váratlanul tört rám, rendszertelen időközönként. Utólag talán érdekes lett volna rögzíteni bizonyos, az élményhez köthető adatokat, mint dátum, napszak, helyszín, környezet, hangulat. Nem tudom mekkora befolyással volt az éppen érezhető, érzékelhető környezet. Valószínűleg igen, mert, ahogy az ember hatással van a környezetére, úgy a környezet is hatással van az emberre.

Létélmény. Ez áll a legközelebb ahhoz, amit néhány pillanatig éreztem, akármilyen helyszínen, akármilyen napszakban. Egyszer csak váratlanul rád tör egy nagyon kellemes, nagyon pozitív érzet, eláraszt, átjárja minden sejtet, mintha fényt éreznél magadban, néhány pillanatig azt érzed, hogy tudsz mindent, hogy érted a világot, a világot mozgató folyamatokat.

Aztán, ahogy jött, hamar el is múlt. Ilyenkor mindig szomorú voltam egy kicsit. Az egyik ilyen esetre tisztán emlékszem. Péntek délután, délutáni rajzfilmvetítés a rétsági művház mozitermében, alsó tagozatosokként néztünk valami szovjet, vagy milyet, szláv rajzfilmet. Én kicsit untam és arra gondoltam közben, hogy milyen jó lesz a másnap reggel. Hogy szombat reggel megint arra ébredek: a konyhából pirítós illata száll, reggeli után pedig anyuékkal átmegyünk Nőtincsre a nagymamához. Közben elgondolni, hogy mennyire frankó kocsis a mi kispolszánk, nincs is jobb a világon, ahogy átgurulunk a kedves faluba a nagyihoz. Tehát lehet kutyázni, macskázni, baromfizni, kimenni a hatalmas kertbe, málnát, piszkét enni, (közben ezek az apró élvezeti részek egyre sűrűsödtek, egyre intenzívebbé váltak) földből kihúzott és a mackóalsó kifordítható zsebével nagyjából megtisztogatott sárgarépat majszolni, kalandozni a kertben, eltűnni a kukoricásban, leülni a hatalmasra nőtt növények között, nézni a bogarakat, megszagolni újra a földet, morzsolgatni. Hallgatni, ahogy délben a harangszót és a friss húsleves illatát hozza a szél. És amikor a moziban itt tartottam, éreztem, hogy jön valami nagyon különleges, nem tudok, de nem is akarok ellenállni, éreztem egyre gyorsuló közeledtét, aztán: egyszerre rám tört a létélmény. Elárasztott. Nem azon kuncogtam szemérmesen, hogy a vetítőtáblán de jó fej a farkas, vagy a Bobek, hanem, hogy de jó fej a világ, hogy mekkora jófejség a lét. Borzongató érzés volt. Kirázott a hideg.

Évekkel később, az ilyen gyerekkori létélmények érzelmi intenzitását vizsgálva, a néhány másodpercig

tartó érzést sokáig összekevertem az orgazmus érzésével. Aztán idővel rájöttem, hogy a gyerekkori létélmény sokkal nagyobb élmény, sokkal mélyebb élvezet. Valamiért sose akartam nyomába eredni a gyerekkori létélménynek. A váci folyópart ad hasonlót, kevésbé intenzív, de hosszabban kitarthatót. És időben kiszámíthatóbbat: csak oda kell menni. A válasz ott vár, csak megfelelő kérdés kell hozzá. A kérdés: minek is vagyok a világon...

Ilyen kérdés volt, hogy miért éppen a váci Duna-part? Miért érzek ott másképpen, mint máshol? Miért tudok éppen azon a helyen kiszakadni a hétköznapiokból, hogy aztán szövegeket írok, ilyen-olyan tartalommal? Naplórészleteket, novellabekezdéseket, könyvfejezeteket, színpadi szituációkat, karaktereket, konfliktusokat és azok feloldásait találjam ki. Miért van, hogy ha érzem a folyó közelségét, egyszerűen tisztábban érzem magam? Miért ez a különleges kapcsolat?

Talán, mert 1978. április 12.-én itt születtem, a Duna-parti városban. És a kórház feszes, steril szaga és az anyai illat után az első igazi orral érzékelhető dolog a tágabb anyagi világból a folyó illata volt, amit kezdő orromba hordott a bolond, szeszélyes áprilisi szél. A Duna illata. Valószínűleg a megérkezéssel kötöttem össze. És kötöm azóta is. Talán egyre tudatosabban.

Talán érdemes foglalkozni az álmokkal. Elgondolni azok lehetséges üzenetét, akármilyen baromságnak is tűnhetnek az álmoképek. Meg az ember amúgy is hajlamos megmagyarázni mindent. Ilyen típusú állatfaj, belerüg egy másik emberbe, megmagyarázza, utálja magát, nem érti, de megmagyarázza, túlzottan szereti magát, nem érti, megmagyarázza.

Éjjel volt egy hosszabb álmom, aminek egy részletére jobban emlékszem, mint a többire. Valami utcán álltam valakivel, menni akartunk valahová, gyorsan, ahogy lehet. Aztán láttuk, ahogy az egyik közeli ház előtt egy fiatal srác egy különleges járművet próbál beüzemelni. Megjegyeztem az arcát. Valami kékes színű könnyed építésű járművel, kocsiszerűvel foglalkozott. Valami nagyon bio, nagyon öko verdát bütykölt. Az egész szerkezet csenevésznek tűnt, de mégis biztonságosnak. Aztán megegyeztünk, hogy elvisz minket oda, ahová eljutni szeretnénk. A fura szerkezetnek hátul két kereke volt, elől egy, és az is inkább arra az esetre, amikor egy darab utast szállít a jármű. Érezhető volt, hogy így, három személlyel az az egy irányváltó kerék nem fogja tudni megfelelően ellátni feladatát, az irányítás túl nagy erőfeszítést kívánna. Ezzel akkor szembesültünk, mikor beültünk a különleges járműbe. Utastársammal azt vártuk, arra számítottunk, hogy a fiatal srác dühkitöréssel kezeli a helyzetet, de meglepetésünkre félreállt és átgondolta, mi történik. Aztán valami egészen halálos nyugalommal kiszállt, kerített valahonnan egy nagyobb, erősebb kereket, felszerelte, és így indultunk tovább. Most már hármunkkal is optimálisan működött a kocsis, vagy mi. Igen. És?

Hát valami olyasmi lehet az és, tehát azt tudjuk magyarázatként felhozni, azt az üzenetet találhatjuk ebben az álomban, hogy utunkon, ha járművünk, tehát az a nevezzük így: eszköz, mely célba visz minket; ha tehát ez extrém terhelést kap, azzal kell továbbmennie, akkor ne essünk kétségbe. Hanem csak gondoljuk ki alaposan, higgadtan, milyen megoldások kellenek ahhoz, hogy az extrém terheléssel is elérhessük a kívánt célt. Ha higgadtak maradunk és kellő távolságból nézzük a helyzetet, megtaláljuk a megoldást. És a terhelés nem is tűnik majd olyan nehéznek.

BORSI ISTVÁN

Kell a vers

Kell vers, mint tömör kenyérnek a kovász
Mint tavaszt köszöntő virág kelyhéből
A felszálló illat, Naphoz küldött fohász!
Kell vers, hogy az Élet e csömör-testekben

Újra ébredjen, daloljon a bordák alól a lélek
Adhasson erőt, levegőt minden emberben!
Kell vers, s a benne ívó mély áhítat
Hála mindenért, mit átjár vérünk, létünk

Oktalan békesség, mi sejttől-sejtig átítat.
Kell versnek tüze, ritmusos ima az Éghez
Hogy elfordulj attól, mely már széteső
Most forogva táncolj, simulj a Széphez!

Kell a vers, mely Magot szór neked
Benned művelt földeken zöldül a kikelet
Egy hazát teremt, melyben élni lehet.

2012. január 13. Diósjenő

SZÁJBELY ZSOLT

Levél

Barátaim! Nehéz, ó jajj, annyira nehéz belekezdennem ebbe a különös levélbe, hisz jól tudom: soha-soha meg nem érthetitek csapongó, hagymázás gondolataimat. Magatehetetlen, meggyötört bábként belesüppedtek az ezerszer is elátkozott, csalfa élet ragacsos mocsarába, és boldog, ám festett mosollyal arcotokon játszatok egyéni, száználmas tragédiákat. A nyomorult szerep, melyet ebben a bolond színházban játszatok, már eggyé vált veletek, nem különböztethet meg Titeket egymástól senki sem. Jó komédiásként hazaviszitek a szerepeteket, s ki-ki elképzelt rangja szerint érvényesül apró bűn-téglákból épült otthonában. Majd mikor leszáll az Éj, s kitárul az álmok hatalmas karámja, ezer és ezer vad képzelet-paripa vágat végig az öntudat letarolt rétjein, nyomukban üresség, hallgatás, halál. Aztán mikor felkél a Nap, újra behaltok meggyötört életetekbe...

Emlékszem, egy napon elszunnyadtam a faragott lábú díványon. A levegőben keleti füstölők illat-selyme lebegett, mint holmi megidézett, sírból emelkedett, kósza lélek, és soha többé nem ébredtem fel, legalábbis a szó hétköznapi értelmében véve.

Drága Barátaim! Azon a napon meghalt bennem az „élet”, meghalt az, amit sokan „értelemnek” hívnak, s a bűzhödött világ, hol egykor még Veletek éltem, kifordult hazug valójából, és semmivé foszlottak a lét pulzáló pillanatai.

Egy örvénylő, színes közegbe kerültem, ahol bátran keresztezték egymást a tárgyakon felüli, megingathatatlan igazságok, s vörös selyemhez hasonló fény simította le az alakzatokra rakódott valóság-szennyet.

A végtelen térben felejtett gondolatok, és a soha véghez nem vitt tettek kibomló arany-bimbójában álltam, s amerre csak tekintettem, halványuló álmok mozaikszerű momentumai zajlottak, kikerülvén a korhadó századok leomló ópium-oszlopait.

Mert az Idő is pusztul... De a halott oszlopok kígyókként vonaglottak a földön, majd felépítették önnön valóságukat, s közben emberek és tettek égtek semmivé a forró, süvöltő láng-viharokban.

A fellegek olvadt márványként bugyogtak fel az alkonyat terebélyes paravánja mögül, - és ó, Te furcsa, furcsa képzelet! - a felhők mind-mind különböző alakokká lettek: elfeledett, elűzött pogány istenekké.

S ahogyan így szóltanul kóboroltam, mint zokogó lelkek az ódon sírok között, hullámok emelkedtek az érzékelés határán túlról, s a pogány varázs-világ alakjai porszemként játszottak a jelen bábjaival, a semmiből sikolyok hasították szét a csendesség jegét, s a bábok szemében kristályokká lettek az elhallgatott félelmek.

A fény elhalt, és hatalmas óceán lett ott, ahol egykor acsarkodva találkozott egymással az Ember és az Állat.

Szétört minden ikon, elhamvadt minden törvény, fellángolt minden kereszt, s leomlottak a fohász-gubóba rejtett siratófalak.

A Végtelen újjáéledésének voltam tanúja, ott, ahol az Idők szellemei hintik szét néma bölcsességüket.

Nem, én már nem térek vissza!

Nálatok csak megtervezett, fojtogató üresség fogadhat...

PRIBOJSZKY MÁTYÁS

Jóska néni, a művész

Sok furcsaság megeshet egy ilyen kis falu életében, de olyan, hogy valaki Márton Józsefnét igazi nevén, Joli néninek hívja, az elképzelhetetlen. Talán, ha egykori lánypajtásai tudták, hogy Jolánnak keresztelte a pap, de ki emlékszik már arra. Jóska néninek szólította őt a falu apraja – nagyja és ez így volt igazságos.

Az öreg Márton, akivel hatvankét éve éltek békében és jóízű, kiadós pörlekedésekben, akkora „papucs” volt, hogy a nevét is lassacskán átörökítették a feleségére. Ő csak somolygott ezen a bajsza alatt, mondván: nem ettől kerek az ég.

Történt, hogy egy szép estén a kultúros beállított a menyecskekórus próbájára.

– No, asszonyok, itt a nagy lehetőség dicsőséget szerezni a falunak. A televízió meghirdette a Röpülj pávát. Beneveznek –e?

– Hohó, de be ám! – mondták, lehangosabban persze Jóska néni, mivel ő volt a szólóénekes. Márton gazda ugyan morgott valamit, de tudjuk, az ő szava nemigen osztott – szorzott. A legtöbbet tette, amit tehetett: sercintett egy tisztességeset a csizmája elé. Az is valami.

Az asszonykórus rövid úton leszerepelt, már az első fordulóban lepipálta őket a szomszéd falu citerazenekara. Nem úgy Jóska néni! A zsűri tátott szájjal hallgatta, amint a hófehér hajú, vastag derekú öregasszony szép, tiszta hangján, gyönyörű díszítésekkel éneklie a nagyanyjától tanult balladákat. Nem is akadt senki, aki megszorongatta volna. Az országos válogatón már megelőzte a híre. A pesti tudósokból álló zsűri izgatottan várta, milyen „anyagot” hoz a híressé vált Jóska néni. (Hiába, némely tudósoknak a népdal már csak „anyag” marad.)

Jóska néni nem okozott csalódást, a bírálók el voltak ragadtatva

A falu úszott a boldogságban, büszkeségben. Egyedül az öreg Márton lett egyre komorabb, szótlanabb. Amikor a feleségének tombolva tapsolt a közönség, ő csak ült szomorúan, lehorgasztott fővel.

Jóska néni sehogy se értette a dolgot. Mi ütött ebbe a vénemberbe? Ahelyett, hogy örülne a felesége sikerének és a falu dicsőségének, orrával söpri a padlót. Ki látott már ilyet?

Aztán elkövetkezett a nagy döntő, a TV élő – egyenesben közvetítette. Az egész ország egy emberként szorított a híres-nevezetes Jóska néninek. A faluban nem volt egy lélek, aki ne a televízió előtt szorongott volna, még a kulturban is felállítottak egy készüléket, hadd lássák azok is, akiknek nincs otthon tévéjük.

Egyébként simán ment minden, pillanatig sem volt kétséges, hogy Jóska néni nyeri a versenyt. A zsűri úgy emelte fel a legmagasabb pontszámokat jelző táblákat, mint a parancsolat. S amikor kihirdették a hivatalos végeredményt, Márton József felállt az első sorban, elsírta magát, és fejét lehorgasztva kitámolygott a teremből.

Ezt azonban már Jóska néni sem nézhette tétlenül. Nem törődve az őt ünneplő tévéekkel, sem a tapsorkánnal, szaladt az embere után, ki a folyosóra. Ott találta szegényt egy sarokban, arcát a falnak támasztva, keservesen zokogott.

A rendezőnek jó tíz perc múlva sikerült megtalálnia a két öreget. Egy padon üldögéltek, kisírt szemekkel és kerülték egymás tekintetét. Jóska néni a kendője csücskével törölgette arcáról a könnyeket, Márton József pedig olyan elszántsággal szívta a cigarettáját, mintha egyéb dolga se volna a világon. Az emberek figyelték őket, de szólani senki nem mert hozzájuk.

A rendező rémülten kérdezte: – Mi a baj, drága Jóska néni?

– Semmi! – rándított a vállán durcásan az öregasszony.

– Ne mondja nekem, hogy semmi, hisz látom, mind a ketten versenyt sírnak itt a közönség előtt! No, halljam, ki vele, mi fáj!

– Jaj, lelkem! – sóhajtott keservesen Jóska néni, nem lehet ezen ilyen könnyen segíteni. Istenem, ha

tudtam volna, mibe keveredem!... Ilyen szégyen, nyolcvanéves fejjel....

– Ki bántotta?

– Hát ez a vén bolond, ki más? – mutatott az urára, aki csak ült, morcos képpel, fején az elmaradhatatlan fekete kalap, inge állig begombolva, s míg szeme szigorú konoksággal meredt a plafonra, a bajuszát rágta idegességében. Jóska néni folytatta:

– Mondom, ez a vénember, na! Képzelve, most, hogy *művésznő* lettem, attól félt, hogy elkurvulok! Olyan féltékeny lett, mintha ő lenne a falu bikája, pedig ... – legyintett – s mondta, mondta, mondta...

Mindebből a rendező nem sokat értett. A nehezen visszatartott röhögés közben egy pillanatra átvillant az agyán: hát ilyen ártalmas lehet a hírnév, ha nem *ketten* viselik a terhét és örömét?

Aztán odafordult az öreghez:

– Ne féltse maga az asszonyt, bátyám, amíg Jóskának nevezik! Majd, ha egyszer visszaváltozik Joli nénivé, akkor gyanakodjék. De addig?... Hiszen tudja azt maga, mire gondolok...

Az öreg Márton szeme megvillant, majd megenyhült a tekintete. Halkan mondta, kissé restelkedve, akárha végszó volna:

– Nem értik ezt maguk, Pesten! Mert hiába hívta őt a falu egy életen át Jóskának, azért én tudtam, hogy nekem Jolán maradt testestül – lelkestül. De azért azt már mégse engedhetem, hogy művésznőnek álljon... merthát ugye, már megbocsásson: fejni ki fog?

KÖNYVAJÁNLÓ

Történelem a más szemével

Mottó: *A csehek, lengyelek és magyarok bizonyos értelemben „telítve” vannak a történelemmel, sőt, egyes vélemények szerint történelmük „betegjei”, míg a szlovákoknak sose volt „szenvedélyük” a történelem.*

Lubomír Lipták: *Száz évnél hosszabb évszázad*, Kalligram, 2000

Kezdjük egy kicsit primitív viccel: Egy férfi bemegy a könyvtárba, és valamilyen könyvet keres a szlovák történelemről, mire a könyvtáros: „Menjen haza, majd elküldöm sms-ben.”

Ez a vicc, amellet, hogy azt a hamis nézetet próbálja sugallni, hogy a szlovák egy múlt nélküli nemzet /hisz minden nemzetet családok, kisebb-nagyobb közösségek alkotnak, amelyeknek van történelme, és ezeknek a közösségeknek a történelmét nevezzük összefoglalóan egy nép történelmének/, abban is téved, hogy az államiság a történelem előfeltétele. Egyébként, az se baj, ha egy nép államisága nem ezer évre nyúlik vissza, hanem csupán pár évtizedre, ugyanis a történelem nemcsak dicső, hanem kevésbé dicső fejezetekből is áll, amelyek aztán fölöttébb alkalmasak előítéletek gyártására. A magyarság történelmében ilyen a kalandozások kora néven ismert időszak, amikor Nyugat Európában így imádkoztak: „A magyarok nyilaitól ment meg Uram minket!”, és ez vezetett annak a nézetnek kialakulásához, hogy a magyarok egy civilizálatlan, barbár horda, akik Ázsiából jöttek, idegen test Európában. Ez a vélemény máig hatóan kísért, legújabbán a primitív szlovák nacionalizmus ezt úgy fogalmazza meg: „Madari za Dunaj!” – Magyarok a Duna mögé! /értsd, vissza Ázsiába/.

A kötet azért is izgalmas, mert évek óta ülésezik a szlovák-magyar történészbizottság, hogy közös nevezőre jusson a történelem kérdéseiben /pedig szerintem az is elég lenne, ha tiszteletben tartanánk egymás véleményét, mivel mindkét nép másként élt meg bizonyos történelmi eseményeket, például egyetlen szlovák se fog Trianon miatt búslakodni, mint ahogy minket se kényszerít senki arra, hogy örüljünk neki /.

Ennyi bevezető után térjünk rá a könyvre, amely Szlovákia elmúlt száz évét tekinti át, és ez az évszázadnyi történelem, legalábbis annak első felében, bizony gyakran összefonódott, ha egyenesen nem ugyanaz volt mint a myagar! És bár azóta két külön állam lettünk, de mégis az az ember érzése, hogy szinte ugyanazt a történelmet éljük azóta is, hogy a két népet valami sokkal mélyebb sorsközösség fűzi össze, mint amit a történelem játéka képesek szétszakítani. Pedig napjainkban is tanúi lehetünk annak az igyekezetnek, hogy mindkét oldalon vannak törekvések, hogy ezt a kötelet eltépjék, nekünk azonban nem szabad ezt hagynunk, mert azzal mindketten csak veszíthetünk!

Gondoljunk csak bele: amikor a török végleg kitakarodott innen, egész országrészek maradtak elnéptelenedve, amit többek között a Tátrából hozott telepésekkel pótoltak. Ki tudja, ha nincs ez a „transzfúzió” a magyarság mikorra heveri ki, és kiheveri e egyáltalán azt a sokkot?

És még a két nép gondolkodása is egy srófra jár, mert, Lubomír Lipták szlovák történész ugyanazokat a kérdéseket teszi fel a könyvben, amit egy magyar kollégája is feltehetne.

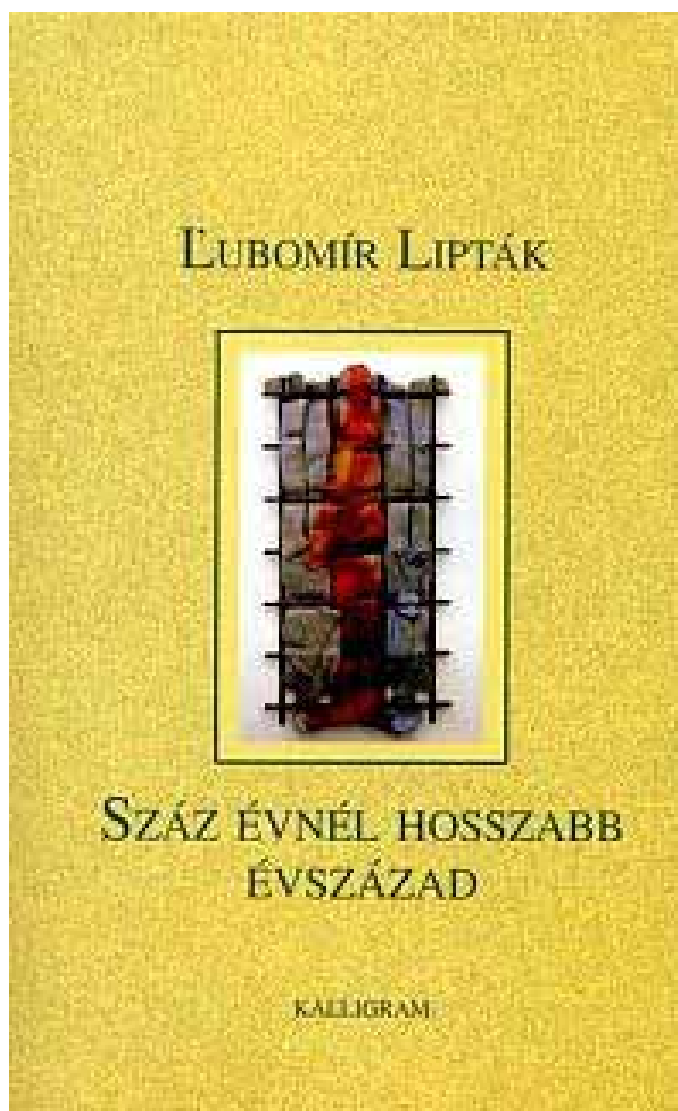
Hogy csak a Szlovák Állam második világháborús részvételét vegyük szemügyre /amikor is ugyanazok voltak a szövetségesei a két országnak, habár homlokegyenest mások voltak az érdekeik, ez is egyike a közép-európai történelem abszurdjainak/, az országnak még annyi mozgástere se volt, mint Magyarországnak, hisz a nyugati szövetségesek német kreálmánynak tekintették a Szlovák Államot, és még csak el se ismerték. Másrészt viszont Hitler a magyar veszéllyel riogatva bármire rá tudta venni a szlovák állam vezetőit. Így néz ki az, amikor nagyhatalmak kis népeket játszanak ki egymás ellen.

Egy hosszabb tanulmányban foglalkozik Gustav Husák pályájával. Még egy párhuzamot is felfedez közte, Kádár János valamint Vladimir Gomulka lengyel pártfőtitkár között. Nevezetesen azt, hogy az ötvenes

években mindhárman megtapasztalhatták belülről is az elvtársi börtönöket. Én pedig hadd egészítsem ki ezt azzal, hogy mindnyájan forradalmi helyzetben kerültek pártjaik élére. Mégpedig, Kádár is és Husák is egy levert forradalom után.

Én mostanában kifejezetten keresem azokat a könyveket, amelyek a történelmet más szemszögből láttatják, mint az enyém, mert ez hozzásegít, hogy megértsem mások gondolkodását is. És, ha már értem a gondolkodását, akkor könnyebben szót is értek vele. Ilyen egyszerű ez.

Százdi Sztakó Zsolt

PÁLYÁZAT

HAZA, CSALÁD, EMBERISÉG – VERSPÁLYÁZAT

A Karcolat Irodalmi és Művészeti Tehetségkutató Egyesület (KIMTE) Líra Szekciója, A Magyar Parnasszus Az Élő Magyar Líra Csarnoka hagyományteremtő szándékkal verspályázatot ír ki a kortárs magyar líra minden alkotója számára Haza, Család, Emberiség témakörében.

A pályázati versek formája a klasszikus időmértékes metrumok valamelyike legyen. Az ettől eltérő formájú költeményeket a díjazásnál nem áll módunkban figyelembe venni. A versek mutassák meg a magyar lírai nyelv eredendő szépségét; választékos stílusban íródjanak; a klasszikus metrummal nem összeegyeztethető trágárságok és szleng kifejezések kerülendők! Az időmértékes költészet nem avult el, szabályai továbbra is érvényben vannak, és meggyőződésünk szerint a klasszikus időmértékes formák a jelenben is alkalmasak az emberi lényeg kifejezésére, értékes lírai alkotások létrehozására.

A pályázaton műfaji megkötés nincs.

Minden szerző maga választhatja meg a verséhez a megfelelő metrumot. A hibátlan verseléshez azonban ragaszkodunk, és ahhoz is, hogy a jól alkalmazott formába a Szerzők szabatos és világos szöveget öltöztessenek. A feltűnően hibás metrummal vagy zagyva szöveggel küldött alkotásokat nem áll módunkban díjazni.

Ugyancsak nem áll módunkban díjazni azokat a műveket sem, amelyek szerzői nem hajlandók betartani a magyar nyelv jelenleg érvényben lévő helyesírási és központoszási szabályait. Néhány hiba esetében a zsűri javaslatot tesz a Szerzőnek a mű javítására; ha azonban a helyesírási és központoszási hibák száma a tűrhető mértéket meghaladja, a verset kizárjuk a pályázatból.

Különösen aktuálisnak tartjuk a haza, a család és az emberiség fogalmának lírai eszközökkel történő újragondolását, esetleg újra definiálását, a hozzájuk fűződő érzések tisztázását.

A következő kérdések feldolgozását várjuk elsősorban:

- Milyen érzések fűznek bennünket ma a hazánkhoz?
- Mit jelent ma a hazaszeretet?
- Milyen érzelmek fűznek bennünket hazánkhoz, honfitársainkhoz?
- Milyen kötelességeink vannak a hazánkkal szemben?
- Mit jelent, és miért fontos ma magyarnak lenni?
- Milyen kapcsolatban vagyunk más népek fiaival?
- Mit tehetünk hozzá, és mit kell hozzátennünk az emberiség közös kultúrájához?
- Hogyan kell megőriznünk a sajátunkat?
- Milyen értékeket rejt, vagy rejthet napjainkban a család, milyen, vagy milyennek kellene lennie?
- Hogyan változott, mit jelent manapság a család, mint szeretetközösség?
- Mitől más a mai család, mint a tegnapi vagy tegnapelőtti?
- Milyen manapság apának, anyának, gyermeknek lenni?

- Hogyan védheti meg tagjait a család a jelen és a közeljövő kívülről jövő ártalmaival szemben?
- Mi a szeretet jelene, jövője, egyáltalán: mit jelent manapság a szeretet?
- Melyek az emberiség jelenlegi legnagyobb problémái, hogyan lehet őket tiszta lírai nyelven megfogalmazni, és van-e rájuk orvosság?
- Milyen egyensúlyt kelle(ene)képeznie az emberiség számára a globálisnak és a lokálisnak?
- Milyen módon tudnak a Föld népei békés alkotómunkában együtt élni és alkotni a jövőben?
- Melyek a globalizáció veszedelmei, ártalmai, nemkívánatos vonásai?
- Miképpen függ össze egymással a jelenben és a jövőben haza, család és emberiség?

Minden Kedves Pályázót arra kérünk, hogy a témával kapcsolatos kiüresedett politikai és médiaszólásokat, közhelyeket igyekezzenek elkerülni, a témában rejlő mélységekre vagyunk elsősorban kíváncsiak!

Az alkotásokat kizárólag elektronikus formában (lehetőleg csatolt dokumentumban) a következő e-mail címen fogadjuk: vers@kimte.hu

A tárgymezőbe kérjük beírni: Haza, család, emberiség

Beküldési határidő: 2012. március 15.

Az eredményhirdetés várható időpontja: 2012. április 11.

A díjátadó várható időpontja Az Élő Magyar Líra Csarnoka ünnepségén: 2012. április 14.

Értékelés és díjazás:

A zsűri A Magyar Parnasszus szerkesztőségének és bizottságának tagjaiból kerül ki.

A győztes műveket antológiában jelentetjük meg, a legjobb alkotások szerzői értékes könyvjutalomban részesülnek.

A döntőbe jutott versek felkerülnek A Magyar Parnasszus Az Élő Magyar Líra Csarnoka portáljára. A díjazottak elfoglalhatják szintjüknek megfelelő helyüket a Magyar Parnasszus hegyének különböző szintjein.

Nevezési díj nincs, a győztes alkotások szerzőitől az antológiában való megjelenéshez hozzájárulást nem kérünk.

Az alkotások beküldésével a pályázók beleegyezésüket adják abba, hogy a beküldött pályamunkát a KIMTE mind elektronikus, mind nyomtatott formában közlétegye. A pályázó mindenféle honoráriumról lemond.

A Karcolat Irodalmi és Művészeti Tehetségkutató Egyesület fenntartja a jogot a megjelenésre szánt pályamunkák szerkesztésére.

KIMTE és Az Élő Magyar Líra Csarnoka szerkesztősége
<http://lira.kimte.hu>

PROGRAMAJÁNLÓ

A Rétsági Művelődési Ház könyvtárában

február 10.-én 17. órakor

Spangár-estek

Irodalomról nem csak irodalmároknak.

Felolvasások, kötetlen beszélgetések a Spangár András Irodalmi
Kör tagjaival.

február 15-én, szerdán 10 és 14 órakor

VIADAL

avagy a császár, a kakas
meg a gyémánt félkrajcár

a

Ládafia Bábszínház

vásári bábjátéka
a művelődési központban

Ki ne ismerné a Kiskakas gyémánt-félkrajcárja című mesét?
Ki ne hallott volna a kakas és a török császár
összeakaszkodásáról?

És ki ne szeretett volna régmúlt idők ledobott halmain
kincset találni?

Mi csupán szeretnénk a bábész közönséget eme történések
sűrűjébe vinni. A napnyugtakor talált kincset elorzó török
félhold sötét akaratát vízen, tűzön, repülő fullánkokon, és a
bugyogóba rejtett, földbe döngölő, török tomporon keresztül
legyőző, napot megébresztő igaz kiáltás nyomába
szegődtetni.

Kakasunk fából van, muzsikánk lélekből, játékunk szívből.

Belépő: 650 Ft

Péter Péter költőt köszöntjük 75. születésnapján

Több évtizede meghatározó személyisége Vác város irodalmának. Bár műszaki pályán dolgozott, a költészet iránti vonzalma, az írott szó mindig jelen volt életútján.

Verseire az új-impreszionista hangvétel a meghatározó. Nemcsak tájverseiben, hanem a „csípősekben” is egy pillanat megragadása jellemzi verseinek felépítését. Nem történeteket mond el, hanem az adott állapotot festi le, annak képeit illeszti kerek egészé.

Péter Péter kis füzetecskékben közreadja, jórészt, humoros verseit. Eszperantóul is ír és fordít. A Széchenyi Könyvtár honlapján a kortárs eszperantó irodalom fejezetben megtalálható Péter Péter (Petro Vacano) magyar és eszperantóul írott 39 verse, három novellája, hét műfordítása (köztük: Ady, Szimonov, Apollinaire, Verlaine versei).

Költőtársaiért megszerkesztette, összeállította a „*Dunakanyar költészete*” című antológiát, és sikerült megnyernie a város vezetését, hogy az előállítás költségeihez segítséget nyújtson.

2009-ben, Cservenák Péter fotóival illusztrálva jelentette meg a „Váci képeslapok” című kötetet, amelyben „városi séta” során nyert benyomásait versekben szólaltatja meg.

1910-ben: „*A fény halála*” összefoglaló füzet, 1957-2006 között született, majd azt követő években megjelent versekből válogat egy csokorra valót. Közreadva Rasul Gamzatovics Gamzatov avar, Thomas Moore ír költő egy-egy versének fordítását. A Budapesten működő Lírikusok Irodalmi Műhelye által időnként megjelenő antológiákban rendszeresen szerepel.

Legújabb „városnéző” verseskötetének címe: „*Ballada a váci becsületsüllyesztőről*” (2011) Neninger Géza fényképpel végigjárták a „kocsmákat”. A felvételeket egy-egy vers illusztrálja.

Több évtizedes munkássága nem volt hiábavaló, hiszen 74. születésnapja előtt, 2011. január 22-én, a Kultúra Napján “Vác Város Művészeti Díját” (megosztva Juhász András fafaragó népi iparművésszel) vehette át.

Péter Péter születésnapján irodalmi műsora 2012. március 24-én, szombaton, 16 órakor kezdődik a Madách Imre Művelődési Központ Végh Dezső termében.

Köszöntőt mond: Fördös Attila Vác város polgármestere.

Bevezeti: Székelyhidi Ferenc és a szerző.

A verseket tolmácsolják: a szerző, Péter Pál és Nábelek Anita, Csereklye Károly Zoltán, Smál Gábor (a Fónay Márta – Humánia – Társulat tagjai.)

Székelyhidi Ferenc

Fénykép: Péter Péter saját versét mondja a váci eszperantó ünnepségen 2010-ben.

SAJTÓKÖZLEMÉNY

A cseh PANT polgári társulás a visegrádi országokban tevékenykedő történelemtanárok nemzetközi együttműködését is fejleszti, szorgalmazza.

Oktatási célokat szolgáló portál a V4-ek közös múltjáról – részben már magyarul is.

Ostrava, 2011. december 22. – A visegrádi országok elsősorban 20. századi történelmének kölcsönös megismerése és megismertetése, az oktatásba emelése a fő célja a cseh PANT polgári társulásnak, amely ennek érdekében egyre bővülő szakportált működtet – részben már magyar nyelven is. Magyarországi szakemberekkel, iskolákkal is szoros együttműködésre törekszik. A társulás 2011-ben a Nemzetközi Visegrádi Alap és a Cseh Köztársaság Külügyminisztériuma Cseh–lengyel Fórumának támogatásával eredményesen fejlesztett több nemzetközi projektet is.

Egész évi tevékenységének egyfajta kicsúcsosodása volt a modern történelem oktatásáról 2011. december 8-án és 9-én, *A hallgatás is hazugság* címmel rendezett, sorrendben már IV. nemzetközi konferenciája, amelyen cseh, magyar, lengyel és szlovákiai oktatók, módszertani-didaktikai szakemberek és történészek vettek részt.

A PANT 2011-ben a Nemzetközi Visegrádi Alap támogatásának köszönhetően sikerrel valósította meg a *Szomszédok történelme – Külön utakon a közös útkeresztveződéseken át* elnevezésű projektet. Ennek célja a V4-es országok fiataljai közti kölcsönös egyetértés, tolerancia erősítése azáltal, hogy alaposabb ismereteket szereznek a szomszédok múlt századi történelmének legfontosabb időszakairól, eseményeiről és személyiségeiről. A négy ország történészei, didaktikai szakemberei és tanárai az év folyamán három témakörben dolgoztak ki oktatási segédanyagcsomagot: az Osztrák–Magyar Monarchia széthullása és a közép-európai térség új politikai rendszere; a második világháború alatti ellenállás legfontosabb akciói a V4-es államok területén; a kommunista rendszer válsága a visegrádi régióban és annak következményei. A nemzetközi munkacsoport eddigi tevékenységének köszönhetően egy 150 elemet (tanulmányt, oktatási segédanyagot, forrást és más dokumentumot) tartalmazó állomány, adatbázis jött létre, amely áttekinthető módon került fel a Moderní dějiny.cz történelmi portál www.modern-history.eu doménnéven elérhető, négy nyelvű nemzetközi rovatába. Ennél is kézzelfoghatóbb az a DVD, amelyen ugyancsak szerepel az említett anyag.

A Cseh Köztársaság Külügyminisztériumának Cseh–lengyel Fóruma által támogatott, *Az impérium peremterületéről a szabad Európába – Az Oroszországhoz való cseh és lengyel viszonyulás változásai az újkori történelemben* című projekt célja az volt, hogy közelebb hozza a cseh és lengyel fiatalokat, megismertette velük azokat az eseményeket, amelyek mindkét ország életét befolyásolták. A két nemzet és a közös határ két oldalán élők hasonló sorsának megértését hivatott segíteni az a vándorkiállítás is, amelyet *Együtt egymás ellen? – 1968 a Csehszlovák Szocialista Köztársaságban és a Lengyel Népköztársaságban* címmel rendeztek diákoknak. A tárlat létrehozói a tanulóknak feladatlapokat, tanáraiknak pedig útmutatót dolgoztak ki. Rendelkezésre bocsátották a kiállítási panelek teljes szövegét tartalmazó katalógust is, valamint

azt a DVD-t, amely további forrásokkal és módszertani segédlettel szolgál.

A vándorkiállítást 2011 novemberétől több cseh iskolában is bemutatták, és az első, ostravai gimnáziumokból érkezett visszajelzések nagyon kedvezőek. „A diákok kitöltik a feladatlapokat, értelmezik a forrásokat, olvassák a szövegeket, kérdeznek, eszmecsere folytatólag egymással és az oktatóval – osztotta meg tapasztalatait a kiállítás egyik készítője, Jiří Sovadina, aki az Ostrava Poruba városrészében működő Olga Havlová Gimnázium történelemtanára. – Ily módon nemcsak a nemzeti történelemből, hanem a legközelebbi szomszédok múltjából is alapvető, korábban nem ismert tényekről szerezhetnek tudomást korszerű és vonzó formában.” A tervek szerint 2012-ben elkészül a kiállítás lengyel nyelvű változata is lengyelországi iskolák számára.

A PANT 2012-ben arra törekszik, hogy fokozatosan kiterjessze és elmélyítse tevékenységét a visegrádi térségben. Egyben a 2011-es ostravai nemzetközi konferencia workshopján megfogalmazott feladatokat is szeretné végrehajtani. „A diákok és a tanárok számára áttekinthető anyagokat, oktatási prezentációkat, módszertani és feladatlapokat, valamint ikonografikus forrásokat készít majd elő – tájékoztató Petr Šimíček, a polgári társulás munkatársa. – A rendezvényen folyó eszmecsere világosan kijelölte, milyen irányban haladjunk tovább: oktatási célokat szolgáló, a határokon átnyúló együttműködés perspektívájával készülő és modern szöveget kell megalkotnunk a visegrádi országok történelméről. Folytatódik a kétoldalú és a V4-en belüli kooperáció, s megállapodás született arról, hogy nemcsak pedagógusok, hanem diáktalálkozókat is szervezünk.” A 2012 elején megújuló Moderní dějiny.cz - www.moderni-dejiny.cz vagy www.modern-history.eu - portál látogatói számára a visegrádi csoportra vonatkozó vitafórumot is létrehoznak.

A PANT polgári társulás a cseh Oktatásügyi, Ifjúsági és Sportminisztérium által akkreditált oktatási-művelődési intézmény. Tevékenységének fő területe a visegrádi csoportosuláshoz tartozó országok újkori történelmének és a múlt közös mérföldköveinek bemutatása. A szervezet a Csehország, Közép-Európa és Európa történelmét, kulturális örökségét feltáró projekteket valósít meg, „zászlóshajója” a Moderní dějiny.cz oktatási portál.

A társulás a magyar történettudomány és történelemoktatás képviselőivel, oktatási intézményekkel is kapcsolatfelvételt és -tartásra törekszik. A többi közt azt szeretné, ha magyarországi középiskolákat is bevonhatna jövőbeni projektjeibe. Az érdeklődők jelentkezését, javaslatait, észrevételeit a szervezet magyarországi kapcsolatokért felelős munkatársa, Korpás Árpád várja az arpad.korpas@modern-history.eu e-mail címen.

További információk:

předseda Občanského sdružení PANT

tel.: +420 602 764 931

e-mail: petr.panek@pant.cz

www.pant.cz, www.moderni-dejiny.cz, www.modern-history.eu

MODERN _HISTORY

A Sajtóközlemény után:

Eddig egyetlen sajtóközleményt sem adtam közre irodalmi lapunkban, (pedig szinte naponta kapok ilyet) ám most kivételt teszek. Egyrészt azért, mert lapunk szerzője, a Százdón élő Sztakó Zsolt ajánlotta a figyelmembe a kezdeményezést, másrészt mert aki ennyi munkát fektet be valamibe, az megérdemli a hírverést. Úgy tettem közzé a közleményt, hogy remélem, olvasóink között lesz olyan középiskola, vagy történelemtanár, aki felveszi a kapcsolatot Korpás Árpáddal. A Szerk.

"Tisztelt Karaffa Gyula!

Korpás Árpád vagyok, szlovákiai magyar újságíró, a V4-ek közös múltjáról szóló, oktatási célokat is szolgáló (és részben már magyarul is elérhető) cseh Moderní dějiny (Modern történelem) portál magyarországi kapcsolatokért felelős munkatársa.

Sztakó Zsolttól kaptam meg az e-mail címét.

Az említett portál és működtetője magyarországi kapcsolatai kiépítésére törekszik, részben erről szól a csatolt közlemény (a portál logójával és a cikkben említett ostravai konferencián készült felvételekkel együtt küldöm).

Ha elhelyezhető a közlemény, kérem, jelentessék meg! Ha ez lehetséges, várom a megjelent anyag linkjét, helyét! Köszönöm!

Üdvözlettel és köszönettel:

Korpás Árpád
regiomedia@gmail.com
Skype: korpas.arpad
00421907/773 830 "

E havi számunk szerzői:

Ács Bódog (Barót, Háromszék Vm. 1942) Pápa, író,
nyugalmazott honvédtiszt

Csáky Károly mkl. (Kelenye, 1950) Ipolyság,
helytörténész, költő, tanár, néprajzkutató

Elbert Anita () Veszprém, tanár, író, költő

Hörömpő Gergely (Kisvác, 1945 - Kisvác, 2007)
református lelkész, költő

Ketykó István (Szügy, 1946) Verőce, nyugdíjas
köztisztviselő, költő

dr. Koczó József (Perőcsény, 1950) Vámosmikola,
helytörténész, ny. iskolaigazgató

Kovács T. István (Füzesgyarmat, 1935) Vác, újságíró,
író

Kő-Szabó Imre (Orosháza, 1936) Vác, író

Petrozsényi Nagy Pál (Kolozsvár, 1942) Kecskemét,
tanár, író

Pongrácz Ágnes (Balassagyarmat, 1968) Szanda,
tanár, költő

Pribojszky Mátyás (Okány, 1931) Tata, író

B. Tóth Klára (Budapest, 1955) Budapest, költő,
restaurátor

H. Túri Klára (Győr, 1939) Tata, író, költő

Szajbely Zsolt (Balassagyarmat, 1987) Rétság, költő,
író, előadó

Szávai Attila (Vác, 1978) Rétság, író, újságíró

Százdi Sztakó Zsolt (Ipolyság, 1967) Százd, író

Székács László (Budapest, 1946) Budapest,
nyugdíjas mérnök, költő

Szűk Balázs (Eger, 1960) Debrecen, középiskolai tanár,
író, költő

Végh Tamás (Gödöllő, 1960) Isaszeg, költő, nyomdász

Végh József mkl. (Diósjenő, 1953) Diósjenő,
helytörténész, művelődési ház igazgató

Impresszum:

Alapító-szerkesztő:
Karaffa Gyula

Helytörténet:
Végh József mkl.

Képzőművészet:
Konczili Éva

Szerkesztőség címe:
2645. Nagyoroszi, Petőfi út 19

Telefon:
+3630-383-5385

Email cím:

karaffagy@gmail.com

hgev@freemail.hu

Weblapok:

www.karaffamese.freewb.hu
www.karaffagy.freewb.hu
www.karaffaboros.freewb.hu

**Terjesztés kizárólag PDF
formátumban.**

**Internetes lapunkra is vonatkoznak a
szerzői jog védelmének szabályai,
ezért a Börzsönyi Helikonban
megjelent bármilyen anyag más
felületen, lapban való
felhasználásához az érintett Szerző
előzetes engedélye szükséges!**

Úbedai kerámia